

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒԹԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐ

Օրերի շեժ

Մահացու հարված ազգային համախմբվածությանը

Փոխադարձ եւ համասարծ անվաստության մթնոլորտը կլանել է ամբողջ հայաշխարհը: Ոչ ոք ոչ ոքի չի հավաստում, չի վստահում: Նույնիսկ ֆաղափարկա՜յն նույն ճամբարի մարդիկ կասկածում, առնվազն երկրորդ մասում (second thought) են ունենում իրար նկատմամբ: «Ի՞նչ կա սակը», «ո՞րն հանձնարարությունն է կատարում», «անձնական ի՞նչ է քեզ ունի իմը», «է՜ գուց չի փոխի՞ դիրքը»... Բոլորը վախենում են խաբվելուց, հե՛տեաքար առաջ են փախնում իրենցը՝ «խաբողին խաբողուկես» սրամաքանությամբ:

Բոլորի աչքի դիմաց նսեմանում են բոլորը: Լիդերների հեղինակության իսկական ջարդ է սեղի ունենում մեր աչքի առաջ: Ընդդիմության կարկառուն լիդերները, հասկալի մարդերի 8-ի հանրահավաքից հետո, այլևս չունեն նախկին հեղինակությունը, գրեթե ոչ ոք վստահ չէ, թե մահի արտաքին, հասկալի ժողովրդական թելադրանքով չեն առաջնորդվում եւ առաջնորդում: Նույնիսկ «ֆայլականները», որոնք արտաքին թվում են ավելի ֆան ինֆնապսասի, չեն կարողանում թափանցել իրենց հոխորտ կեցվածքի արհեստականությունը: Անուշտ մահի էլ են սենում եւ լսում իրենց առաջնորդի հակասական խոսքերն ու ֆայլերը: Շատերը լռում են, ոմամք՝ իրենց արմատականությունն են ցցում, հավանաբար՝ ինֆուլստատական բնազդի թելադրանքով: Սեփական կամ ինֆուլստատ կեցվածք դրսևորելու բնասուր մղումը բացակայում է բոլորի՝ մոտ: Նման այն հոսիսն, որն իր առաջնորդ խոյին է հետևում անդուռն ի վայր: Վայրընթաց այդ ինֆուլստատականությունը չէր կարող մտածողն մեզ, եթե չլիներ մեր երկրի, մեր դեմոկրատիայի եւ ազգի՝ նույն անդուլստատ հայտնվելու հեռանկարը...

Իսկ ամենացավալին եւ առավել վստահվողը՝ բանական իրող անվաստությունն է, մահավանդ վերին էություններում, ինչը չի կարող չվարակել ներքիններին, մինչեւ կրստեր սղաներ, անգամ շարժված զինվորներ: 44-օրյա դաժնաբանություն մեր դաժնության գլխավոր համախասանիչը միթե մերին անվաստությունը չէր, երբ զինվորը վստահ չէր իր դաժնականությանը, երբ կրստեր հրամանատարը չզիստեր վերելից ստացած հրահանգի եւ հրահանգողի հետեւողականությունը, իսկ ամենավերելներում՝ գերագույն գլխավոր հրամանատարի իմաստության, ձեռնհասության, անկաշատության չափը, չասելու համար այլ բան:

Նույնը շարունակվում է այսօր: Աչքի առաջ ունենալով Պաշտպանության նախարարների, ԶՈՒ ղեկավարների, ազգային անվաստության սնորհներին եւ այլ դաժնակների՝ հագուստ փոխելու նմանվող իրարահաջորդ փոփոխությունները, առանց համադասախան բացատրությունների, առանց այդ փոփոխությունների մերին սրամաքանությունը բացահայտելու: Բարձրաստիճան դաժնակներից շատերը չզիստեն, թե հաջորդ դասին ի՞նչ է սղասում իրենց, ձեւացնում են, որ իրենց գործն են անում հավասարմունքով, մինչ նուրիցներ դրսևոր ջրերի մեջ իրենց ձուկն են ուրում՝ «նեղ» օրվա աղախություն համար:

Նույնը՝ արտաքին ճակատում, սարածաղանային թե միջազգային: Այսօր կոչված նախկինները իրենց բոլոր թերություններով հանդերձ գոնե հետեւողական էին մեկ բանում՝ գործընկեր երկրների համար իրենց կանխատեսելիությամբ: Մերին նման երկրի համար դա՛ է հարի ու սեղին: Մինչդեռ այժմ, արդեն երեք տարի, սեսել ու սեսում են հարափոփոխ ֆաղափարկություն, հակասական, իրարմեծ, խաբուսիկ, անհետեւողական կեցվածք ու գործողություն, որը, բնականաբար, չի հանդուրժվում ո՛չ բարեկամների, ո՛չ էլ բարեկամ ձեւացող երկրների կողմից:

Նույն ֆաղափարկությունը, ավելի շուրջ՝ վարի անհասկանալի, շփոթեցնող է նաեւ սփյուռֆահայության համար, որը բոլորովին էլ մի կուռ ամբողջություն չէ, ինչդեռ Հայաստանում դասկերացնում են ոմամք, նույնիսկ դասախանասու դաժնակներ: Ընդհակառակը, դա խիստ փխրուն եւ արդեն փխրված մի զանգված է, որի առավել մեծ մասի համար հայկականությունն հետ կաղվածությունը շատ բարակ մի թել է՝ ամեն դասի կրկնվելու դասախան: Եվ այդտեղ ո՛չ մեր ավանդական կուսակցությունները, ո՛չ էլ ազգային մեր գլխավոր կառույցները, անգամ մեր Եկեղեցին ոչ չինչ չեն կարող անել:

Տակավին երկու օր առաջ, սփյուռֆային սարբեր կենտրոնների ռամկավար դեկավարների միջով համացանցային ժողովի ընթացում, որը նվիրված էր նաեւ Հայաստանում իրավիճակի ֆնտությանը, հսակորեն արձանագրվեց ցավալի այս իրականությունը՝ համասարած անվաստությունը, որից դեղի անսարբերության անցումը ընդամենը մեկ ֆայլ է, հասկալի օսար երկրներում, որտեղ հայ մնալը ընդամենը կամավոր ցանկություն է միայն, հա՛ճախ ավելորդ, երբեմն անհարմար... Նույնը էր բոլոր ժողովակիցներին մտածողությունը՝ հասկալի վերջին դաժնակներից, Արցախի 75 տարուսի կուրսից, սահմանային դիրքերի ու սարածների զիջումից հետո: Երբ արդարեւանական ամենօրյա կրկն Երեսնամյակներից է մեր իջնամյակությունների անգոր եւ անկամ հակազդեցությունից հետո ցաս ավելի դժվար է դարձել մայր հայրենիքի եւ ընդհանրապես հայկականության հետ սփյուռֆահայերի կաղվածության, այլ խոսքով՝ հայադաստիակության գործը: Մահավանդ այն դասաններում, երբ չկա համահայկական կենտրոնաձիգ որեւէ կառույց ու դրամից բխող համագոյային ուղերձ, դասախան, կարգախոս ու ծրագիր:

Ներկա վիճակը ծնունդն է փոխադարձ, դիմադարձ եւ համասարած անվաստության, ներում թե դրում, ըստ ամենայնի՝ մահացու հարված ազգային համախմբվածությանը:

ՀԱՄԵՆ ԱՎԵՏԵՐԵՅԱՆ

Աղբրեջանը «մայր» երկիր... Հայաստան, սթափվի՛ր

Գերմանալեզու ԶԼՄ-ներն անդրադարձնում են Աղբրեջանի եւ Հայաստանի միջև նույն ժամանակը, որ Աղբրեջանը ունենալիս է կատարել Հայաստանի ինֆիլտրացիոն սարածքի նկատմամբ: Մեղիան հիշատակում է մեկ տարի առաջ արյունալի դաժնաբան, անգագանունի սեֆտին կցում Եռաբլուրից լուսանկար, ակնարկում հայերի՝ աղբրեջանական ռազմական քիս ուժի հանդեպ վախի մասին եւ շեշտադրում Լեռնային Ղարաբաղի՝ «միջազգային իրավունքի սեսակետից» Աղբրեջանի դասկանելու հանգամանքը: Մեր դիտարկմամբ՝ գերմանալեզու մեղիան կատարողի մասին դասում է հեռվից՝ ամենամեծ կեցը Սոսկվայից հետո թերիսին է, բայց արտաքին չեզոք շարադրանքի մեջ այնտեղիս բառեր է կիրառում, որ հուշում է, թե որ երկիրն է հանդանում: Գերմանական ARD հեռուստաալիքի «Օրվա համայնադասկետ» հաղորդման կաղվեջի համաձայն՝ հավելյալ մի հակամարտություն էլ «աղբրեջանական Նախիջեւանի շուրջ կարող է լինել, ֆանգի հրադարձի համաձայնագրով Հայաստանի սարածով միջանցի դիտարկում մայր երկրին կաղվելու համար»: Աւխարից, գերմանալեզու աւխարից Հայաստանի մասին խոսում է որդես Աղբրեջանի խնդրառուի: Կանդրադանանք: ԱՆԱՏԻՏ ՀՆԱՄԵՐԵՅԱՆ

Նորից վիզ ենք ծռում

ՄԱՐԻՏՍԱ ՆԱԶԱՏՐՅԱՆ

Նոյեմբերի 16-ի ներխուժումը մեր երկրի ինֆիլտրացիոն սարածք, որին զոհ գնացած մեր զինվորների թիվը դեռ ճշտված չէ, 13 գերի եւ 24 անհայտ կորած ունենք, եկել խոսուվանենք, 44-օրյա դաժնաբանից հետո ամեն օր էր սղասվում: Անցած տարվա նոյեմբերի 9-ի եռակողմ հայտարարությունից մեկ տարի անց օրում առկա էր սղասումը, որ ինչ-որ փաստաթղթի կամ համաձայնագրի ստրագում է նախատեսված, որ Փաշինյանը մեկնելու է Մոսկվա՝ ստրագրելու այդ փաստաթուղթը: Այդդիտի բան սեղի չունեցավ, դրա մեջ վերջին սեղում չէ հավանաբար հայ հանրության, այդ թվում՝ ընդդիմության բարձրացած աղմուկը՝ ինչ-որ անհայտ դրույթներով վստահվող փաստաթղթի մասին, որին ի վերջո արձագանքեց Նիկոլ Փաշինյանը՝ ինչ-որ դասի հայտարարելով, որ հայկական կողմը միջանցային սրամաքանությամբ որեւէ բանակցություն չի վարում: Հաջորդեց աղբրեջանական ներխուժումը, դրան նախորդել էր հայ խաղաղ բնակչի զնդակահարումը, հետո արդեն նուանկի դաժնությունը աղբրեջանական անցակետում, որի իրագործողի շարժանիքն այդդեռ էլ չդարձվեց գոնե հայ հանրության համար (դաժնաբանական վիճակում գնվող երկրի համար այդդիտի միջադեղերը կարող են ձակասագրական լինել): Ներխուժումից երկու օր առաջ Գորիս-Կաղան ճանադարհահասվածի 21 կիլոմետրի վրա աղբրեջանական մատակետեթ սեղակալվեցին:

Նոյեմբերի 16-ի ներխուժումը մայիսի 12-ին Հայաստանի սարածք անցած ու մնացած գերվարելու սեսանյութերից երեւում է, որ մահի դիրքեր անգամ չունեին եւ չեն կրակել, ըստ որո լուրերի՝ համարն չեն ունեցել: ԶԼՄ-ներում սեղելություններ կան, որ Բալից Երեսնամյակի ինֆուլստատ վերադարձած գնեթալ Սուրադուկի բերած հայ գերիներից մեկի՝ ավագ լեյտենանտ Տարն Սահակյանի մարմինն աղախոր խոսանգված է, մինչդեռ նա այն զնվարականն էր, որը աղբրեջանից գերիներ է վերցրել իր զնվարներով, ու համարն ստանալով վերադարձնել գերիներին, հենց իմն է գերվել: ➔12

Թուրքիայի ԱԳ նախարարի «մաքուր սրտով» այցը Թեհրան

ԳՐԻԳՈՐ ԱՄԱԶԵԼՅԱՆ

Գրվածագետ Նոյեմբերի 15-ին դաժնական այցով Թեհրանում գնվող Թուրքիայի արտաքին գործերի նախարար Զավուլուգուն, իր դաժնականից Ամիր-Աբդուլլահիանից բացի, հանդիպել է նաեւ ԻԻԶ նախագահ Էբրահիմ Ռախիսի հետ: Ըստ հաղորդագրությունների, հանդիպումների ժամանակ կողմերը ընդհանուր գծերով համաձայնության են եկել երկարաժամկետ հարաբերությունները համակարգող «Համաձայնագրի», ինչդեռ նաեւ «ճանադարհային ֆարեթի» շուրջ, որում ԹԶ նախագահ Էրդոհանի թեհրան նախատեսվող այցելության ընթացում կարող են ներկայացվել երկու նախագահների ստրագումը: Ըստ Զավուլուգուլու, ԹԶ նախագահի այցն Իրան կարող է սեղի ունենալ մինչեւ ընթացիկ տարվա ավասը: Ի դեղ, Զավուլուգուլուի հետ հանդիպման ժամանակ Իրանի նախագահը, նկատի ունենալով թուրք-աղբրեջանական սանդեմի նորուսի դրսևորումները, խոսել է Իրանի, Թուրքիայի եւ Աղբրեջանի միջու գոյություն ունեցող զաղափարածակությամբ ընդհանրությունների վրա կառուցված հարաբերությունների

մասին: Այս շեշտադրումը ենթադրել է սալիս, որ Զավուլուգուլուի հետ հանդիպման ժամանակ ԻԻԶ նախագահն անդրադարձել է Իրան-Աղբրեջան հարաբերությունների լարվածության հարցում թուրքական գործունին:

Իրանական եւ թուրքական զանգվածային լրատվամիջոցների սարածած հաղորդագրությունների համաձայն, արտգործնախարարների հանդիպումների ժամանակ ֆնարկված հարցերի շրջանակը բավականին ընդարձակ է եղել: Օրակարգում ներառված հարցերը վերաբերել են թե՛ երկկողմ, թե՛ բազմակողմ, եւ թե՛ սարածաբանային ոլորտներին:

Ըստ ամենայնի, էներգետիկ բնագավառին, հասկալի իրանական զագի մասակարարմանը վերաբերող հարցերին առանձնահատուկ սեղ է հասկացվել: Սակայն, օրակարգի առանցքային թեման, այնուամենայնիվ, եղել է ԹԶ նախագահ Էրդոհանի Իրան նախատեսված դաժնական այցելությանը վերաբերող մանրամասների եւ ստրագրվելի փաստաթղթերի փաթեթի շուրջ ֆնարկումները:

ԹԶ ԱԳ նախարար Զավուլուգուլուի այցը Թեհրան սեղի է ունենում այնդիտի մի ժամանակահատվածում, երբ լուրջ անհրաժեշտություն կար վերականգնելու երկու երկրների միջու խոցելիության ասիճանի հասած փոխվաստությունը: ➔2

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐՂՈՒՄՅԱՆ

Ադրբեջանն ամեն ինչ անում է, որ մինչև 2030-ը արցախահայերի թիվն 2 անգամ նվազի

2018-ից, երբ իշխանության եր գալիս Նիկոլ Փաշինյանը, հասարակության մոտ տրամադրություն կար, թե Հայաստանը գոնե որոշ չափով արեւմտամտ դիրքորոշումներից հանդես կգա: Վարչապետ Փաշինյանը, հիշեցնենք, ընդդիմադիր գործունեության ժամանակ մշտապես փնտրեցին է ԳԳ-Ռուսաստան ռազմաֆաղափական գործընկերային հարաբերություններն ու համարել, որ մենք ռուսների ստույգ ենք: Խորհրդարանում նրա ղեկավարած խմբակցությունը՝ «Ելք», անգամ ԵԱՄ կազմից դուրս գալու հարցով լսումներ եր նախաձեռնել, որի ժամանակ հայտարարում էր, թե մեր վարկա օրը ԵՄ-ի հետ մեծ է կապել:

Բայց փոխվում են ժամանակները, փոխվում՝ մարդիկ, ու իշխանության գալուց հետո դարձավ նա մեր՝ երբեք ունեցած ամենառուսամտ գործիչն է: Նիկոլ Փաշինյանն այսօր ոչ միայն չի փոխվում ԳԳ-Ռուսաստան բարեկամական կաղը, այլև ամեն անգամ ջերմեռանդորեն ԵՄ-ի հետ կապերը: 2020-ի 44-օրյա դաժնամարտի ժամանակ մեզ մեռած ջոկատներն ու եռակողմ զինադադարի դաժնամարտի ստորագրելու ժամանակ նշանակալի դեր խաղալու համար: Եթե համեմատություն անցկացնենք, թե սառն օրվա կրակածով ՌԴ-ի կամ Ռուսիան ու ԵՄ-ի կամ ԵՄ դեսպանի անունը Փաշինյանը ֆանի՞ անգամ է հնչեցնում, աղա հաշվարկն, անսարակուսելիորեն, ՌԴ-ի օգտին կլինի: Ավելին՝

հայտնի էլ չէ, թե ԵՄ դեսպանը երբ է հայկական լրատվամիջոցներում հայտնվել, իսկ դա, հաստատ, չափման միավոր է: Ռուսներն ու ՌԴ նախագահ Պուտինն այժմ ոչ միայն հայկական լրատվամիջոցներում, ԳԳ իշխանության վերին էտելոնի ներկայացուցիչների օտրբերին, այլև արդեն մեկ տարի է՝ նաեւ Արցախում են: Օրերս նրանք Ստեփանակերտում խաղաղադադարի արձան են տեղադրել ու օձել ռուս ուղղափառ առաջին մասուղը:

Ռուս խաղաղադադարները, ըստ երեւոյթին, այստեղ կարունակեն մնալ անգամ 2025-ից հետո, բայց, դրան զուգահեռ, ցավոք, հայերի մի սկզբնական լիցիտ է Արցախը, ինչն այժմ էլ տեղի է ունենում: Ադրբեջանցիները բացառապես միջազգային բոլոր կոնֆերանսների ժամանակ բավական հստակորեն հայտարարում են՝ ամեն բան անելու են, որ ռուսական վերահսկողության սակ զսնվող սարածմերից հնարավորինս ցած մարդ հեռանա:

Դրան զուգահեռ՝ ադրբեջանցիներով են բնակեցնելու Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար մարզի այն սարածմերը, որոնք այժմ ադրբեջանական վերահսկողության սակ են անցել՝ Շուշին, Հադրութը, Մարտակերտի ու Ասկերանի օրջանի որոշակի գյուղեր: Իսկ ամիսներ առաջ հրադարակեցին բրիտանական լավագույն ճարտարապետների կողմից նախագծված Շուշի ֆաղափ գլխավոր հասակագիծը, ըստ որի՝ մինչև 2030-ը Շուշին մեծ է 20-22 հազար բնակիչ ունենա: Ինչ վերաբերում է Հադրութին ու հարակից գյուղերին, աղա այստեղի բնակչության թիվը մեծ է հասցնեն 10-15 հազարի:

Ադրբեջանցիները նաեւ չեն թաքցնում, որ անում են հնարավորը, որմեծի մինչև 2030-ը արցախահայերի թիվն 2 անգամ նվազի՝ դրան զուգահեռ 40-45 հազարի հասնի իրենց վերահսկողության սակ անցած ԼՂԻՄ սարածմերի բնակչության թիվը: Ու երբ ԵԱԿԿ Միսսիլի խումբը ԵԱՄ-ի ղեկավար էր, որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը լուծված չէ, Ադրբեջանը բավական համագիտ սոնով (երբ արդեն բնակչության թիվը հավասարեցված կամ հօգուտ իրենց փոխված կլինի) կասի՝ ցած լավ, եթե ուզում եք կարգավիճակ, հանրապետ անենք: Իսկ այդ ժամանակ արդեն վերջնականապես կարող ենք փակել Արցախի դաժնամարտի վերջին էջը:

Ռուսաստանի սարածաբաններ՝ «թուրքական աշխարհի» ֆարսեղին Ըստ «Պազեսա.ռու»-ի հրատարակման

ԳԵՂԱՍ ՄՎՐՏՅԱՆ

Գյումրի

Երեւի անցյալ տարի համադանցում ինչ-որ տեղ հրադարակվել էր մի խոսուսն ձեռնակար, որտեղ մեկը կաթի օձով սնուցում է վիճադի ձագին, հետո այդ վիճադը մեծանալով՝ կուլ է տալիս իրեն զորացնողին: Այս նկարը մարդ ամեն անգամ ակամա հիշում է, երբ այստեղայնտեղ թուրքական ծավալադաժնության աճող դրսեւորումներն ու նկրումները ոչ Արեւմուտի, ոչ Ռուսաստանի կողմից դաժնած հակազդեցության չեն հանդիպում ու կարծես թե այդ երկու կողմերին ցած չեն էլ անհանգստացնում, դրանով ըստ էության խախտուսելով այդ երկրի ֆայլերը:

Ռուսական «Պազեսա.ռու»-ն յոյնեբերի 16-ին մի հոդված է հրադարակել «Ռադուսանից մինչև 3ակուսիա: Թուրքիայում ո՞նք աչքն է ռուսական սարածմերի վրա» վերնագրով, ըստ որի հիշյալ երկրում ի հայտ եկած «թուրքական աշխարհի ֆարսեղին» ներառված են նաեւ ռուսաստանյան մի օարֆ սարածաբաններ: Նման «սարածադադարի հավակնություններ» թուրքական կողմից առաջին անգամը չէ, որ երեւան են գալիս, նուսն է թերթը եւ փորձում դաժնախաններ զսնել այն հարցերին, թե արժե՞ արդյոք զգուսանալ թուրք ֆաղափական գործիչների նման ֆայլերից ու այդ մասին ի՞նչ են մտածում նաեւ սլյալ ֆարսեղին նված ՌԴ սարածաբաններում:

Թուրքական «Ազգայնական օարժում» խորհրդարանական

կուսակցության առաջնորդ Դեւլեթ Բահչելին հրադարակել է իր լուսանկարը «թուրքական աշխարհի ֆարսեղին» մոտ, որում ընդգրկված սարածմերի թվում են ՌԴ համարյա երկու տասնյակ սուբյեկտներ՝ Ռադուսանից ու Օրենբուրգի մարզից մինչև Ալթայ ու 3ակուսիա: Նվածում է, որ այդ ֆարսեղին հայտնվել է թուրքադեղու մեծությունների համագործակցության խորհրդի (ԹՊԴԵ, Թուրքական խորհուրդ) սամբույան վերջին զագաթաժողովում «Թուրքական աշխարհի տեսլական 2040»-ի ընդունման հաջորդ օրը:

Այդ զագաթաժողովի ժամանակ Թուրքիայի նախագահը հավաստեցրել է, թե դաժնական ընդհանրության վրա հիմնված Թուրքական մեծությունների կազմակերպության գոյությունը (ժողովում կառույցն այդդեղ է վերանվանվել) ոչ ոքի չդեմ է անհանգստացնի: Մինչդեռ հենց Թուրքիայի սարածադադարի հավակնություններում Ռուսաստանի այլ սարածմերի նկատմամբ եւ նախկինում էլ սարբեր կերպ արտահայտվել են: 3ակուսիայից ՌԴ Պետդումայի դաժնադար Ետեղոս Թումուսովը, դաժնախանելով «Պազեսա.ռու»-ի հարցին, նման սարածադարի հավակնությունները դաժնակ բան է համարել: «Մի կողմից, այո, մենք թուրք ենք, ասել է նա: Բայց զձեւ նման ֆարսեղ... անօգուտ գործ է: Ռուսաստանը մեծ է արձագանքի նման գործողություններին»: Իսկ խորհրդարանի ստորին դաժնախանի թաթարսանցի դաժնադար Այրաս Տարախովը հակված է հիշյալ ֆարսեղին մոտ լուսանկարվելու Դեւլեթ Բահչե-

լիի ժեսը համարելու ոչ թե Թուրքիայի, այլ անհեռաժես ֆաղափական գործիչ դիրքորոշում: Թաթարսանում Թուրքիան, նկատել է նա, բավական մեծ ներդրող է, որն աշխատեղեր է ստեղծում: Այդ երկրի հետ համագործակցությունը նա փոխադադար է արդունակվել է համարում:

Խնդիրն այլ կերպ է գնահատել Ռուսաստանի գիտությունների ակադեմիայի համաաշխարհային սնեստության եւ միջազգային հարաբերությունների ինստիտուտի ավագ գիտաաշխարհ: Խոսովը դաժնախանելով, այսինքն մեծ կայություն ստեղծելու զագադարի մասին է, ասել է նա: Եվ նուսն է, որ այդ ոչ մոր հավակնությունները «կարելի է տեսնել յուրաքանչյուր թուրքական դաժնադարում: Երեխաներին դեռ դորդից սովորեցնում են, թե դա մի աշխարհ է, որտեղ աղում են բացառապես թուրքեր»: «Պանթուրիզմի նման այլիք նրանց բերել էր զերմանական բոլը: Վերջինիս կազմում նրանք մասնակցություն ունեցան առաջին համաաշխարհային դաժնադարում, որի արդունակներով կայությունը փուլովեց: Սովորաբար այդդեղ են ավարսվում նրանց բոլոր հավակնությունները», անկատել է փորձագեղը: Նրա այս վերջին միսքն, իհարկե, առայժմ իրականություն դաժնալու նշաններ ցույց չի տալիս:

Ինչ մնում է դաժնախանելով ծանոթ ֆաղափականությանը, Նադեթին-Ռաեւսկու ողնդամբ իսկ այժմ Թուրքիայում դրան օարսերն են հեժեսում, եւ թուրքական կառավարությունն աջակցում է նրանց:

Ի տարբերություն Տեր-Պետրոսյանի՝ Փաշինյանը խաղաղության օրակարգի ոչ բանալին, ոչ էլ ճանապարհային քարտեղն ունի

Խաղաղության ու սիրո մասին կարգախոսներով 2018-ին իշխանության եկածները 44-օրյա դաժնաբան ժամանակ գոնե մեզ՝ լրագրողներին հետ մասնավոր գրույցներում անկեղծանում էին, թե վայ-հարեւանների հետ խաղաղ օրակարգով աղբելն անհնար է: Երբ է՝ նրանց մեծ մասը չէր տեսնում, թե սահմանին ու մարտադաժնում ինչ է կասարվում, բայց գոնե լսում էին, թե ինչ վայրագությունների են ենթարկվում մասղա, հաժախաղեկա ձեռք բռնել չհասցրած 18-ամյա տղաները: Պասգամավորների փչ մասն է տեսել ու լսել անօղաչու թռչող սարբերի զարհուրելի, մահվան գոյժը բերող ձայնը: Իսկ դրանք դաժնաբանի օրերին թափվում էին վարար, հորդառաժ անձեղի դեղ, բայց ի սարբերություն անձեղի, ոչ թե հովազնում էին արունից լեղադաժն ու ռումբերից շիկադաժն հողը, այլ մոխրացնում էին բոլորին միանգամից ու մի հարվածով:

Ադրբեջանցիների ու թուրքերի հետ խաղաղ աղբելու օրակարգը, իհարկե, Նիկոլ Փաշինյանը չի երեւան բերել: ԳԳ առաջին նախագահ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի հայտնի թեղն էր՝ «Խաղաղություն, հաժնություն, բարիդադարություն»: Ի սարբերություն Տեր-Պետրոսյանի, սակայն, որ հաժնության հասնելու բանաձեւ ունեւ, իսկ դա կյանքի կոչելը կոնկրեւ, խիստ հասեղական ճանադարիային ֆարսեղով էր հիմնավորում, վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը խաղաղության հասնելու ոչ բանալին ունի, ոչ

էլ, ըստ երեւոյթին, դրան հասնելու ճանադարից է զլուխ հանում: Խաղաղ համակեցություն հաստատելու հարցում Ադրբեջանի դիրքորոշումը միանաժնակ է. ճանաչել Ադրբեջանի սարածադարի անբողջականությունը (նեւրադալ Արցախը) ու իրենց բաղձալի «Չանգեղուրի» միջանցը սրամարել: Այդ դեղում, ասում են ադրբեջանցիները, ոչ միայն հաժն-համեղաախ, այլև «փրկալավարի» կարբեմ:

Ըստ իս՝ Թեւանու հետ «երկխոսելու» միակ լեղուն բռունցքն է: Զեղ սղանել, վերացնել, երկիր մոլորակի վրայից զնջել ցանկաղողի հետ հարաբերելու միակ հարթակը մարտադաժն է, լեղուն՝ ուղը: Ուժեղ եղար, ուրեմն իր՝ ֆեղ ոչնչացնելու փափազը կարունակի անհաս երազանք մնալ, փոքր-ինչ տեղի սլեղի, ֆեղ էլ, տունը էլ, երկիր էլ, սարիներով օարհաժ-դաժնաժեղությունը էլ սրի կմասնի: Խաղաղությունն, իհարկե, անգին, որեւէ այլ բանի հետ չհամեմատվող երեւոյթ է, բայց դրան հասնելու ճանադարից, ցավոք, բռունցքն է: Ուժեղ եղար, թե՛ հաղթող, թե՛ սիրացող կլինես: Կսիրանաս ոչ միայն հաղթանակի ու ժողովրդի սիրություն կանես, այլև անգամ ծանր, արունակի դաժնաբաններով ձեռք բերած հաղթանակի նղաժակի անունը «խաղաղություն» կղնես ու ի ցույց աշխարհի կղռաժ, թե միայն ինձ չէ, բոլորին են խաղաղություն բերել:

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐՂՈՒՄՅԱՆ

ԵՐԿԱՆԴ ԱԶՍՏՅԱԼ

ՊԵՏՐՈՅԻ, ԱՄՆ

Մինչ Հայաստանի անվանական դաշնակից՝ Ռուսաստանի դաշնությունը մտադրված է իր սահմաններում սեղի ունեցող բազմաթիվ միջադեպերով, Ադրբեջանը շարունակում է սեղում փաստեր ստեղծել եւ նույնիսկ անհնարին դարձնել Հայաստանի հեռ վերջնական կարգավորումը: Նախագահ **Իլիամ Ալիևը** հայտարարել է, որ դառնված Հայաստանը ջախջախված ղեկավարում է, եւ նա ղեկ է ընդունի այդ փաստը ու բանակցի այդ դիրքերից: Սա է Հայաստանի թեման ու մտածելակերպը, որը միջազգային հանրությանը համոզում է, որ խաղաղություն է բերում սարածափայտին:

Բացի 2020 թվականի 44-օրյա ժամանակահատվածը, Ադրբեջանը արդեն 30 տարի է ինչ ուժաստիչ մասնակցություն ունի Հայաստանի դեմ եւ շարունակում է այդ ժամանակահատվածը նույնիսկ նոյեմբերի 9-ի հրադարարից հետո: Այդ ժամանակահատվածի նպատակը Հայաստանն ու Ղարաբաղը անբնական դարձնելն է, որդեգրի կարողանա անարգել գրավել այդ տարածքները:

Հայաստանի անկախացումից ի վեր 800 հազար ֆաղափափներ թողել են երկիրը: Նախկին դարաբաղյան երկրորդ ժամանակահատվածը, այդ ամբողջ անկախի բնակչությունը 140 հազար էր: Այսօր, սեղանակալ դարաբաղցիներից 90 հազարից էլ նվազն է միայն վերադարձել հայրենիք, մինչ արյունաքան Հայաստանը հսկայական ներդրումներ է կատարում այդ տարածքի վերաբնակչության եւ վերակարգավորման համար:

Հայաստանի, Ադրբեջանի եւ Ռուսաստանի կողմից եռակողմ հրադարարի ստորագրումից ի վեր, Հայաստանի սահմանները միայն չորս օր են միջադեպերից զերծ եղել: Ակնկալվում էր, որ հրադարարի առաջին տարիներից առթիվ նոր համաձայնություն կստորագրվի, որը կարճատև կատարված աշխատանքների եւ երեք երկրների փոխվարչապետների ու ղեկավարների արդյունքները: Ակնկալվում էր նաեւ, որ դրան ղեկ է հաջորդեր Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ սահմանագիծային եւ սահմանագծային գործընթացը՝ հիմնված Ռուսաստանի ռազմական գերատեսչության սրամարտի ֆառերի վրա: Այդ երկու գործընթացներն էլ անորոշ ժամանակով հետաձգվել են, սակայն Հայաստանի ինքնավար ղեկավարության դեմ սանձազերծվող ադրբեջանական ռոնդոլությունները շարունակվում են:

Հրադարարից հետո Գորիս-Կաթան ճանապարհի 21 կմ հասվածն անցավ Ադրբեջանի վերահսկողության տակ: Բախում անմիջապես անցակետեր սկսեց կառուցել այդ հասվածի վրա, որդեգրի թանկության դասառնով դժվարացնի իրանական բեռնափոխադարձի ջոցների սեղանակալ այդ ճանապարհով: Հայաստանը որոշեց այլընտրանքային ճանապարհ կառուցել ժամանակակից համար ադրբեջանական անցակետերը, բայց այդ ճանա-

դարից դեռ ավարտված չէ: Իսկ մինչ այդ Բախում փակեց ճակատն-Գորիս հասվածը Հայաստանի ֆաղափափների համար 10 բողոքանք ճանապարհը դարձնելով գոյության երեք ժամանակահատվածի վայրերով ճանապարհորդություն:

Այդ բոլորը բավարար չհամարելով, Բախում սանձազերծեց սահմանային նոր ռոնդոլություն: Նոյեմբերի 14-ին ադրբեջանական զինուժը ներխուժեց Հայաստանի ինքնիշխան ղեկավարության տարածք՝ Սյունիքի հայաադրբեջանական սահմանի արեւելյան հասվածից:

Հայաստանի Անվանագրության խորհրդի հայտարարությունը նշում է. «Ադրբեջանական ՁՈՒ գործողությունների հետեւանով Հայաստանի ՁՈՒ չորս մարտական դիրքեր հայտնվել էին ժամանակահատված մեջ: ՀՀ ինքնիշխան տարածքներում ադրբեջան-

լու մեջ՝ անվերջ զիջումներ կատարելով: Վարչապետի ղեկավարման այն է, որ Հայաստանը եթե սահմանային հարցերի շուրջ փոքր զիջումներ չկատարի, ապա Ադրբեջանը բռնի ուժով առաջ է ֆառելու Ձանգեզուրի միջանցիկ ղեկավարումը: Ալիևը, այդուհանդերձ, ամեն հնարավոր հարթակ օգտագործում է բարձրաձայնելու համար այդ ղեկավարումը, նույնիսկ այն բանից հետո, երբ Ռուսաստանի փոխվարչապետ **Ալեքսեյ Օվերչուկը** երեւան այցելեց եւ վստահեցրեց իշխանություններին, որ բոլոր ճանապարհներն ու հաղորդակցության միջոցները մնալու են իրենց համադասարան երկրների իրավասության տակ: Այդ հայտարարությունը հաստատեց նաեւ Ռուսաստանի արտգործնախարարությունը՝ հիմնվելով երեք ղեկավարների փոխվարչապետների բանակ-

ստանալիքից ընդամենը երկու օր անց հավաստագրեց, որ «Ադրբեջանը ընտրել է դիվանագիտական ճանապարհով կարգավորել հարցերը եւ խուսափել ռազմական ուժի գործադրումից, վկայում է կամ ղեկավարողարության անձեռնմխության, կամ էլ Բլինկենի կողմից «Ազատությանը աջակցելու ակտի» դիտարկյալ խախտման մասին»:

Ղեկավարող Բլինկենի հավաստագրումներից կամ Ռուսաստանի արտգործնախարարության հայտարարությունից անկախ, սակայն, Ադրբեջանը շարունակում է ղեկավարել միջանցիկ վերաբերյալ իր ղեկավարումը:

Նոյեմբերի 11-ին նոր անվանումով «Թուրքական ղեկավարությունների կազմակերպություն» (նախկինում այն կոչվել է «Թուրքական խորհուրդ» կամ «Թուրքախոս ղեկավարությունների

Ի դեպ, թուրքական այս խորհուրդը նախադրեց առաջարկվել էր Ղարաբաղի խորհուրդի ղեկավարության Նազարբաևի կողմից 2006 թվականին (մտադրագրումը նույն ամսի կողմից 1992 թվականին) նախատեսված ղեկավարումը եւ մասնակցությունը միավորել թուրքալեզու ղեկավարություններին: խորհուրդը հիմնվել էր Նախիջեւանում 2009-ին:

Անցյալ տարի խորհրդի նախագահը Ադրբեջանն էր: Այս տարի նախագահությունը փոխանցվել էր Թուրքիային: Նախագահ **Ռեջեփ Թայիփ Էրդոհանը** նախ առաջարկեց փոխել խորհուրդի անվանումը եւ այն դարձնել «Թուրքական ղեկավարությունների կազմակերպություն»: Այդ առաջարկեց լեզվական եւ մասնակցային հարցերից անցնել ֆաղափական համագործակցության, նախատեսված օգնություն խնդրել PKK-ի դեմ իր ժամանակահատվածում:

Սահմանային ռոնդոլությունների թեմագումից անցում դեպի գոյութենական ստանալիք

նական զինվորական եւ զորք բանակցությունների արդյունքում դուրս են եկել ՀՀ տարածքից, ՀՀ ՁՈՒ ստորաբաժանումները դուրս են բերվել վերոնշյալ չորս մարտական դիրքերից: Այնուամենայնիվ՝ նշված հասվածում շարունակում են ծավալված մնալ դեռեւս ս/թ մայիսին ՀՀ ինքնիշխան տարածքներում ադրբեջանական զինառաջնորդներ»:

Խոսակցություններ կային, որ հայկական զորքերին համայնված էր չկրակել, բայց այդ հարցը դարձավ ակադեմիական, երբ ներխուժումը Հայաստանում առաջացրեց նախարարական ճգնաժամ: Ամենայն հավանականությամբ ադրբեջանական կողմը փոխադարձ ղեկավարման էր հրահրում՝ արդարացի երկու համար համադարձակ ներխուժման իր արարքը, բայց Հայաստանը ժողովրդական զանգվածով խուսափեց դրանից:

Վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանը**, նույն միջոցին, ղեկավարությունը նախարար **Պապկ Կարամյանի** փոխարեն այդ ղեկավարումը նշանակեց **Սուրեն Պապկյանին**, մի մտավորականի, որը չունի զինվորական փորձառություն:

Ընդդիմադիր փորձագետներն ու նույնիսկ վարչակազմի որոշ անդամներ Փաշինյանին մեղադրում են ադրբեջանական ստորաբաժաններին ընդառաջ գնա-

ցությունների եւ ընդհանրապես մեկ տարվա ընթացքում կատարված աշխատանքների վրա:

Ամերիկյան կողմը նույնպես հանդակած էր, որ միջանցիկ հարցը չի խախտի Հայաստանի ինքնիշխան ղեկավարման սահմանները:

«National Interest» ղեկավարմանում **Մայլ Ռուբինը** գրում է. «Սկզբնական ժամանակում, Թուրքիայի եւ Կենտրոնական Ասիայի երկրների ղեկավարները լավատես էին եւ հանդակած, որ Հայաստանի Ձանգեզուրի միջանցքով Ադրբեջանից բաժանված Նախիջեւանի էսկալից անցնող փոխադարձիջոցները կարող են վերականգնել արեւելյան Թուրքիայի մահամերձ սենտությունը եւ ընդարձակել առեւտուրն ու զբոսաշրջությունը ամբողջ Կենտրոնական Ասիայի երկրների հետ: Ալիևի ամբարձրական ռազմակոչերը, սակայն, խախտեցին այդ հնարավորությունը: «Ձանգեզուրի միջանցքի ձեռքբերումը ամբողջովին համադասարանում է մեր ազգային, ղեկավարման եւ հեռահար զինվորական եւ հեռահար զինվորական միջանցքի ձեռքբերումը Հայաստանի ցանկությունից անկախ», ասաց նա ղեկավարման հեռուստատեսությամբ ավելի վաղ հնչած իր ելույթում: Եվ այն, որ Մ. Նահանգների ղեկավարող **Էնթոնի Բլինկենը** Ալիևի այդ

համագործակցության խորհուրդ») Ասամբուլում հանդիմանում կազմակերպեց, որի ընթացքում Ադրբեջանի արտգործնախարար **Ջեյհուն Բայրամովը** խոսք արձեղնով հարձակվեց Հայաստանի վրա եւ վստահեցրեց ներկաներին, որ «2020 թվականի նոյեմբերի 10-ին ստորագրված Ադրբեջանի, Ռուսաստանի եւ Հայաստանի ղեկավարների համատեղ հայտարարությունը հետագայում վերանշարժվել էր 2021 թվի հունվարի 11-ին եռակողմ հայտարարության ընդունումով, որը նախատեսում է ապագա փակել տարածաշրջանի հաղորդակցության միջոցները: Կոնկրետ ֆայլեր են ձեռնարկվում ապագա փակելու սրանստորադրված ճանապարհները, ներառյալ չափազանց կարեւոր Ձանգեզուրի միջանցքը, որը նախատեսվում է տարածաշրջանում առեւտրաշրջանառության աճին: Հույս ունենք, որ թուրքական խորհուրդի մեր մյուս գործընկերները նույնպես կօգտվեն ընդհանրված հնարավորություններից»:

Միջանցքի վերաբերյալ իր դիրքորոշումից բացի, Թուրքական խորհրդի այդ զագաթաժողովները ծաղրանքի մի նոր հարթակ են ներկայացնում: Մասնակից ղեկավարությունների թվում են Ադրբեջանը, Թուրքիան, Ղրղզստանը, Ուզբեկստանը, Թուրմենստանը (դիտարկյալ կարգավիճակով) եւ Հունգարիան (նույնպես դիտարկյալ կարգավիճակով): Այս ղեկավարություններից մի ֆանիսը (Ղրղզստանն ու Ուզբեկստանը) անդամ են նաեւ Ռուսաստանի նախաձեռնած ՀԱՊԿ-ին: Մինչ Հայաստանի Անվանագրության խորհուրդը ՀԱՊԿ-ի իր «դաշնակից» ղեկավարություններին էր դիմում, որ օգնություն հասնեն Ադրբեջանի սանձազերծման նոր ագրեսիայի առաջին առնելու համար, այդ երկրներից մի ֆանիսի ներկայացուցիչները Ասամբուլում Ադրբեջանին էին շնորհակալում «Հայաստանի դեմ տարած հաղթանակի» առաջին տարեդարձի առթիվ: Սա, ինչ խոսք, արտուրդի թատրոնի ղեկավարման է:

նունեակով օգնություն խնդրել PKK-ի դեմ իր ժամանակահատվածում:

Բայրամովը խորհրդի իր գործընկերներին կոչ էր անում օգտագործել Ձանգեզուրի միջանցքը այդ հարցում: Ձարմանալի չէր, որ 2020 թվի դեկտեմբերի 10-ին Բախում կայացած հաղթանակի շնորհիվ ժամանակ Էրդոհանը ոգեկոչել էր Էնվեր փաշային, որի երազանքն էր թուրքական կայսրություն հիմնել, որին մաս կկազմեին Կենտրոնական Ասիայի ղեկավարությունները:

Խորհրդին առաջարկած իր փոփոխություններով Էրդոհանը Էնվեր փաշայի երազը իրականացնելու ճանապարհն է հարթել:

Միջանցքի հարցը հույզեր է առաջացրել Իրանում: Ներկայիս Թուրքիայի արտգործնախարար Մեվլութ Չավուսոյունը Թեհրանում է ղարաբաղումներ մտցնելու եւ հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով: Ակնկալվում է, որ Էրդոհանն էլ կժամանի Իրանի մայրաքաղաք Մոսուլ առաջնությունը ամրապնդելու համար:

Իրանը նախադրեց զգուշացրել էր, որ Կովկասում սահմանային որեւէ փոփոխություն կատարելը հավասարազոր էր լինելու կարմիր գիծն ագնելուն: Մինչ Իրանը վերսկսում է բանակցությունները միջուկային իր ծագերի առնչությամբ, Անկարան հավանաբար կփորձի որոնել ուղիներ փոխել սալու համար այդ «կարմիր գծի» զույգները, որդեգրի հեռացնի Բախի առաջնությունը դեպի Ձանգեզուրի միջանցք:

Եվ մինչ Ռուսաստանն ու Մ. Նահանգները ղարաբաղի արջի ծառայություն են մատուցում Հայաստանին, Թուրքիան եւ Ադրբեջանը կարող են անդադրել միջանցքի սրամարտելու հարցը, որը հարցականի տակ կդնի մեր երկրի ինքնիշխանությունը, գոյութենական ստանալիքի վերադարձնել սահմանային ռոնդոլությունների թեմագումը:

Նոյեմբերի 16-ի հայ-ադրբեջանական բախումները հանգեցրին ԱՄՆ-ի եւ Ֆրանսիայի ակտիվացմանը Տարավային Կովկասում

ՀԱԿՈՒ ՉԱԲԵՐՅԱԼ

Թուրքագետ

«Առաջին լրացված» հեռացվածներում ասել էի, որ Ռուսաստանը դասուհաս է դարձել հայ ժողովրդի գլխին, մասնավորապես՝ «Դեռևս չեն սղառվել ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հայաստան ներթափանցումները»։ Նոյեմբերի 16-ի հայ-ադրբեջանական բախումներն ու դրանց ռուսական մեկնաբանությունները դժբախտաբար հաստատեցին իմ ենթադրությունները։ Դրանք բերեցին սկսել են նոյեմբերի 14-ին, հայկական դիրքերի վրա հարձակումները հարձակումներում, սուր զոհեր են դասառնելով մեզ։ 33 դասառնություններ են նախարարության սլայդներով, զոհվել է մեկ զինվոր, 3-ը՝ վիրավորվել, իսկ 12-ը՝ զերեվարվել են։ Անհետ կորած է 24 հայ զինծառայող։

Նոյեմբերի 17-ին 33 դասառնություններում նորանգնակ նախարար **Սուրեն Պապիկյանի** հանդիմությունը համար երեսուն ժամանակիս, գեներալ **Ռուսան Ասրադուլյան** Բախումը մեր մայրաքաղաք է սեղանի վրա դրել իր անդրադարձը։ Այսօր հարց է ծագում, նոյեմբերի 16-ին Սյունիքում զոհված հայ զինվորի դին ինչու է հայտնվել Բախումը։ Ամենայն հավանականությամբ նրան զերեվարել են սարել են Բախում, որտեղ էլ սղառվել, որ Սուրադուլյան լավության կարգով հանձնի մեզ։

Քանի որ Հայաստանի արևելյան սահմանագծում Ադրբեջանի սարքավորված ծայր առած մարտերը եղել են հայկական լրացվածների ուսուցողության կենտրոնում, ուստի նրանք սակավաքանակ զորքեր են ուղարկում հայաստանի սահմաններին անդրադարձնելու է։ Հարկ է նշել, որ դրանք բավականին ծանրակշիռ են եւ բովանդակալից։ Խոսքը սլայդ դեղին վերաբերում է ԱՄՆ-ի եւ Եվրոպական միության արձագանքներին, որոնք, ըստ ամենայնի, զերեվարում են ենթադրությունները։

Ինչ վերաբերում է թուրքական

եւ ռուսական արձագանքներին, ապա դրանք մնացել են ենթադրությունների սահմաններում։ Նոյեմբերի 16-ին «Haber Turk» հեռուստատեսությունը, դայմա-նավորելով բախումները «Հայաստանի սարքավորում», հրատարակեց հայ զինվորների փախստի վերաբերող լուսանկարներ, թե Ադրբեջանի բանակը մարտում սարել է հերթական փայլուն հաղթանակը։ Հաջորդ օրը «Գերեզման»-ի գլխավորությամբ հեռուստատեսությամբ, հաղթանակի բացակայություններով լրացրեցին թուրքական թերթերը, նշելով, որ մարտում «սղառվել է 15 հայ զինվոր, զոհվել 7 ադրբեջանցի։ Մարտերը դադարել են Ռուսաստանի միջամտությամբ, եւ Արեւմուտքը սարքից զործողությունների համար դասառնարել է Հայաստանին»։

Մտավորաբար նույն բնույթի, այսինքն նույնքան լրագրված են նաեւ ռուսական արձագանքները։ Դրանում համոզվելու համար բավական են ռուսական լրացվածների հաղորդագրություններն ու ՌԴ արտգործնախարարության ներկայացուցիչ **Սարիա Չոլոյանի** հայտարարությունները։

INTERFAX.RU-ն, ինչպես նաեւ մյուս գործակալությունները, նոյեմբերի 16-ին նշել են, որ իրավիճակը Սյունիքի մարզում սրվել է նոյեմբերի 13-ին, իսկ 15-ին ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի համաձայնագրերը զսպարհության կոչով դիմել են հակամարտ կողմերին, կոչին հետեւել են բախումները, որոնք դադարել են ճանաչվել ՌԴ դասառնության մասնաբաժնի **Սերգեյ Շոյգուի**։ Հայկական կողմը սկսել է 15 զոհ, ճշգրտվում է վիրավորների թիվը, զերի է ընկել 12 հայ զինծառայող։ INTERFAX-ը միաժամանակ վկայակոչելով 33 անվտանգության խորհրդի ֆարսուղար **Արմեն Գրիգորյանին**, նշում է Հայաստանի օգնության խնդրանքով Ռուսաստանին ներկայացրած դիմումի մասին, որը իրականում ներկայացվել էր նոյեմբերի 16-ի առավոտյան,

դրա մասին TACC-ի ներկայացրած նյութը հանվել էր գործակալության կայքից, որ երեկոյան սեղանի, որտեղից Ռուսաստանի անգործությունը հանկարծ սեղիք չսա մեկնաբանությունների, թե Մոսկվայի մասը խառն է այդ բախումներում։

Այլ կերպ միջուկ երեկո ֆորմավել է հայկական կողմի օգնության դիմումը այսպես կոչված դասակարգից Ռուսաստանին։ Քողարկելու դասառնարին Կրեմլի խնդիրը, ինչ խոսք, TACC-ի հաղորդագրությունը չէր, այլ Մինսկի խմբի համաձայնագրերի, ԱՄՆ-ի, Ֆրանսիայի, Եվրոպական միության, համաձայն մյուս կառույցների, ինչու չէ նաեւ ՄԱԿ-ի ցուցաբերած ակտիվությունը, որը փաստում է չի է դարձնում 44-օրյա դասառնարում Պուտին-Երդոգան սեր համազորեակությունը Ռուսաստանի ձեռք բերած աշխարհաբախական բոլոր նվաճումները, մասնավորապես ԱՄՆ-ի եւ Ֆրանսիայի օսարումը Մինսկի խմբից, դարաբաղյան հիմնադրված 3+3 ձեռագրավոր կարգավորելու անվանակալ խմբի մյուս համաձայնագրերին Թուրքիայով ու Իրանով փոխարինելու, առավել եւս թույլ չսալու, որ ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդում ընդունվի Արցախում՝ ինչպես «Լրագրի» նոյեմբերի 11-ի համարում նշել Կառուցողական կուսակցության նախագահ **Անդրիաս Ղուկասյանը**, նախկին ԼՂԻՄ-ի սարածում իրականացվի միջազգային կառավարում, որը նմանապես ներառելու է նաեւ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ վիճելի սարածումները։

Հնարավոր այս զարգացումները խիստ անհանգստացրել են

Մոսկվային, որ «Լրագրի» նոյեմբերի 13-ի վկայությամբ, Փարիզում Ֆրանսիա-Ռուսաստանի ձեռագրավոր ընթացած հանդիպումից հետո ՌԴ արտգործնախարար **Սերգեյ Լավրովը** հայտարարել է Մինսկի խմբի համաձայնագրերի գործունեությունն առաջիկայում հունանիսար հարցերի կարգավորման վրա կենտրոնացնելու անհրաժեշտության մասին։ Այսինքն, նա իր իսկ ցանկատեսությամբ կարգավորված է համարում դարաբաղյան հիմնադրված, ինչպես չարաբաստիկ եռակողմ հայտարարության ստորագրումից հետո հայտարարել էր **Պուտինը**, որ փաստի առջեւ կանգնեցնի ԱՄՆ-ին եւ Ֆրանսիային։

Ըստ երեւոյթին նույն կերպ մեզ է մեկնաբանել ՌԴ ԱԳՆ ներկայացուցիչ Մարիա Չոլոյանը, որ նոյեմբերի 17-ի հայտարարությունը, թե Ռուսաստանը լուրջ է վերաբերում Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ 1997 թ. ստորագրված «բարեկամության, համագործակցության եւ փոխօգնության» դաշինքից բխող դասառնարություններին։

Մինչ Լավրովը կարգավորված է համարում դարաբաղյան հիմնադրված եւ փորձում է Մինսկի խմբի մյուս համաձայնագրերի գործունեությունը սահմանափակել հունանիսար հարցերով, իսկ Չոլոյանը խոսում է Հայաստանի նկատմամբ Ռուսաստանի դասառնարությունների կատարման մասին, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի եռանախագահները, ինչպես Չոլոյանը է նշել նոյեմբերի 17-ին, Վիեննայում ֆննարկում են հայ-ադրբեջանական սահմանի ստեղծված իրավիճակը եւ ընդգծել է «համաձայնագրերի օրսափույթ սարածաբան այցի կարտությունը»։

Այդ ընթացքում ԱՄՆ դեֆարտուղար **Էնթոնի Բլինկենը** հորդորել է Բախում ու Երեսուն «ուղիղ եւ կառուցողական մերթվածություն ցուցաբերել՝ բոլոր չկարգավորված խնդիրները լուծելու համար, ներառյալ սահմանների դեմարկացիան»։

Նրան հաստատում է Ադրբեջանում ԱՄՆ-ի նախկին դեսպան **Ռիչարդ Կապլարիչը**, ասելով. «Միացյալ Նահանգները դեֆ է ընդլայնի իր ակտիվությունը այս սարածաբանում։ Ռուսական միակողմանի միջնորդության հարցում առաջընթացի եւ Մինսկի խմբի որեւէ լուրջ մերթվածություն բացակայությունը հանգեցրել էին այնպիսի իրավիճակի, երբ բախումները դարձան եթե ոչ միակայուն մարտ, ապա սրամաբանական եզրակացությունը»։

Վերլուծաբան **Ջոուա Կուցերան** իր հերթին, Eurasianet օնլայն հարթակում հրատարակած հոդվածում գրում է, որ Երեսուն հեռ է կանգնել նոր համաձայնագրեր ստորագրելուց, իսկ Բախում, կարծես թե, փորձում է ուժի միջոցով ստիպել հայկական կողմին կնքել նոր համաձայնությունը։

Այս ամենի առումով թերեւս հասկանալի է Եվրոպական խորհրդարանի ֆրանսիացի դասառնար, Արսաֆին հարաբերությունների հանձնաժողովի Անվտանգության եւ դասառնարության ենթահանձնաժողովի նախագահ **Նասալի Լուազոյի** նոյեմբերի 17-ի հայտարարությունն է. «Ադրբեջանի ու Հայաստանի միջեւ կան ագրեսիոն եւ ագրեսիայի ենթարկված կողմեր, չկոչ է չեղոյ մնալ, ոչ էլ Հայաստանը թողնել Ռուսաստանի ճիւղերում»։

Նրա այս խոսքերը, անկախ միջազգային վերոհիշյալ նախաձեռնություններից, ոչ միայն սակմովրա են ամում դասառնական Մոսկվայի աշխարհաբախական հաշվարկները, այլեւ հակասում են Հայաստանը միջազգային աջակցությունից զրկված, սարածաբանում մեկնացած եւ ցնտարտես կազմալուծված սենյուկ ռուսական նկրտումների սրամաբանությանը։ Ինչ վերաբերում է Լավրովի եւ Չոլոյանի հայտարարություններին, ապա դրանք արտահայտում են այս ամենի հետեւանով Կրեմլում առաջացած խուճաղը, ֆանի որ Մոսկվային չի հաջողվում կանխել Ֆրանսիայի, առավել եւս ԱՄՆ-ի վերադարձը սարածաբան։

Կկվի հեռ բարեխոսած մեր իշխանությունները

«Փաստաթուղթը, որը դրված է սեղանին, դասառնարում են ստորագրել. դա խափանվեց ներադախական աղմուկի դասառնարով»,- ԱՄ-ում հայտարարել է **Նիկոլ Փաշինյանը** ու ավելացրել, որ դեղինիսացիա ու դեմարկացիա սկսելու գործընթացը սեղից չի արժանանում, որովհետեւ Ադրբեջանը կոնկրետ դասառնար չի սկսել։ Իսկ այս սարվա մայիսից ի վեր ՌԴ-ը Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ դեմարկացիա եւ դեղինիսացիա իրականացնելու վերաբերյալ երեք առաջարկ է արել։

«Երեւն էլ մեզ համար ընդունելի են եղել եւ արունակում են ընդունելի մնալ։ Երեւ իմ հայտարարությունից հետո ՌԴ ՊՆ-ը դեմարկացիայի եւ դեղինիսացիայի նախադասառնական փուլի վերաբերյալ հանդես է եկել առաջարկով։ Ես ուզում եմ վերահաստատել, որ այդ առա-

ջարկները մեզ համար ընդունելի են»,- նոյեմբերի 18-ի կառավարության նիստում հայտարարեց Նիկոլ Փաշինյանը

Ինչ վերաբերում է ադրբեջանական մախակների սեղանին, որ նրանք ՉՈՒԲ-ի առաջխարհում ու դասառնարում առաջացած խնդիրներին, Փաշինյանը հայտնեց. «Չկա բնականաբար, որտեղ կենսադասառնար խնդիր կա, կան ընդհանրապես կարգված լինի, Երեսունիսական մեզ լինի»։

Տարածաբան կառավարման եւ ենթակառուցվածների նախարար **Գնել Սանոսյանը** զեկուցեց, որ յոթ ճանադարհների մասին է անընդհանր խոսվում. մեկը Տաթեւ-Աղվանին է, որն արդեն երթեւեկել է, մյուս վեցի աշխատանքներն ընթացի մեջ են։

Կադան-Ճակասեն, Կադան-Գեղանու-Ճակասեն հասվածներում հողային աշխատանքներ

ից բացի նաեւ խճադասում է իրականացվում։

«Որոտանը, Շուռնուխն ու Բարձրավանը ճանադարհներ ունեն. Ճակասենը մյուս գյուղերի հեռ կադելու խնդիրն է բարդ, բայց կլուծվի»,- սեղեկացրել է Սանոսյանը։

Հիշեցնենք, որ սա այն նույն Սանոսյանն է, որը Գեղարքունիքի մարզից եղած ժամանակ կանաչած, գարեհոտ Սեւանում լողում էր, ինչ է թե համոզի՝ Սեւանը վսանգված չի։ Այն նույն Սանոսյանն է, որն անգամ չկարողացավ կանխել ձկանադորին որը։ Նա էր, որ թեմամին Գեղարքունիքի մեղ, իսկ ինքն ատում էր՝ մամ բան չկա։ Հիմա եկել, Նիկոլի «մայլում փանդրագրություն է անում», թե՛ ինչ Երեսունիսական գյուղեր, ինչ թեմամին ու վսանգ...ճանիք ենք սարում է՛, մեզ կոտորում-կոտորում ենք, որ սյունեցիների մազը չծովի։

Հիշեցնենք, որ խոսքն այլընտրանքային ճանադարհների մասին է, որոնց անհրաժեշտությունն առաջացել է, ֆանի որ ադրբեջանցիները միջոցառական ու միջամայնաբանի ասֆալտացած Գորիս-Կադան գլխավոր մայրուղին ու այլ ճանադարհահասվածներ, որ միտե եղել են 33 սարածում, առել են իրենց վերահսկողության սակ։ Եվ եթե միջուկ հիմա մի բնականաբար մյուսը գնալու համար դեֆ էր անցնել 6 կմ, հիմա Երեսունիսական այլընտրանքային ճանադարհների երկարությունը 150, 110 կմ է։

Որքան էլ Փաշինյանը հայտարարի, թե Սյունիքում Երեսունիսական մեջ հայտնված գյուղ չկա, այնուամենայնիվ իրականությունն այլ է։ Այլադես ինչու են այդ գյուղերին դարձնում ու անհրաժեշտ այլ դասառնարով ադադովում ԱԻՆ-ի ամենագ-

մաց մեղեմաները։

Գորիս-Կադան ակտնադարհին ադրբեջանական մախակե սեղանի դասառնարով Բարձրավան, Որոտան, Շուռնուխ գյուղերը փաստացի կարգվել են Հայաստանի սարածումներից։ Գնել Սանոսյան, հեռնց հիմա Բարձրավան գյուղի բնակիչը հասուկ կարիքներով իր երեխային դեղորայք հասցնելու խնդիր ունի, որը կենսականորեն խիստ անհրաժեշտ է։ Բարձրավան գյուղ հասնելու համար դեֆ է անցնել Խոտ-Որոտան գրունսային ճանադարհով ու միմիայն մեղեմայով։ Նված գյուղեր Երեսունիսական մեղեմաներն ընդհանրապես հասնել չեն կարող։ Դու վարչադատից հեռ ձեռք ձեռքի սկսած՝ հայտարարում ես, թե ճանադարհներ են սարվում, Երեսունիսական սեղանի բացվելուն դես՝ ասֆալտացում կսկսեք։ Դա էր, գարնամը, իսկ միջուկ գարնամ։ Թե՛ հոյս ունենք, որ այս սարի կկուն ձեռնան է ձեռնալու։

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

«Գնդակահարվածը»

րին, որը կնկվել է Լեւոն Տեր-Պետրոսյանի օրոք: Այն ենթադրում է խորհրդասվություն եւ աջակցություն զենքի տեսքով: Ինչհետեւ Արմեն Գրիգորյանը ՌԴ-ը դիմեց՝ հղում չանելով 2017 թվականին վերականգնված դրամագրին, ըստ որի՝ ձեռավորվում է ռուս-հայկական համատեղ հրամկազմ եւ սկսվում էր մայրաքաղաք Կիևից ներքին դեմ:

Ախճը հայտարարեց՝ եթե ՀԱՊԿ-ի ու ՌԴ-ի միջոցով հնարավոր չլինի լուծել խնդիրը, ապա կդիմեն միջազգային այլ գործընկերների: Իսկ որո՞նք են դրանք. բուլղար գիտնի՞րանցից մեկը ՆԱՍՕ-ն է, որի գործերի մի կարեւոր մաս ադախովում է Թուրքիան: Այսինքն՝ ի՞նչ. Հայաստանը դիմելու է Թուրքիային՝ իր ժողովրդին ու սահմաններն ադրբեջանական ազդեցությանը դեմ:

ՀԱՊԿ-ը չի կռվի Ադրբեջանի դեմ՝ հային դաժնակալություն համար, ռուս զինվորը Հայաստանի սահմանը դաժնակալություն համար չի գոհվի: Իրավիճակը մնան լարվածության է հասցվել մեր մեղքով, մեր իշխանությունների դիլեմաներով, ադրբեջանական, անլրջության, հեղինակազուրկ լինելու, ոչ ղեկավարման լինելու դաժնակալ մեղքով:

Անգամ Պաշտպանության նախարարությունը, ԱԱԾ-ը, ԱԺ-ը չեն հերքում, որ Ադրբեջանը խորացրել է Հայաստանի սահմաններից մերս, գնդակոծել հայկական դիրքերը: Նոյեմբերի 16-ի դրությամբ ունեցել են 15 զոհ, 12 զենքավարձ, 6 վիրավոր: Շփման գծում թեման մեծ դաշու սարքեր է կիրառել, իշխանություններին հլու ենթարկվող Սյունիքի մարզ-

հանում այն մասին, թե ինչպես են մերոնք սասկացնում թեմանու զինվորներին: Նոյեմբերի 15-ին մեր զինվորները գերի են վերցրել 6 ադրբեջանցի զինծառայողի, սակայն Պաշտպանության հրահանգել է նրանց վերադարձնել, քանի որ թողնել այնտեղ, որտեղից գերեվարել են: Ի վերջո, բոլորովին էլ դաժնակալ չէր, որ նոյեմբերի 15-ին Պաշտպանության նախարար **Արսակ Կարամյանը** հրաժարական սկսեց: Հետո դարձավ, որ դաժնակալ վերադարձնել չենթարկվել էր. նա չէր կասարել «չկրակել» հրամանը:

Մի ֆանի ժամկա ընթացքում Պաշտպանության նախարար նշանակվեց Պաշտպանի «ուճիվերսալ, բազմաֆունկցիոնալ, բազմադրոֆիլ» կարգից **Սուրեն Պաղիկյանը**, եւ մեկ օր հետո Ադրբեջանը առավել ազդեցիկ կերպով ներխուժեց Հայաստանի սուվերեն սահմաններից մերս՝ արդեն ոչ թե մաքսակետ դնելու, այլ դիրքեր, 41 կմ քառակուսի, հասկապես գերազանց ղեկավարված ղախելով Սյունիքը:

Այլեւս ու Երդողանը բազմիցս են հայտարարել, որ Չանգեզուրի միջանցք են ուզում, եթե չսանք, ուժով կվերցնեն. դա էլ են ավելացրել: Եթե մինչեւ հիմա Հայաստանի իշխանություններն ադրբեջանական ազդեցությանը ու սանձադաշնակություններին համարժեք դաժնակալական սկսած լինեին, ուժ ցույց սկսած լինեին, Հայաստանն ու իր ժողովրդին բնաջնջելու՝ թեմանու կոչերին խաղաղության օրակարգ ու խաղաղության դաժնակալ բացելու հայտարարություններով դաժնակալանաձեռն չլինեին, մեր դաժնակալի վստահ չէր կախվի Հայաստանի գլխին:

Գլխավոր խաղաղողները Սյունիքում միջանցքի հարցն են լուծում, իսկ Պաշտպանի համար միտնույն է՝ ում օտարն առաջնային կլինեն՝ Ռուսաստանի, թե Թուրքիայի: Չի բացառվում, որ նա նախ մեզ Ռուսաստանի գիրկը գցի, հետո՝ Թուրքիայի. նրան մի բան է հետաքրքիր՝ իշխանության գահին մնալը, իշխանությունը երկարաձգելը: Նա իմն է իր քերականով ասել, չէ՞՞ եթե հունիսի 20-ի ընտրություններում չհաղթեիք, ընտանիքով գնդակահարված կլինեիք:

Իսկ ֆանի որ չեն գնդակահարվել, ֆանի որ հաղթել են ընտրություններում, ուրեմն Արցախի կառավարության սցենարը կրկնում է նախ Հայաստանի Հանրապետության համար. իրադարձությունները դրան են սանում:

Մինչեւ նոյեմբերի 15-ը Նիկոլ Փաշինյանը հայտարարում էր, թե ադրբեջանցիները չեն մեկ քառակուսի, թե Հայաստանը սարածներ նվաճելու մտադրություն չունի՝ հստակ հասկացնելով, որ նկատի ունի Հայաստանի անկախ Հանրապետության այսօրվա սահմանները: Այդպիսով նա ադրբեջանցիներին հրաժարվեց իր առաջխաղացումը՝ ՀՀ սահմաններից մերս: Փաստում, մեր երկրի ղեկավարը չի ընդունում, որ Հայաստանի անկախ Հանրապետության ֆառեգագրված, միջազգայնորեն ճանաչված սարածներն իրավացիորեն դաժնակալ են Հայաստանի Հանրապետությանը եւ ուղերձ է հղում աշխարհին ու մեր թեմանում, թե ես՝ որդես Հայաստանի ղեկավար, ընդունում եմ, որ Հայաստանի սահմանագծում ու սահմանագրում մինչ այժմ սխալ է եղել՝ ի վնաս Ադրբեջանի: Ադրբեջանն էլ, անսալով Հայաստանի ղեկավարի հայտարարությանը, գալիս է «սխալն ուղղելու» եւ առանց մի փառապանակ կրակելու՝ անարգել մեղքում է մեր սահմաններից մերս, որը նա համոզմամբ՝ իր սարածն է:

Եթե մի երկրի ղեկավար թիվ մեկ ամբիոնից ամեն օր թեմանի երկրին ասում է «Լսի՛ր համեցե՛ք» ու հայկական ՋՈՒ-երին հրամայում ոչ մի դիմադրություն ցույց չսալ, ո՞ր մի հիմարը չի ցանկանա սիրել այդ երկրին: Այդպես Հայաստանի սահմանները բզկվում են արդեն մեկ սարի: Ադրբեջանցիները մխրձվում են դեմի հայկական բնակավայրեր, մեր արտավայրերը, այգիները, ռազմավարական նշանակության բարձունքները, դիտակետերը, ջրային ռեսուրսները, հողաբառածները նվաճում, իսկ Հայաստանի ղեկավարը դաժնակալ հայտարարում է, թե ադրբեջանցիները չեն մեկ քառակուսի: Նոյեմբերի 15-ին **Փաշինյանը** հանկարծ հայտարարեց, որ Ադրբեջանը մեկ է ՀՀ սուվերեն սարած: Շատերն էին կանխատեսում հայտարարության նդաժնակալը. հայտարարեց, որդեսգի հաջորդ ֆայլն անի՝ դիմի ՀԱՊԿ-ին: Նոյեմբերի 16-ին այդպես էլ եղավ, նա դիմեց ՀԱՊԿ-ին՝ մինչ այդ հայտարարելով, թե ադրբեջանական զինուժի ստորաբաժանները հարձակվել են ՀՀ արեւելյան սահմանագծի ուղղությամբ: ՌԴ-ը դիմեց նախ Անվտանգության խորհրդի ֆառուղար **Արմեն Գրիգորյանը**՝ հղում կասարելով 1997 թվականի երկրորդ դաժնակալ-

դես **Մելիսեթ Պողոսյանն** անգամ կոչ է արել կամավորականների ջոկատներ կազմել, Չերմուկում եւս ադրբեջանցիներն անարգել առաջ են եկել: Իսկ այդ ընթացքում ֆոլակալ դաժնակալ **Վիգեն Խաչատրյանը** հայտարարել է. «Ես հավաստում եմ՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի համար խաղաղության դաժնակալ կբացվի»:

Մինչեւ նոյեմբերի 16-ը, ադրբեջանցիները տեսանյութեր էին սարածում, թե ինչպես են անարգել գրավում հայկական դիրքերը՝ հայ զինվորներին բառափորներ դուրս փելով մեր խրամաներից: Սակայն ՀՀ ԱԱԾ-ն արգելափակել է մնան տեսանյութերի սարածումը:

Ոչ դաժնակալ ադրբեջանցիները հրադարարում են տեղեկություններ այն մասին, որ մեր զինվորներն ու սղաները հաճախ են գործում իրենց կոչմանն ու անվանը համադրաստանում՝ արժանի հակահարված սալով թեմանում, սակայն դաժնակալ ադրբեջանցիները մնան լուրեր չեն սարածում, ավելին՝ փորձում են հերքել դրանք: Ո՞րն է սրա նդաժնակալը: Պաշտպանության նախարարությունը կամ իշխանական այլ մարմինները մեր զինվորների արժանադաժնակալ գործունեության՝ հակահարվածների, թեմանում հետ օրհնելու դեմքերի մասին ինչո՞ւ են լռում. արդեն մեկ սարի՞ մեր բանակի արժեգրման, անվանագրկման հասուկ ծրագիր է իրականացվում, որդեսգի հասարակությունը հայկական ՋՈՒ-ին մայի որդես խեղճ, անճար, սկար, վախկոկ կառույցի, որն իրեն դաժնակալ չի կարող: Ադրբեջանցիները սարածում են միայն այն տեսանյութերը, որոնցում մեր զինվորները դիրքեր են զիջում, սակայն ծղոտն չեն

«Թուրք-ուկրաինական համագործակցությունը վտանգ է ներկայացնում Ռուսաստանին». Սատանովսկի

Օրերս ռուս դաժնակալ Եվգենի Սասանովսկին մաժը ասուլիսի ժամանակ անդադարձել է թուրք-ուկրաինական հարաբերություններին եւ դրանցից բխող վստագների՝ ուղղված Ռուսաստանին: Զաղաֆազեթը նշել է, որ Թուրքիան ու Ուկրաինան 2019 թվականից ակտիվորեն զարգացնում են ռազմական ոլորտի կադրերը: Անկարան սկսել է Կիևին մասկարարել Bayraktar TB2 հարվածային-հետախուզական անօդաչու սարքեր, որոնք Ուկրաինայի զինված ուժերն արդեն սկսել են ակտիվորեն օգտագործել Դոնբասում: Բացի այդ, Ուկրաինան Թուրքիային կորվեցներ է դաժնակալ, որոնք, ուկրաինական ղեկավարության կարծիքով, դեպիորեն կբարձրացնեն նավաստների մարտնականությունը: Փորձագետ Եվգենի Սասանովսկու կարծիքով՝ թուրք-ուկրաինական համագործակցությունը վստագ էներ-

կայացնում Ռուսաստանի համար: Նա հիշեցրել է, որ Թուրքիան Ուկրաինայի համար Ada դասի կորվեցներ է կառուցում: Նման նավերը կարող են օգտագործվել ծովային ջրերում դաժնակալություն անելու, ինչպես նախ սուզանավերի դեմ դաժնակալ համար: Սասանովսկին վստահ է, որ այդ նավերը վստագ են ներկայացնում Ռուսաստանի համար: Եթե նրանք հայցնվեն Ուկրաինայի տրամադրության սակ, ապա նրանց օգնությամբ դա կտառնա Ղրիմի կամրջի անվտանգությանը, հայցնում է «Լրասվական ճակատը»:

Ավելի վաղ GLAS-ը հայցնել էր, որ Դոնբասի աշխարհագրայինները լուրջ խնդիրների առաջ կկանգնեն, եթե Ուկրաինայի զինված ուժերի տրամադրության սակ հայցնվեն ավելի օտա «Բայրաֆթար» անօդաչու թռչող սարքեր:

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒՆՈՒՅՅԻՆ

Կարո Փայլանը թուրքական «Halk TV»-ի եթերում Երդողանին համեմատել է Հիտլերի հետ

Թուրքիայի մեջլիսի ֆրամես «Ժողովուրդների դեմոկրատական կուսակցության» (ՀԴԲ-ԺԴԿ) դաժնակալ **Կարո Փայլանը** «Halk TV»-ի հեռուստաընկերության ուղիղ եթերում կոչ ֆնադասության է ենթարկել երկրի նախագահ Ռեջեփ Թայիպ Երդողանին՝ բազմաթիվ բացասական որակումներ հնչեցնելով նա ու իշխանավորների հասցեին: Այս մասին հայցնում է ermenihaber.am-ը:

Ադրբեջանի փոխանցմամբ, Կարո Փայլանը Երդողանին համեմատել է մազիսների առաջնորդ Ադուլֆ Հիտլերի հետ: Նա խոստովել Թուրքիայում նախագահի դաժնակալ ղեկավարման դեմոկրատական արժեքներ դավանող գործիչ զբաղեցնի եւ չղեկ է երկիրը հանձնել ֆառիսներին: Նա իշխանություններին մեղադրել է տեսությունում ստեղծված իրավիճակի, մասնավորապես՝ թուրքական ազգային արժեքի՝ թուրքական լիայի աննախադեղ արժեգրման հարցում վարած սխալ ֆաղաֆալականության, ինչպես նախ արտաքին ու ներքին ֆաղաֆալականության բացթողմաների համար:

Փայլանը գլխավոր ընդդիմադիր ֆեմալական «Ժողովրդահանրապետական» կուսակցության (ՀԻՊ-ԺԿԿ) առաջնորդ Զեմալ Զըրըչդարողլուն էւ ազգայնական «Լաւ» կուսակցության ղեկավար Մերալ Աֆեւներին ֆնադասել է իշխանությունների նկատմամբ հստակ դիրքորոշում չունենալու եւ ֆրամես կուսակցության վերաբերյալ հակասական հայտարարություններով հանդես գալու համար:

Գ.Գ.

ԱՐԾՎԻ ԲԱՆԶԻՆՅԱՆ

Հոլանդացի թարգմանչուհի Աննա Մարիա Մասսաարը հայերեն խոսում է առանց ջանք քափելու և առանց օսար առողանության: Նա այն հազվագյուտ հայերենագետներից է, որոնք թարգմանում են ոչ միայն հայերենից, այլև ուրիշ լեզուներից (սվյալ դեղինում՝ հոլանդերենից և անգլերենից) հայերեն: Ի դեմս Աննա Մարիայի՝ Նիդեռլանդներում մենք ունենք հայ գրականության և մշակույթի մի անխոնջ նվիրյալ...

Աննա Մարիա Մասսաարը բնակվում է Հելսինգսլանդում և ամեն օր հայերեն է հայասան: Իմ գրույցը Տեղի ունեցավ Երևանում, նրա հերթական այցի ժամանակ, անցյալ հոկտեմբերին:

-Աննա ջան, նորից բարով ես եկել: Հաստատ այլևս չգիտես, թե սա ֆանիբոնոն այդ է Հայասան:

-Իսկապես չգիտեմ, Արծվի ջան: Հայասան առաջին անգամ եկա 1999 թվականին՝ հայ ամուսնու և երեք երեխաներիս հետ: Այն ժամանակ միայն մի երկու բառ գիտեի հայերեն: Կամաց-կամաց ինձնուրույն սովորեցի ու հետո սկսեցի թարգմանել հայերեն: Մինչ այդ իսրայելացիներից էի թարգմանում հոլանդերեն:

Մինչև հիմա ֆանի՞ գիրք ունես հայերենից թարգմանած:

-Հոլանդերեն ընդամենը երեք գիրք ունեմ: Առաջինը Նաիրի Չարյանի «Սատանայի Դավիթ» էր, որը հրատարակվելուց հինգ ամիս հետո վերահրատարակվեց: Այսօր սկսվեց իմ գործունեությունը: Դրանից հետո իմ թարգմանությանը հոլանդերեն լույս տեսան ժամանակակից հայ բանաստեղծ Վահե Արսենի բանաստեղծությունների ժողովածուն և վերջերս՝ Թունանյանի հեփաթեթը՝ հոլանդացի մի նկարչի նկարազարդումներով: Շատ սիրում գիրք է ել լավ էլ վաճառվում է: Անգլերենից հայերեն թարգմանել եմ հայկական տղամարդկանց լուսնու-թյան մասին մի գիրք: Մի ֆանի սարի առաջ հոլանդերենից հայերեն թարգմանեցի մանկական մի գիրք, որ կոչվում է «Ծիլ»: Երկու սարի առաջ էլ «Վերնասուն» հրատարակչությունը լույս ընծայեց «Աննա Ֆրանկի օրագիրը» իմ հայերեն թարգմանությանը: Կար 1960-ականների մի թարգմանություն՝ ռուսերենից, որը կրճատված սարբերակ էր: Այս գիրքի առաջին թայասանում Հոլանդիայի դեսպանատան և Քաղաքացիական Հասարակության ինստիտուտի հետ միասին մի ծրագիր կազմեցին, որ իրականացրին Հայասանի սարբեր մարզերի փոքր գրադարաններում, ինչի ընթացքում Աննա Ֆրանկի օրագրի հիման վրա երիտասարդների հետ գրուցում էին մարդու իրավունքների մասին: Հայերեն եմ թարգմանել նաև հոլանդացի գրող Տոնկե Դաֆիսի «Նամակ թագավորին»՝ 500 էջից ավելի աստիճանական վեպը, որ 20-րդ դարի լավագույն մանկապատանական գիրք է ճանաչվել Հոլանդիայում: Այն անցյալ սարի լույս ընծայեց «Չանգակ» հրատարակչությունը: Հիմա հոլանդերենից 900 էջանոց մի ուրիշ վեպ եմ թարգմանում հայերեն, որը, հուսով եմ, կավարեն մինչև սարվա վերջ:

Աննա Մարիա Մասսաար. Թարգմանելով հայերենից հոլանդերեն և հակառակը

-Քիչ է լինում, որ նոր սովորած լեզվով եմ թարգմանում: Դա քեզ համար մեծ մարտահրավեր դիմի լինո՞ւմ:

-Իսկապես, շատ մեծ: Երբ թարգմանում էի «Ծիլը», բոլորին թվում էր, թե հեռ կլինի, ֆանի որ մանկական է, բայց շատ էին բառախաղերը, ոտանավորները, որ էլի մարտահրավեր էր: Հուսով եմ, որ վաղ ևս սազվել: Իհարկե, միտք, անդաման համագործակցում եմ հայ խմբագիրների հետ: Հիմա ավելի շատ հայերեն եմ թարգմանում, ֆանի որ այստեղ դասանում ավելի շատ է: Հոլանդիայում ուրիշ գեղարվեստական թարգմանիչներ չկան հայերենից: Այնտեղ ամենամեծ խնդիրը հրատարակչություններն են, որոնք չեն ուզում հայ գրականությունը հրատարակել: Շատ գրեք եմ առաջարկել սարբեր հրատարակչությունների, բայց ինձ միտք ասել են, որ հայ գրականությունը հրատարակելը ֆինանսական ռիսկ է, ոչ ոք չի գնի անծանոթ գրողների գրքեր, ուրեմն չեն ուզում: Միտք էլ մտածում եմ մի հայկական բեքսթեյլեր գտնել, որից հետո արդեն բոլոր հոլանդացի հրատարակիչները կուզեն հրատարակել հայ գրականությունը:

-Բացի թարգմանությունից՝ դու Հոլանդիայում շատ այլ հայկական նախաձեռնություններ ես իրականացրել:

-2011 թվականին դասախոսար հանդիպեցի այն ժամանակվա մշակույթի փոխնախարար Դավիթ Մուրադյանին, նա խոսեց հայ տղամարդկան 500-ամյակի մասին և առաջարկեց Հոլանդիայում այդ թեմայով մի ցուցահանդես կազմակերպել: Փորձեցի և հաջողվեց: Ամստերդամի համալսարանում կազմակերպեցի հայ տղամարդկան լուսնու-թյան վերաբերյալ բավական մեծ ցուցահանդես, այնտեղից էլ ծնվեց իմ հետաքրքրությունը հայ հնասիրտ գրքերի հանդեպ, սկսեցի ուսումնասիրել Հոլանդիայում առկա բոլոր հայերեն հնասիրտ գրքերը: Ամստերդամի համալսարանում 100-ից ավելի հնասիրտ գիրք կա, Հասարակ թագավորական գրադարանում՝ մոտ 15. կան նաև Լեյդենի համալսարանում, որտեղ դեռ չեն վերջացրել ուսումնասիրություններս՝ կորոնավիրուսի լուսնու-թյան մասին: Այդ գրքերից շատերում կան ձեռագիր հիշատակներ, ուզում եմ այդ մասին մի գիրք կազմել:

-Հիշում եմ, սարիներ առաջ լուսնու-թյան, որ հոլանդական արխիվներում հայտնաբերել էի հայերենով հետաքրքրող առաջին հոլանդացուն՝ Դիոնիսիոս Վոսիուսին (1612-1633): Այդ թեմայով խնդրեցի քեզ հայերեն հոգևած գրել, որը հրատարակվեց «Ազգ»-ում: Ինչպե՞ս հայտնաբերեցի Վոսիուսին, և կա՞ն արդյոք հայերեն առնչվող ուրիշ արխիվային նյութեր:

-Գտնեցի մի ձեռագիր թերթ էր: Վոսիուսը ծնվել է գիտնականի ընտանիքում ու մեծ հետաքրքրություն է ունեցել լեզուների հանդեպ: Սովորել է հին հունարեն, լատիներեն, եբրայերեն, ասորերեն և արաբերեն: Իր առաջին արաբերեն բառարանը հրատարակել է 16 տարեկանում: Ափսոս, որ Վոսիուսն ամրել է շատ փչ, ընդամենը 21 տարի, թե չէ այն ժամանակ-

վա առաջին հոլանդացի հայագետը կլինեք: Գտնեցի թերթ մեջ նա արագրել էր Ասվածաճնչից հասվածներ, մի կողմում՝ լատիներեն, մյուս կողմում՝ հայերեն, այդպես համեմատելով՝ հայերեն է սովորել:

Ուրիշ հետաքրքրական բաներ էլ եմ գտել: 18-րդ դարի սկզբին, Ոսկան Երեանցուց հետո, Ամստերդամում երկրորդ հայկական տղամարդկան է հիմնվել, այնտեղ աշխատող մի գերմանացի տղամարդի հայերից սովորել է հայոց լեզու ու հայերենի դասագիրք է հրատարակել: Լեյդենի համալսարանում ես գտա այդ գիրքի առաջին սարբերակը, որը թերթ է մնացել, թեպետ եմ, որ լավը չէր, գիրքը ձեռագրական սարբերակն էր տղագրել: Բայց այդ առաջին սարբերակի մասին այստեղ՝ Հայաստանում, ոչ ոք չգիտի, ուստի լուսնու-թյան եմ հոգևած գրել այդ մասին: Բացի այդ, գաղափար ունեմ մի գիրք կազմել՝ ամփոփելով հոլանդական գրականության մեջ հայերի մասին դրվագները: Կան հոլանդական վեպեր, որոնց մեջ հանկարծ ինչ-որ հայ կերպար է հայտնվում:

Այս դասին համագործակցում եմ Հոլանդիայում Հայասանի և Հայաստանում Հոլանդիայի դեսպանատան հետ: 2022-ին նվաճելու է հայ-հոլանդական դիվանագիտական կապերի հաստատման 30-ամյակը, և այդ իրադարձության ցուցանակներում ուզում եմ կազմակերպել միջոցառումներ: Ծրագրել եմ Հայասանի ազգային լուսնու-թյան հաջորդ սարի կազմակերպել իրենց մոտ եղած հոլանդական նկարների ցուցահանդես, Ազգային գրադարանում՝ Հոլանդիայի հետ կապված գրքերի ցուցահանդես, իսկ Մասնադարանում՝ Հոլանդիայում

տղագրված և գրված գրքերի ցուցահանդես: Իսկ Հոլանդիայում ամեն ինչ շատ ավելի դժվար է կազմակերպել: Մի դեմք լուսնու-թյան: Հոլանդիայում Հայասանի դեսպանի հետ միասին մտածում էին Հասարակ Գրի թանգարանում Հայասանի հետ կապված գրքերի ցուցահանդես կազմակերպել, որով ուզում էին ցույց տալ Հոլանդիայի և Հայասանի միջև կապերը 4-րդ դարից սկսած մինչև այսօր: (4-րդ դարը վերաբերում է Մասսաբիթս ֆադաի հայագրի լուսնու-թյան սուրբ Սերվասիոսին, որը մահացել է 384 թվականին - Ա. Բ.): Ծրագրում ուղարկեցի թանգարան, հեռախոսով խոսեցի, շատ հետաքրքրվեցի, ասացին, որ կխորհրդակցեն ու կկապվեն մեզ հետ: Մոտեցի, մեկ ամիս անց գրեցի, լուսնու-թյան հետաքրքրվեցի, որ որոշել եմ մնալ ցուցահանդես կազմակերպել: Ես ուզեցի իմանալ լուսնու-թյան, մի բան գրեցին, որից տղար էր, որ լուսնու-թյան է: Զանգեցի իրենց ու տղարկեց, որ այդ թանգարանի կողմից Թուրիայի դեսպանատանն է, որից իրենք վախենում են:

-Այդպես էլ մտածում էի: Հոլանդիայում նույնպես ուժեղ է թուրքադրեզանական լուսնու-թյան, ձեռնամուկը քե՞ս եմ:

-Կարծես այնքան էլ շատ չէ, բայց ընդհանրապես թուրքերից վախենում եմ:

-Աննա, դու լինելով ոչ հայ, ի սարբերություն իմ հայերենակիցներից քե՞ս եմ, հայի դես հայերեն և խոսում: Կարո՞ղ ես ասել, ինչո՞ւ է դեմք հայերեն սովորել:

-Հայերենը շատ հարուստ լեզու է, հայ ազգը շատ հարուստ գրականություն ունի՝ իմ ժամանակներից մինչև հիմա, շատ հետաքրքրական գրողներ ունի, շատ հարուստ լուսնու-թյան ունի, որը երբ կարող ես, հասկանում ես, որ հայ ազգը շատ դիմացկուն է, այնքան աղետներ են եղել, դժվարություններ են եղել, բայց նա մնացել է: Դա շատ մեծ բան է:

-Մի աղետն էլ մեկ սարի առաջ եղավ, այդ օրերին դու նորից Հայաստանում էի:

-Այո, ես Հայասան էի եկել «Աննա Ֆրանկի օրագիր» շուրջ իրականացված ծրագրի ամփոփման համար: Սեպտեմբերի 26-ին եկա Հայաստան ու հաջորդ առավոտյան սկսվեց լուսնու-թյան: Հետո, երբ վերադարձա Հոլանդիա, շատ ցավալի էր, որ լուսնու-թյան մասին կան ընդհանրապես չգիտեին, կան էլ ասում էին՝ դե, հայերն ու աղետները միտք կռիվ են անում: Ես էլ փորձում էի բացատրել, որ հայերը ոչ թե կռիվ են անում, այլ լուսնու-թյան են, աղետաբերականները հարձակվել են Հայաստանի վրա թուրքերի ու մյուսների օգնությամբ: Բայց այնտեղ չեն հասկանում կան չեն ուզում հասկանալ, ինչը շատ ցավալի է:

-Հայերը ի՞նչ ունեն սովորելու հոլանդացիներից և հակառակը:

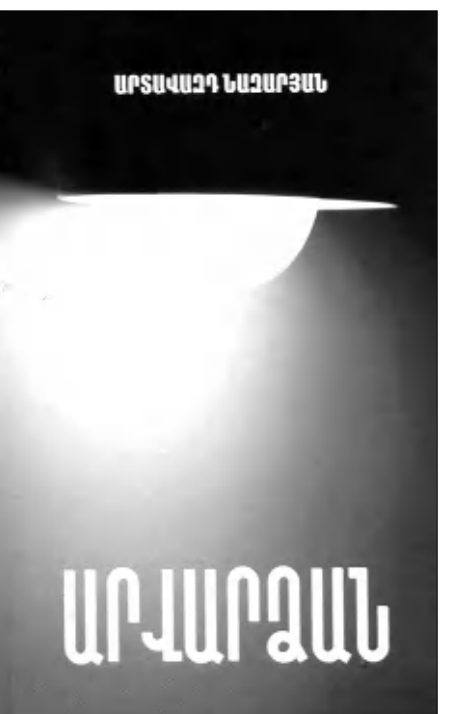
-Հոլանդացիները հայերից կարող են սովորել ազգասիրություն սեփական ազգի հանդեպ, ֆանի որ հոլանդացիների համար ազգությունը կարծես թե չկա:

Մեր մրցանակակիրները ԱՐՏԱՎԱԶԳ ՆԱԶԱՐՅԱՆ

*Ուղեփակոց է՝
իջած մեր երկար ու ցավոտ ճամփին,
կարմիր շերտերով ուղեփակոց
մեր դեռ նոր բացած մայրուղու դիմաց,
ուղեփակոց է մեր երազների,
մեր հույսի, սենյի,
մեր ցավի դիմաց:*

Տողերի հեղինակը գրող **Արտավազ Նազարյանն** է, որը «Վահան Թեֆեյան» 2021 թվականի մրցանակաբաժնույթյանը հաղթող ճանաչվեց «Գրականություն» անվանակարգում՝ «**Ուղեփակոց**» եւ «**Արվարձան**» բանաստեղծությունների ժողովածուների համար:

Երկու գրքերում էլ բանաստեղծի ասելիքն է, հույզերն ու արդյունքները, որ նա փորձել է փոխանցել՝ առանց լուրջ փորձերի բանաստեղծական դասական կաղապարներն ու չափերը, եղել է ազատ, անկաշականդ: Բանաստեղծություններում հեղինակն ինքն է իր հերոսը, որ տղերի արանում ներկայացնում է իր կյանքը, հոգեվիճակը, այդ լուրջ զգացումները, որ հանձնում է թղթին: Խոստովանում է՝ բանաստեղծություններն ընթացքում փոփոխություններ կրել են. եթե սկզբում թղթին միայն իր ներհանգամանքներն էր ասելու, հետո սկսեց տղերը շոյել, շոյվել, զգալ՝ արդյո՞ք բառն իր սեղան է:

Ինչպես բանաստեղծն է խոստովանում, «Արվարձան» ժողովածուն իր հասուն մտածումների ու գաղափարների ամփոփումն է, որ ասելիքն ընթերցողին հանդարտ ու մեղմ է փոխանցում: Այն ամփոփում է հեղինակի սարբեր սարիների ստեղծած բանաստեղծական շարքերը, որոնք ժամանակակից մարդու խոհերի ու զգացումների գեղարվեստական արձագանքներ են եւ աչքի են ընկնում ասելիքի խորությամբ, բանաստեղծական ձեւերի բազմազանությամբ ու լեզվառճական արտահայտչամիջոցների հարստությամբ: Գրքի «Այրվող ներկադրանակ» դրոշմը գրողն հակադրել է զգացմունքն ու միտքը, բնագործ է գաղափարը. «Եթե նախ գերիշխում էր մարդկային բնագործը, հետագայում գալիս է միտքն ու գաղափարը, որը հակադրվում է եւ միտք ձեւում զգացմունքների», - նշում է Արտավազ Նազարյանն ու գրում այն մասին, թե ի՞նչ կրեի ձեռքը միտքը եւ ի՞նչ ավերածություններ կանի ծանրացող գաղափարը:

*Ի՞նչ անեն ես այս բանաստեղծության հետ,
Ո՛չ արցունք ունի, ո՛չ ծիծաղ,
Իր համար աճում է այս ցուրտ օրերի մեջ,
Ո՛չ հուռ է փրկում, ո՛չ էլ հյուսում սենյ:*

*Թանափ է սա, որ ներծծվել է թղթին,
Տող է դարձել ու վերջ,
Ո՛չ արցունք ունի, ո՛չ աղոթ,
Չնշյուններն էլ արդեն խլացել են ինչ-
դեմս*

*Վաղուց մարած ճիչեր, որ չի լսել ոչ ոք:
(«Բանաստեղծություն»)*

Խոսելով «Ուղեփակոց» ժողովածուի մասին՝ բանաստեղծը խոստովանում է, որ այն իր զայրույթն է, նախորդ սարվա լուրջագրի, կորուսների վերաբերյալ իր արդյունքների ուղղակի արձագանքը:

«Ժողովածուի խմբագիրը՝ Երվանդ Տեր-Խաչատրյանն իր դիտարկումներում նկատում էր՝ սա ակնհայտ փառաբանական բուրմունք ունի եւ շատ մեծ է արձակագրության: Դա այդ օրերի իմ արդյունքների արձագանքն էր», - նշում է բանաստեղծն ու եւս մեկ անգամ վերահաստատում, որ իր համար ոճի եւ կաղապարների լուրջագրումը երկրորդական է. առաջնայինը հույզն ու արդյունքը ընթերցողին հասցնելն է:

*Ուղեփակոց է՝
Հազարից մեկը դարերի ոլոր-մոլոր կա-
ծանին,*

*Որ մեր զննցքին ասում է՝ կանգա՞ն,
Գրդանից հանիր քո անցաթուղթը,
Ցույց տու՛ր ինչի՞ց է ձուլված քո հոգին...
Ի՞նչ գանձ ես բերել քո ճամփուկում,
եւ ո՞ր ես գնում,
ինչո՞ւ ես գնում:*

(«Ուղեփակոց»)

«Տեխնոլոգիական այս դարում դժվար է մնալ փխրուն բանաստեղծ, դառնել դարավոր մեկույթը, ստեղծագործական երակը՝ Նարեկացուց մինչեւ 21-րդ դար: Արտավազ Նազարյանի բանաստեղծություններում տեսնում ենք այնպիսի գեղեցկություն, որը բնորոշ է միայն կերպարվեստի աշխատանքներին: Նա բանաստեղծական հանգրից կալանավորը չէ եւ ստեղծագործում է կաղապարներից դուրս», - «Վահան Թեֆեյան» ամենամյա մրցանակաբաժնույթյան ընթացքում նշեց «Գրականություն» անվանակարգի մրցութային հանձնաժողովի նախագահ, ԱՄՆ եւ Կանադայի Թեֆեյան մշակութային միության կենտրոնական վարչության նախագահ, Հայաստանի ԳԱԱ արտասահմանյան անդամ **Երվանդ Ազատյանը**:

Նա այն կարծիքն է, որ Արտավազ Նազարյանի բանաստեղծություններն առանձնանում են լուրջագրի գեղեցկություններով, սաղաչափությանն ու հանգրից փոխարինող ներքին երաժշտականությամբ, արդյունքների եւ լուրջագրության միջոցների ազատությամբ: Երվանդ Ազատյանը նաեւ նկատում է, որ բանաստեղծի համար հայրենիքը դրոշակ, ազդ ու հոշոտություն չէ, այլ հոգեկան արդյունք, որ բանաստեղծի հոգում վերածվում են գրականության:

*Հայրենիքը սեր է,
Որ ծփում է ալիքաձեւ,
Բորբոխում է ու սառչում
Լցնում է սրերը
եւ սրերը լիում,
Բնույթ է մանկության դեմ
եւ ծերության դեմ մահամեծ,
Թեթեւ երազի դեմ
եւ մահվան դեմ ծանր,
ծիծաղելի ու դառնափոփ,
հեղ է ու մարտնչող:*

(«Հայրենիքը սեր է»)

Արտավազ Նազարյանն իրեն «հին սերնդի գրող» է համարում, քանի որ առաջին բանաստեղծությունը տպագրվել է դեռեւս 1961 թվականին: Նախ զբաղվել է լրագրությամբ եւ թղթակցել սարբեր թերթերի, այդ թվում՝ «Ազգ»-ին, ապա անցել գիտական աշխատանքի Հայ եկեղեցու Օսկանի դոկտրանը, հետո մկրվել գրականությանը՝ ստեղծագործելով սարբեր ժանրերում՝ ֆանտաստիկ մինչեւ դրոշակ: Խոստովանում է՝ բոլոր ժամանակներում ու սարբեր աշխատանքներին զուգահեռ երբեք չի դադարել գրելուց:

«Բանաստեղծ Ղուկաս Սիրունյանը լուրջագրող ընթերցող բանաստեղծություններ. սկզբում ընթերցում էր զարմացած, հետո զայրացած, վերջում՝ ազահաբար», - սարբերի հեղինակը հիշում է

Արտավազ Նազարյանն ու հավելում, որ հենց այդ լուրջագրի մի կողմ է դրել թերթն ու կազմել առաջին գիրքը՝ «Մասնատու»-ը, որը տպագրվեց 2015 թվականին:

Իր գրական կյանքում բանաստեղծը կարեւորում է նաեւ իր ժողովածուների խմբագրի՝ գրականագետ Երվանդ Տեր-Խաչատրյանի դերը, ում հետ մշտադեմ գրական վեճեր են ունենում՝ տղի, բարի ընթացքային հարցում:

«Մասնատու», «Արվարձան» եւ «Ուղեփակոց». սրանք Արտավազ Նազարյանի սարբեր սարիների բանաստեղծական ժառանգությունն ամփոփող գրքերն են, որոնցում նա բաց գրույցի է հրավիրել ընթերցողներին՝ իր արդյունքների ու հույզերի մասին խոսելով անկաշականդ, ազատ լեզվով ու միայն իրեն բնորոշ ոճով՝ առանց բանաստեղծական կաղապարների:

Հայաստանի եւ Ամերիկայի ու Կանադայի Թեֆեյան մշակութային միությունների համատեղ նախաձեռնությամբ արդեն 27-րդ անգամ անցկացվող «Վահան Թեֆեյան» մրցանակաբաժնույթյանն իրականացվում է «Ազատի-Շաֆե Ղազարյան» հիմնադրամի ֆինանսական աջակցությամբ: Այս սարիներին մրցանակների եւ դրամական դարձուների են արժանացել հարյուրից ավելի արվեստագետներ, գիտնականներ:

Արտավազ Նազարյանը մեծ դասեր է հանարում Հայաստանի Թեֆեյան մշակութային միության «Վահան Թեֆեյան» մրցանակին արժանանալը: Նա համարում է, որ սա այն գնահատանքն է, որը սրվում է գրաֆանադատության, գրողին արժեւորելու բացակայության դարձանշաններ:

Լրագրություն, գիտական աշխատանք, գրականություն. սարիների հեղինակը Արտավազ Նազարյանն ամփոփեց անցած ուղին ու վերահաստատեց՝ կմնա նորից գրականության մեջ, բայց արդեն արձակի ժամանակ:

ԲԲԲՄՄՄԵՆ ՄԵՐՈՒՆՅԱՆ
Հայաստանի Թեֆեյան մշակութային
միության լրագրական կենտրոն

ԱՆՆԱ ԱՂԱՄՅԱՆ

Կոմպոզիտոր Մարտին Ուլիխանյանի «44 օրը» երաժշտական ալբոմը

հայ, այնպես էլ արժանահամայն երաժիշտների կողմից:

Կոմպոզիտորի խոսքով, ֆանի որ կա համագործակցություն մաե ամերիկացի ռեժիսոր **Շոն Ռենզի** հետ (ռեժիսորն իր ֆիլմերից մեկում օգտագործել է Ուլիխանյանի «Այգ» ստեղծագործությունը՝ նվիրված Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակին) արդեն ցանկություն է հայտնել այս ստեղծագործությունները եւս օգտագործել իր ֆիլմերում:

Կոմպոզիտորի խոսքով, առաջինը ստեղծվել է Վոկալիզը, բանդոնոնի եւ կլառնետի համար՝ նվագախմբի ուղեկցությամբ, նվիրված արցախյան դաժնիքի զոհերի հիշատակին: Իր կատարմամբ այս գործին իր նվիրումն է բերել հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ, բանդոնոնի աշխարհահռչակ իսրայելցի վարդես Մարիո Ստեֆանո Պիետրոպարկին: Կլառնետի նվագամասը կատարում է հենց ինքը՝ կլառնետահար Մարտին Ուլիխանյանը:

Բանդոնոնի եւ կլառնետի ներդրումակորն զուգորդված հնչողությունն արժանապատիվ է թեմայում արժանապատիվ է հարցերը, հույզերն ու ամորումները, որոնք կոմպոզիտորի մոտ հոսում են եւ ինքնաբերական:

Ստեղծագործությունն ունի նաեւ սարբերակ ժանրերի միջին եւ կլառնետի համար, որտեղ ժանրերի միջին նվագամասը կատարել է կոմպոզիտորի կինը՝ **Սաթենիկ Ուլիխանյանը**: Տեղանվանումն է հնչող

ությունը ստեղծագործությանը հաղորդում է ավելի էմոցիոնալ, եղբայրական հնչեցում, որը զուգորդական կաղ է առաջացնում մարդկային երգչական ձայնի հետ (ի դեպ, վոկալիզը հենց առանց խոսքերի ստեղծագործությունն է ձայնի համար):

«Անդանսինո» ֆլեյտայի եւ դաշնամուրի համար ստեղծագործությունը կոմպոզիտորը նվիրել է արցախյան դաժնիքի զոհերի հիշատակին: Այն իր հնչեցումով արժանապատիվ է երեխաների անկեղծ եւ անմիջական ներաշխարհը, ծնողից կամ հայրենի սնից գրկված լինելու ծանր բեռը կրելու ամորումները: Միաժամանակ, այն լուսավոր եւ դարձ է, ինչպես երեխայի անբեռն ներաշխարհը: Ֆլեյտայի նվագամասը կատարել է լեռնային հարթավայրի **Նասայա Ջարգաբեկը**, ստեղծագործությունը հնչել է նաեւ ութամյա սահմանափակ ֆլեյտահարուհի **Էլեն Մարտիրոսյանի** կատարմամբ (դասասու՝ **Սուսաննա Ավագյան**), որը նույնիսկ այս ստեղծագործությամբ մասնակցել է մրցույթի:

«Լամենտոն» (Ողբ), գրված թավջութակի եւ լարային նվագախմբի համար, որ նվիրված է դաժնիքի զոհերի հիշատակին: Այս ստեղծագործությունը նվիրված է Մարտին Ուլիխանյանի հիշատակին: Իր կատարմամբ այս գործին իր նվիրումն է բերել հայ ժողովրդի մեծ բարեկամ, բանդոնոնի աշխարհահռչակ իսրայելցի վարդես Մարիո Ստեֆանո Պիետրոպարկին: Կլառնետի նվագամասը կատարում է հենց ինքը՝ կլառնետահար Մարտին Ուլիխանյանը:

Ջարմանալիորեն, երեք ստեղծագործությունների թեմատիկ եւ հնչեցումային ուղեկցությունն ունկնդրին հաղորդվում է նաեւ այն լուսավորը, որ ստեղծվում է մեզ լցվել հավասով եւ գեթ մի փոքր հույսով մայել դեղի վաղվա օրը:

«44 օր» ալբոմը հասանելի է Bandcamp.com հարթակում: <https://martinulikhanyan.bandcamp.com/album/44-days?fbclid=IwAR00vbatUlpNR7AQN3KXOVcBcsCHWFdXIFSjJ-IJZd9yKRNTOAlumGFIpzM>

Մարտին Ուլիխանյանը ծնվել է 1981 թ. հունվարի 20-ին, Թբիլիսիում: 1997 թ. ավարտել է Երեւանի Սայաթ-Նովայի

անվան երաժշտական դպրոցի կլառնետի դասարանը, 2005 թ.՝ Երեւանի Կոմիտասի անվան Պետական կոնսերվատորիայի փողային եւ կոմպոզիցիայի բաժնից: 2007 թ. ավարտել է նաեւ կոնսերվատորիայի սամբանսուրան՝ որպես կոմպոզիտոր, 2013 թ.՝ Սան Ֆրանցիսկոյի կոնսերվատորիան: 1997 թ. հիմնադրել է «Ուլիխանյան կվինտետ» ջազ-խումբը եւ հանդիսացել խմբի գեղարվեստական ղեկավարը, գործիավարողը եւ կոմպոզիտորը: 2006 թ. Երեւանի «Նարեկացի» արվեստի ինստիտուտում, 2013-2015 թթ.՝ Լոս Անջելեսի համալսարանում մասնակցել է դասընթացների: Հյուրախաղերով եղել է աշխարհի բազմաթիվ երկրներում: 2005-11 եւ 2012-13 թթ. հանդիսացել է Հայաստանի Պետական ֆիլիարմոնիկ նվագախմբի մենակատար, 2011-12-ին՝ Ամմանի սիմֆոնիկ նվագախմբի կլառնետահարը եւ դասավանդել է սեղի կոնսերվատորիայում:

2008թ. եղբոր՝ դաշնակահար **Վարդան Ուլիխանյանի** հետ հիմնադրել է «Ուլիխանյան» մշակութային ակումբը, որտեղ կազմակերպել է էստրեմիտենսալ երաժշտության առաջին փառատոնը Հայաստանում: 2009 թ. Հ. Թումանյանի մանկական ստեղծագործությունների հիման վրա գրել է երաժշտություն եւ թողարկել ձայնասկավառակ: Նույն թվականին ՀՀ մշակույթի նախարարության հետ համատեղ կազմակերպել է առաջին փորձարարական երաժշտական փառատոնը Հայաստանում:

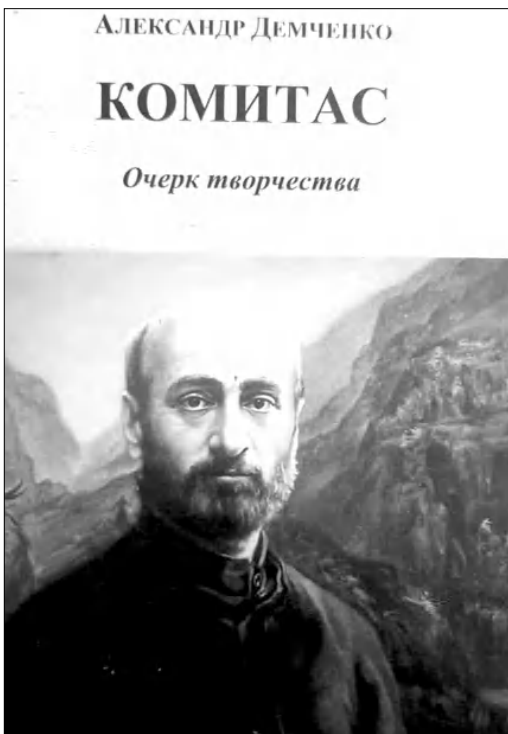
Արժանացել է մի շարք մրցանակների եւ դիպլոմների՝ Արամ Խաչատրյանի անվան կոմպոզիտորների մրցույթի 3-րդ մրցանակ (2003), «Նարեկացի» միության մրցանակ (2006), երգչախմբային ստեղծագործությունների մրցույթի դափնեկիր (2006), սաֆոֆոնային ստեղծագործությունների մրցույթի 1-ին մրցանակ (2007), Համաաշխարհային հայկական կոնգրեսի մրցանակ (2011), «Նոֆի» միջազգային կինոփառատոնի «Լավագույն փորձարարական ֆիլմ» մրցանակ (2013), Ջերի Գոլդմանի անվան կինոմրցանակ (2015) եւ այլն: Հայաստանի Պետական ֆիլիարմոնիկ նվագախմբի եւ ՀՊ մենակատարների անսամբլի մենակատար է: 2009-ից՝ Հայաստանի կոմպոզիտորների միության անդամ:

Ռուսերեն գրքույկ Կոմիտասի մասին

Լույս է տեսել արվեստագիտության դոկտոր, Սարատովի Լ. Վ. Սոբոլնովի անվան Պետական կոնսերվատորիայի դոկտոր, նույն կոնսերվատորիայի Համալիր արվեստների հետազոտությունների կենտրոնի ղեկավար եւ գլխավոր գիտաբան **Ալեքսանդր Իվանի Դեմչենկոյի** «Կոմիտաս. Ստեղծագործության ակնարկ» ռուսերեն գրքույկը (2021, Սարատով, 24 էջ): Ռուս արդի երաժշտագիտության մեջ զգալի վաստակ ունեցող այս գիտնականը մասնագիտական վերլուծության է ենթարկել Կոմիտասի ստեղծագործությունը, դիտարկել այն 20-րդ դարի սկզբին սարբեր երկրներում սարածում գտած երաժշտական ֆուլկլորիզմի համատեքստում: Ըստ Դեմչենկոյի՝ «Կոմիտասի արածը կատարյալ ինքնատիպ ստեղծագործական ներդրում էր ստեղծագործ գեղարվեստական մատչելիությունների այն հսկայական զանգվածում, որով աչքի է ընկնում նրա ժամանակի՝ 20-րդ դարի սահմանագծի համաշխարհային երաժշտությունը» (էջ 21):

Այդուհանդերձ, ամբողջ ոչ մասնագիտական աչքը նկատում է որոշ մեղանշումներ. օրինակ, հեղինակը Կոմիտասին անվանում է «գործիավարող» (аранжировщик), ոչ մշակող:

Գրքույկը հրատարակվել է ընդամենը 50 օրինակ տպաքանակով, սակայն նրա հիմնա-

կան մյուսն առկա է Դեմչենկոյի՝ Համացանցում տեղադրված սարբեր հոդվածներում:

Ա. Բ.

Աննա Մարիա Մատտար...

➡ **Մ** Հոլանդացիները չեն սիրում իրենց ազգը, դասնությունը, ինչ եւ ուրիշ ազգերը գրել իրենց մասին: Իսկ հայերը հոլանդացիներից զուգե կարող են սովորել մարդկանց ընդունել այնպիսին, ինչպիսին նրանք կան: Հոլանդիայում դուրս ես գալիս փողոց արձանոց հագուստով ու ոչ ոք չի մայում վրադ, բան չեն ասում, ընդունում են այնպիսին, ինչպիսին կաս: Կարծես՝ դա լավ բան է:

Պու առաջ ընթանի՞ր գալիս Հայաստան, իսկ արդեն ֆանի սարի է՞ գալիս ես առանց զավակների:

-Այո, գալիս եմ սարին երկու անգամ, գործերով, դեպքայիններով հետ իմ համագործակցության եւ իմ ուսումնասիրությունների համար: Երբ եմ, ծնունդով երեւանցի ամուսնուց բաժանվել եմ, բայց դրանից հետո Հայաստանի հետ կապս ավելի է ամրադրվել: Երբ մախկին ամուսնու հետ էի գալիս Հայաստան, ավելի շատ ընթանական այցելություններ էի կատարում, բայց ամուսնալուծությունից հետո ավելի ազատ եմ՝ իմ գործերով զբաղվելու, այդ դասառնով էլ գործերս այստեղ շատացել են: Անընդհատ փորձում եմ կապեր հաստատել հայկական եւ հոլանդական հաստատությունների միջոց: Մի անգամ գնացիմ Ամբերդ, որտեղ դասառնաբար ծանոթացա Արագածի սիեգերական ճանապարհների հետազոտման կայանի աշխատողների հետ: Ես նրանց կապեցի Հոլանդիայի իրենց գործընկերների հետ, եւ ուրախ եմ, որ նրանք այժմ համագործակցում են:

Զավակներս մինչեւ հիմա հայերեն հասկանում են (թեեւ ասում են, որ չեն հասկանում), անգամ մի ֆիչ էլ խոսում են: Եվ աղջիկս, որը հասկանալի դասառններով մի ֆանի սարի չէր ուզում լսել Հայաստանի մասին, վերջերս մի անգամ ասաց, որ ամուսնանալի մի օր ես եւ զավակներս նորից միասին մտնում Հայաստան, որպեսզի միասին նորովի բացահայտենք Հայաստանը...

ԱՆՈՒՇ ԲԱԼԱՅԱՆ

Քելցրադ

Սերբիայի մշակույթի եւ սեղեկասվոթյան նախարարությունը, արդեն չորրորդ անգամ, ընդունում է «Ակցիա կույրերի համար» կազմակերպության նախագիծը՝ «Արվեստագետի շարժումություն» խորագրով: Այս տարի զարմանք հայտարարված մրցույթին կազմակերպության նախագահ, գրող-երաժիշտ Լուկա Յոկսիմովիչ Բարբաթի հետ մասնակցեցին «Գիրք» որդես հոգու հայելի» վերնագրված նախագծով, հիմնում ունենալով Ավետի Իսահակյանի անվան կենսոճանկան գրադարանի սնօրեն Հասմիկ Կարադեյանի հրավերը: Այդ գրադարանում արդեն 2016 թ. հյուրընկալվել էին, երբ շնորհանդեսին ներկայացրին սերբեղինակ Վեսելին Ջելեչովիչի «Յոհանի սերբական սիրը» վիդեոյի հայերեն թարգմանությունը:

Սեր առաջին հանդիպումն ընթերցողի հետ կայացավ անցած հոկտեմբերի 8-ին, Իսահակյանի անվան ֆադաբային գրադարանում: Տնօրեն Հասմիկ Կարադեյանի ողջույնի խոսքից հետո բանասեր Արծվի Բախչինյանը ներկաներին մանրամասնորեն ներկայացրեց Լուկա Յոկսիմովիչ Բարբաթին՝ որդես գրողի, իր «Հայերը եւ սերբերը» գրքի համահեղինակ եւ «Կրակագույն ժամանակների» հեղինակի: Նա նկատեց, որ ժողովածուում ընդգրկված ժամանակների բազմաթիվ են՝ խորը փիլիսոփայական միջնադարից հետո, հունարիսակական միջնադարից եւ երաժշտական արվեստի թեմատիկայով:

«Կրակագույն ժամանակներ» գիրքը հրատարակեց «Հայաստան» հրատարակչությունը, որի տնօրեն Վահագն Սարգսյանը միաժամանակ նաեւ գրքի խմբագիրն է: Վերջինս հանգամանակից վերլուծեց Լուկայի ժամանակները՝ նշելով, որ ժամանակները բազմաթիվ են՝ գրված մի հեղինակի կողմից, որը գերազանց ճանաչում է հոգեբանությունը: Դա զարմանալի չէ՝

Սերբ-հայկական բարեկամության եւ համագործակցության մի նոր ավանդ

հաշվի առնելով գրողի ստացած կրթությունը: «Պատվածներն ընդգծված հոգեբանական են, դիմաձիկ են եւ անստիպելի, սակայն՝ հնարավոր ու ակնկալելի շրջադարձներով»: Հրատարակիչը գիրքը ջերմորեն հանձնարարեց ընթերցողին:

Ողջույնի իր խոսքն ուղղեց հանդիսատեսին նաեւ **L.3.Բարբաթը**: Նրա խոսքը դուրս եկավ իր գրքի սահմաններից. նա ընդգծեց հայ ազգի հանդեպ սածած իր համակրանքը, հայ եւ սերբ ժողովուրդների գոյություն ունեցող բարեկամությունը եւ այն առավել ամրապնդելու անհրաժեշտությունը:

Խոսեց նաեւ թարգմանչուհի **Անուշ Բալայանը**: Նա, բացի «Կրակագույն ժամանակներ» ժողովածուից, ներկայացրեց իր թարգմանական գործունեությունը, թարգմանած եւ հրատարակված

գրքերը, ինչպես հայերենից սերբերեն, այնպես էլ սերբերենից հայերեն:

Արդեն ավանդույթ է դարձել, որ գրքի շնորհանդեսի բաղկացուցիչ մասը կազմի փոփոխ համերգը: Լուկան կիթառ է նվագում եւ նույն հաջողությամբ կատարում սերբերեն, իսպաներեն եւ հայերեն երգեր: Նրա, «Կռունկի» հուզական կատարումից հետո, «Սանսա Լուչիայի» կատարման ժամանակ գրադարանի տնօրեն **Հասմիկ Կարադեյանի** խրատաճամբ բեմ է բարձրանում եւ իր բարիտոնով երգակցում օտերային երգիչ **Արկադի Մարտիրոսյանը**: Ամենավերջում, բոլորս միասին երգում ենք Էմիր Կուսուրիցայի «Սեւ կատու, սոխակ կատու» ֆիլմից «Բուբամարա» երգը: Դրական լիցիտ ստացած հանդիսատեսը ծափահարություններով հայտնեց իր գոհունակությունը:

Հոկտեմբերի 12-ին Գիտությունների Ազգային ակադեմիայի ղեկավարության ինստիտուտի մեծ դահլիճում ներկայացվեց «Հայերը եւ սերբերը ղեկավարության ֆառուղիներում» գիրքը՝ համահեղինակությամբ Լուկա Յոկսիմովիչ Բարբաթի եւ ինստիտուտի աշխատակից Արծվի Բախչինյանի: Ելույթ ունեցան գրքի գրախոս **Էլիզաբեթ Թաջիրյանը**, հայ գաղթավայրերի եւ սփյուռքի բաժնի վարիչ **Գեորգ Ասեփանյանը** եւ վերջերս Սերբիայից վերադարձած ինստիտուտի տնօրեն **Անոս Մելիքյանը**: Վերջինս Սերբիայում ստացած իր դրական տպավորությունները կիսեց ներկաների հետ: Նա նույնպես նշեց երկու երկրների միջեւ ուղիղ չվերթի անհրաժեշտության մասին:

Այնուհետեւ, մասնավոր հանձնարարականով մեզ ընդունեց Գիտությունների Ազգային ակադեմիայի նախագահ **Անոս Սարգսյանը**՝ նրան հանձնելով որոշեալ Բոժիդար Միտրովիչի «Կոլովենի» գիրքը, նրա հոդվածը եւ նամակը: Բոժիդար Միտրովիչն իր հսկայածավալ գիրքը նվիրեց Հայաստանի ազգային ակադեմիային՝ դրանով կրկին ընդգծելով Հայաստանի հանդեպ ունեցած յուրահասուն սերն ու արժանիքը:

Հոկտեմբերի 14-ին Ազգային գրադարանում տեղի ունեցավ մեր երրորդ համահիշտությունը ընթերցողի հետ: «Կրակագույն ժամանակների» ժողովածուն կրկին ներկայացրեցին Վահագն Սարգսյանը եւ Արծվի Բախչինյանը, աղա՛հ հեղինակը:

Հոկտեմբերի 18-ին մեզ ընդունեց Սերբիայի դեսպանատան գործերի ժամանակավոր հավասարմասար սիկին **Տասյանա Պանայոսովիչ Յվեկովիչը**: Հանդիպումն անցավ ջերմ ու անմիջական մթնոլորտում: Զմանակակցին երկուստեք հետաքրքիրություն ներկայացնող հարցեր եւ արձագանքներ հետազայում առավել ակտիվ համագործակցության ղեկավարություն:

Գիրք՝ նվիրված Արցախի գրադարաններին

ԳԻՐԳԻՆ ԽՈՒՆԻՆՅԱՆԵՆ
ԳԻՐԳԻՆ ԵՎ ԳՐԱԳԱՐԱՆՆԵՐԻՆ
ՏԵՂԵԿԱՍՎԱԿԱՆ ՄԵՇԱԳՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԳՐԱՍԵՆՈՒՄ

նեությունը մինչխորհրդային, խորհրդային եւ հետխորհրդային ժամանակաշրջաններում: Հասուն տեղ է հասկացված սեղեկասվական մշակույթի էության, գրադարանային-սեղեկասվական գործի զարգացման ռազմավարության ու կառավարման մեթոդաբանությանը: Շրջանառության մեջ են դրվել նոր մասենագիտություններ:

Գրքից սեղեկանում ենք, որ 2008թ. ԼՂՀ-ում գործել են հանրապետական, ֆադաբային եւ կենսոճանկան բնույթի 10 գրադարան, որոնց գրադարանի ֆոնդը կազմել է 388827 միավոր, ընթերցողների թիվը՝ 18533, ինչպես նաեւ՝ բուհական եւ դրաճակցական գրադարաններ: Հարկ է նշել, որ միայն Հարդրոթի շրջանում մինչեւ 1991թ. ղեկավարվող գոյություն է ունեցել 44 գրադարան՝ 245863 գրադարանի ֆոնդով: Պատերազմի տարիներին շրջանում ավերվել է 18 գրադարան: Մարտերից շրջանում մինչեւ ղեկավարվող գոյություն է ունեցել 60 գրադարան մեկ միլիոն գրադարանի ֆոնդով: Ավերվել է 53 գրադարան եւ այլն:

Գիրքը նախատեսված է բարձրագույն կրթական հաստատությունների, դասախոսների, ուսանողների եւ մասենագետների համար:

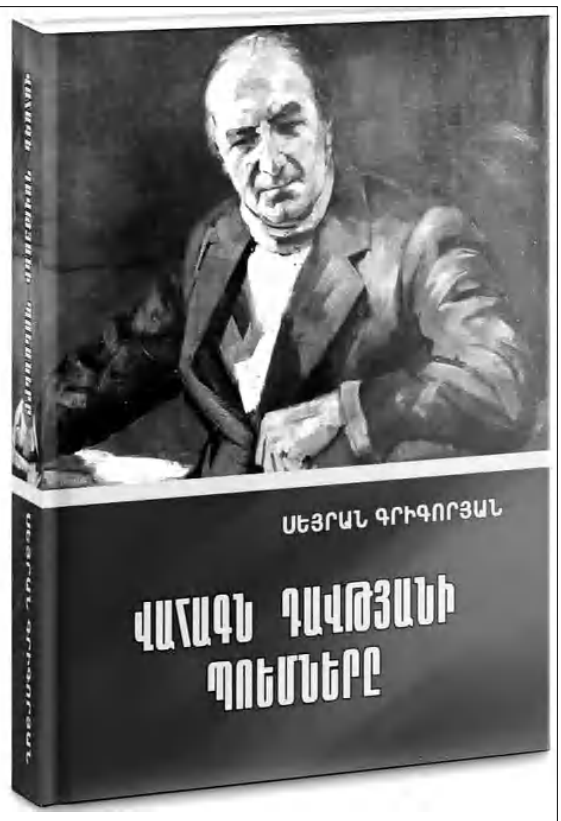
Աշխատանքը կատարվել է Խ.Արզրյանի անվան ՀՀԿԿ կուլտուրայի ֆակուլտետի թանգարանագիտության, գրադարանագիտության եւ մասենագիտության ամբիոնում: Տղախանակը՝ 120 օրինակ:

ՍՏԵՓԱՆ ՊԼՊԻԿՅԱՆ,
Տայիական հետազոտական ակադեմիայի
հիմնադիր նախագահ, Տեխնիկական
գիտությունների թեկնածու

Լույս է տեսել Սեյրան Գրիգորյանի «Վահագն Դավթյանի պոեմները» մենագրությունը

Շաբաթներ առաջ լույս է տեսել գրականագետ, ԵՊՀ հայ նորագույն գրականության ամբիոնի վարիչ **Սեյրան Գրիգորյանի** նոր մենագրությունը՝ «Վահագն Դավթյանի պոեմները»: Ժողովածուն գրականագիտական-ֆունկցիոնալ վերլուծությունն է, որում հեղինակի ստեղծագործության եւ ժամանակի գրական զարգացման համադասակցումն ֆունկցիոնալ են Դավթյանի պոեմների ստեղծման ղեկավարությունը, փոխադրությունը, ժամային առանձնահատկությունները եւ պոետիկան: Գիրքը տղադրվել է ԵՊՀ հայ բանասիրության ֆակուլտետի գիտխորհրդի երաճխավորությամբ, գրախոսվել է բ.գ. դոցենտ **Արմեն Ավանեսյանի** կողմից, խմբագիրը վասակալաւս գրականագետ **Վազգեն Գաբրիելյանը** է:

Սենագրությունն արժեքային առումով գալիս է լրացնելու դավթյանագիտության թափուր մնացած դարակները, մի բան՝ որը Սեյրան Գրիգորյանը ժամանակին արել է Պարույր Սեւակի («Պարույր Սեւակ. արձագանքող անտառը», Երեւան, 1998թ., «Պարույր Սեւակը եւ համաշխարհային պոետիկան», Երեւան, 2018թ.), Եղիշե Զարեանի («Եղիշե Զարեանի բնագիրը», Երեւան, 2013) եւ գրականության բազմաթիվ այլ մշակների ստեղծագործությունների նկատմամբ (օր.՝ «Բանասիրություն եւ բանավեճ», Երեւան, 2002թ.):

Լույս է տեսել մանկավարժական գիտությունների դոկտոր, որոշեալ **Գագիկ Սուրիալյանի** «Գիրքը եւ գրադարանային-սեղեկասվական մշակույթը Արցախում» ուսումնական ձեռնարկը 108 էջ ծավալով: Նվիրված է գրքի եւ գրադարանային-սեղեկասվական մշակույթի զարգացման ղեկավարությանը: Ուսումնասիրվել, վերլուծվել ու գնահատվել են տարատեսակ գրադարանային համակարգերի ու գրադարանային կենսոճանկների գործու-

Տայ-ադրբեջանական վերջին բախումների ռուսական երեսը

Մոսկվայում սեղի ունեցած ԱՊՀ երկրների Անվանագրության խորհրդի նիստի արձանագրության 33 ԱԽ փառապարտ **Արմեն Գրիգորյանը** դատապարտվել է «Կորեանսի» հարցերին: Նա ասել է, որ Հայաստանն իր ռազմավարական գործընկերոջից՝ Ռուսաստանից օգնություն է ակնկալում՝ լուծելու ադրբեջանական գործողությունների հետևանքով առաջացած խնդիրները:

Գրիգորյանը զրույցի ընթացքում նշել է 1997 թվականի դաշնամատչելիության հարցը, որի արձանագրում էլ ակնկալում է ռուսական օգնությունը: «1997 թվականին Հայաստանն ու Ռուսաստանը դաշնամատչելի են սարածախի անբողոքականության խախտման եւ ազդեցիկի դեմքում փոխադարձաբար օգնել միմյանց: Ադրբեջանական զինված ուժերը հիմա զսնվում են Հայաստանի սուվերեն սահմաններում: Դա ազդեցիկ է, այդ դատապարտում էլ դիմել ենք Ռուսաստանին»:

Ռուսական կողմի ակտիվ մասնակցության շնորհիվ Հայաստանի հարավային սահմանին մարտական գործողությունները դադարել են, սակայն խնդիր դեռ լուծված չէ, որովհետև ադրբեջանական ուժերը դեռևս զսնվում են Հայաստանի սուվերեն սահմանում, իսկ այդ սահմանը իսՄՀՄ բոլոր փառապարտում է Հայաստանի Հանրապետությանը»,- խնդիր ներկայացրել է ԱԽՔ Արմեն Գրիգորյանը:

Նշենք, որ Ռուսաստանին կամ ՀԱՊԿ-ին դիմելու վերաբերյալ որևէ զրահարկ փաստաթղթի մասին առայժմ խոսք չկա: Պաշտոնական ու ոչ պաշտոնական որևէ աղբյուր չեն հայտարարում չի սալիս, թե բացի բանավոր հնչած խոսքերից, գրավոր դիմում կա՞ արդյոք:

Հայտնի է, որ նոյեմբերի 16-ին Հայաստանի արևելյան սահմանից ներս ղեկավարված ռազմական գործողությունները դադարեցվել են ՌԴ Պաշտպանության նախարար **Սերգեյ Շոյգուի**՝ Հայաստանի եւ Ադրբեջանի դատապարտության ոլորտների դատախազների հետ հեռախոսազրույցից հետո:

Ինչպե՞ս ԱՊՀ երկրների Անվանագրության խորհրդի նիստում, «Կորեանսի» հետ հարցազրույցում, ինչպես նաև հայաստանյան ամբիոններից Արմեն Գրիգորյանը հղում է կատարել ոչ թե 2017, այլ 1997 թվականի Բարեկամության, համագործակցության եւ փոխօգնության դաշնամատչելիության, որը ավելի փչ է Կասպյան մեծ համար եւ ենթադրում է ընդամենը խորհրդակցական օգնություն, անհասկանալի է Կասպյան մեծ վերլուծաբանների համար: ԶԷ՞նր 2017 թվականի դաշնամատչելիության համաձայն՝ ազդեցիկի, սարածախի անբողոքականության խախտման դեմքում Հայաստանն ու Ռուսաստանն իրավունք ունեն համատեղ հրամայական ձեռավորել եւ դադարեցնել ահաբեկիչների դեմ:

Նշենք, որ Արցախում ռուս խաղաղադաշնի նախկին հրամարտիչ **Ռուստամ Մուրադովը** նոյեմբերի 17-ին Հայաստան է եկել: Նա զսնվում էր արձակուրդում, սակայն Եսաթ գործողվել է Երևան՝ Սյունիքի մարտական գործողությունների հետևանքով գերեվարված զինծառայողների վերադարձի եւ ռազմական էսկալացիայի խնդիրներով զբաղվելու համար:

ՌԴ արտգործնախարարության ներկայացուցիչ **Սարիա Ջախարովան** հայտնել է, որ նոյեմբերի 16-ին **Վլադիմիր Պուտինն** ու **Նիկոլ Փաշինյանը** ռազմական վերջին գործողությունների վերաբերյալ հեռախոսազրույց են ունեցել: Ջախարովան նույնպես շեշտել է Շոյգուի միջնորդությունը կրակի դադարեցման եւ նոր բախումների կանխման գործում: Նա նաև անդրադարձել է Հայաստանի եւ Ռուսաստանի միջև կնքված 1997 թվականի դաշնամատչելիության, ինչպես նաև ՀԱՊԿ-ի միջնորդությունը կիրառելու հնարավորություններին:

«Երկկողմ ուղղություններով համադատախառն խորհրդակցություններ են անցկացվում, իսկ ՀԱՊԿ-ը ուժի ուժով հետևում է հայ-ադրբեջանական սահմանին սիրող իրավիճակին»,- հայտարարել է Ջախարովան:

Ըստ էության, նրա արձագանքը հայ-ադրբեջանական բախումների, Ադրբեջանի՝ Հայաստանի սահմանում ռազմական գործողություններ ծավալելու, հայկական սահմանից 41 կմ բռնազավթելու, հինգ դիրք գրավելու, 13 հայ զինծառայողի գերեվարելու մասով փոխադարձ զսնվածության կոչերից այն կողմ դարձյալ չանցավ:

Երբ գերակայում է իմիտացիան. մինչև ե՞րբ

ԳԵՂԱՍ ԶՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Մտորումներ, որոնք այսօր ներկայացնում են ընթերցողին, թերևս երկակի սրամաքանությամբ ընդունվեն: Նրանք, ովքեր մասամբ իսկ ծանոթ են, թող որ սիրողական մակարդակով, ներկայացվող երկին ու սնեխության վիճակին, ընթերցողով կոնստանտ ասվածին, իսկ ահա այժմ անգամ կվերջավանջվեն. ո՞ր Գերմանիան ու գերմանացիները, ո՞ր մենք: Նշենք, որ այս երկի օրինակը դասախոսներին են ընտրել. սեղեկանալով որ Զյուլիցի Հայաստան ժամանող կա, խնդրեցի սուղերմարկետների գովազդային թերթիկներ բերել, համեմատելու մտրոնց այն հայտարարությունները, թե մեզանում արձանագրվող առաջին անհրաժեշտության արտադրանքի գնաճը համաեվարիային երեսույթ է: Ավա՞հ. եթե անգամ գերմանական սուղերմարկետների գովազդային թերթիկներից հավաքված նկարներում նշված գները օրեր առաջ թանկացված են, դրանք նվազագույնը ճանաչյալ տկոսներով ու անգամ կրկնակի էժան են հայաստանյան գներից: Գրեթե ամենօրյա օգտագործման կարսֆիլի կիլոգրամը՝ 40 եվրոցն, ՀՀ արժույթով՝ 225 դրամ, բնականության վայրի սուղերմարկետում՝ 265 դրամ, սխտորը՝ համադատախառնաբար 2250 դրամ եւ 3700 դրամ, ստեղծիկը (գազար)՝ 185 դրամ ու 460 դրամ, սոխը՝ 250 եւ 265-ական դրամ, եւ այսպես շարունակ: Ավելորդ չեն համարում նշել, որ Գերմանիայում ՀՄԱ-բյուջե հարաբերակցությունը 35 տկոս է, ՀՀ-ում՝ 22 տկոս, 1 բնակչի հաշվով բյուջեից ծախսը՝ համադատախառնաբար 21.000 եւ 1200 դոլար: Թե ե՞րբ մենք նվազագույն փոփոխություն կզգանք ՀՀ առօրյայում, դարձ չէ. թերևս հաջորդ հազարամյակում:

Նշենք, որ ֆինանսավորող դատախառն կան այլ երկրներ, որտեղ վիճակագրություններն ու ցուցանիշները, ըստ դրանցում ժամանակավորապես թե արդեն մեծապես հաստատված մեր հայրենակիցների, Կաս ավելի թափանցիկ են, ասեմք Գերմանիային հարեան Զեյսիայում կամ Բելգիայում: Նշված ու Կաս այլ երկրներում սեփական արտադրության հումքով դարձնադատախառնության ու դարձնամվածության խնդիր դարձադատ չկա, թեև ասեմք Բելգիայում 1 բնակչի հաշվով վարելահողը 700 ֆառակուսի մետր է, Գերմանիայում՝ 1500 մ, ՀՀ-ում 1600 մ:

Ահա այսօրինակ թվերի շուրջ է ՀՀ ֆաղափացու մտածողությունը, որը սեղյակ է անսահմանափակ հողային կարողունակության դաշնամատչելիության իսՄՀՄ-ի կողմից ցորենի հսկայածավալ ներկրումներից ու նաև դրա շխտր արդյունքից: Այնպես որ հայաստանյան համրության ներկա վիճակը, որը թերևս անդատախառնված որակեմք, դրսեւորվում է բոլոր ոլորտներում ու բազմաթիվ առումներով՝ արտադրանքի գների, դրանց որակի, սեսականու, մասշտիվության ու այլ որակներով: Նկատենք, որ մեր հանդեպ բարյացակամ դատախառններն ու ժողովուրդները, սկսած Եսաթային ֆաղափացուց մինչև արտադրող ու լիազոր դատախառններ, անգամ կանցլեր, վարչապետ ու նախագահներ, մեծապես են ընդդռնել հայերիս աշխատատեղությունը, անգամ իրենց երկրներին մատուցած համեստից մինչև էական ու ակնառու ծառայությունները:

Այսօրինակ որակներ, մեղմ ասեմք՝ ավաղ, հայաստանյան առօրյայում ու միջավայրում չեն մեծարվում, որի հաստատումն է մեր սարիներ Եսաթունակ արձանագրվող 12-13 մլրդ դոլար կազմող համախառն ներքին արդյունքն ու դրանից գոյացող 3-3.5 մլրդ դոլար բյուջեն, ինչ անուն էլ դրան ասեմք:

Հանրապետության 3-րդ դեկավարն այս վիճակը գաղջ որակեց եւ իժխանությունը զիջեց նորօրյա ուժերին, որոնք էլ դատախառնվեցին Հայաստանի հանրապետությունը կանգնեցնել ժամանակակից դատախառնների Եսաթուն: Որ իժխանության 3,5 սարիներին այս առումով անգամ նվազագույն սեղաԵաթ չի արձանագրվել, սեսանելի է ՀՀ ֆաղափացիների բացարձակ մեծամասնությանը: Իժխանությունը խոսում է ասֆալտադատախառնից, անմախաղեղ գնաճի արդյունքում աղբաճացող մարդիկ՝ իրենց վաճառացող ու անորոշ առօրյայից: ՀՀ գործադիր մարմնի, որն է երկրի կառավարությունը, գործողություններն առանց հաշվեկալիկականության, հետն էլ անհասկանալի ոգեւորությամբ են ընթանում ու ծավալվում: Աղաքույց եւ ուզում, խնդրեն ծանոթացել: Օրեր առաջ կառավարություն

նր որոշում ընդունեց սուբսիդավորել հացահատիկի մեծակություն իրականացնող հողագործների կողմից ձեռք բերվող սերմացուի որոշ գումարի մասը՝ 1 կիլոգրամի արժեքի 70 դրամի սեսույթ: Համանման մի որոշում կայացվել էր երկու սարի առաջ, որի արդյունքների վերաբերյալ ոչ մի խոսք, անգամ ակնարկ: Խնդիրն այն է, որ ՀՀ ներկրող որևէ սերմացու դեմք է գիտական փորձամրություն անցնի, որը թողնվում է ներմուծողների հույսին: Տվյալ դատախառն ՀՀ ոչ հարուստ բյուջեից իրականացնելով 329 մլն դրամի հասկացում, որևէ դատախառնացում չկա դրա արդյունավետության հարցում: Այդ անորոշությունը սկսվում է Եսաթի անմիջական դատախառնաճու գյուղուրտը դեկավարող ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունից: Հենց ֆինանսավորող նիստում նախարար **Վահան Զեռոբյանը** նշեց, որ որակյալ սերմացուի օգտագործման դատախառն ակնկալվում է միջին հեկտարից 3 տննա հացահատիկի սեսացում, մինչև այսօր արձանագրվող միջին 1,8 տննայի դիմաց: Գործընթացին մասամբ իսկ սեղյակ որևէ փորձագետ այս դատախառնում նշում է. ՀՀ-ի հարեան ու հեռավոր սեսանյալ երկրներում հեկտարից ցորենի բերքատվությունը 6-8 տննա է, որը երթադրում է արդյունավետ գյուղագործություն, սկսած ցամախ նդատախառն սերմացուի անհրաժեշտ ֆանակից մինչև հողի հերկի ու սափանման, բերքահավաքի իրականացման համար ծախսվող վառելիքից: Սրանք էական աշխատանքներ են, որոնք ազդում են մեծակաբույսերի ինֆրաճեքի վրա, որի արդյունքում էլ ցորեն մթերողների կողմից սահմանվող գները հացահատիկ մեծակողների դժգոհությունն են առաջացնում, դատախառն դատախառն հրաժարվելու հետագա սարիներին ցամախ իրականացումից:

Այսպիսի դատախառն սեսացվեց կարսֆիլի մեծակն գործընթացում, երբ սարիներ առաջ իրականացվող մինչև 36 հազար հեկտար ցամախաճուքություններից հիմա մնացել է մոտ 16 հազար իր անցանկալի հետևանքներով: Իսկ թե ինչպե՞ս է, ասեմք, արդեն հիճատախառն Գերմանիան կառավարում երկրի գյուղուրտը, որ համեմատաբար համեստ գյուղեւանակության հողերից կարողանում է 20-22 մլն տննա հացահատիկ սեսանալ, 1 բնակչի հաշվով 70 կգ խոզի միս, ՀՀ-ում հազիվ 4 կգ, աներեւակայելի բարդ խնդիր չէ: Մերն որից է ասելու փոխարեն հարկ է ընդօրինակել գերմանական փորձը, համադատախառն համաճարարականներ սալ ՀՀ դատախառն սեսեսական կցորդներին, անվանարկելու փոխարեն օգսվել սեղի փորձագիտական կառույցների հնարավորություններից, հողերի կոնցեսիոն կառավարում իրականացնել, նաև՝ սփյուռքահայ գյուղաճեսեսների համաԵաթարիային հավաք կազմակերպել: Վստահ են մեր հայրենակիցներն այս ոլորտում էլ կան, որի լավագույն օրինակներից մեկը դարձն էրուարդ Էռնեկյանն է:

Հանրահայտ մոտեցում կա, որ ով ուզում է աշխատել, փնտրում է միջոցներ, ով չի ուզում աշխատել՝ գնում է արդարացումներ: Պարզից էլ դարձ է, որ մեր իժխանությունների գործողություններն ընդամենը իմիտացիոն բնույթ են կրում, աղաքույցը՝ ներկա անորոշությունը:

Մինչև ե՞րբ:
16.11.2021թ.

Իսրայելի եւ Ադրբեջանի հասուկ ծառայությունների համագործակցությունը

ՎԱԿՂԻՄԻՐ ԴԱՐԲԻՆՅԱՆ

Ամվսանգության հարցերով փորձագետ

«Ազգ»-ի նոյեմբերի 5-ի եւ նոյեմբերի 12-ի 41 եւ 42 համարներում ստորագրվել էր «Բաբի անվսանգությունը մեզ համար նույնքան կարևոր է, որքան Թեյ Ալիվիինը» խորագրով հոդվածները, որտեղ Իսրայելի արտաքին հետախուզության «Մոսադի» բարձրաստիճանի ղեկավարները, երկրի վարչապետի ազգային անվսանգության հարցերով նախկին խորհրդական Ուզի Արադը հարցազրույց է անցրել «Ջերուսալեմ փոստ» հրատարակչին:

Հարցազրույցն անցկացրել է վերոհիշյալ թերթի գլխավոր փոխարտագրող թղթակից Գիլ Յոֆանը:

Ըստ հարցազրույցի, Իսրայել-Ադրբեջան լիարժեք հարաբերությունները հաստատվել են 1991-ին, երբ Ադրբեջանը ձեռք է բերել անկախությունը: 1992թ-ի ապրիլի 7-ին այդ ղեկավարները միջոց հաստատվել են դիվանագիտական հարաբերություններ: Նշվում է նաև, որ Յեդիաթ եւ Իլ-համ Ալիևները (երկրի գլխավոր ղեկավարները) այնքան էլ լուրջ չէին վերաբերվում մահմեդականությանը, դրա համար էլ հարաբերությունները հեշտությամբ սկսեցին զարգանալ:

Ուշագրավ է նաև այն հայտարարությունը, թե վերջին 24 տարում Իսրայելի բանակի ավել

լի քան 50 հրամանատար ՆԱՏՕ-ի հովանու ներքո եւ Թուրքիայի սերտ համագործակցությամբ իրականացրել են Ադրբեջանի ռազմական կառույցի վերականգնումը, գաղտնի համագործակցությունները, մարզումային կուրսերը, ԱԹՍ-ների արտադրության գործարանների ստեղծումը, եւ այլն, եւ այլն:

Նշվում է նաև, որ վերջին տարիներին ԱՄՆ-ի, Մեծ Բրիտանիայի եւ Իսրայելի դեսպանատները Բաբիում իրար հետ ակտիվորեն համագործակցում են՝ հետախուզելով նույն նպատակները: Այդ կողմից գերիշխանություն է ստեղծել Ադրբեջանի եւ նրա ղեկավարության ֆաղափական որոշումների վրա:

Իսկ հիմա մեկ այլ ուշագրավ հանգամանք: Հարցազրույցում նշվում է, որ Բաբիում Անվսանգության ծառայության ժեմի մեկ հարկում «Մոսադի» սղա-

ներին առանձնաստեղծություններ են սրամադրվել, այն էլ ԱՄՆ Կենտրոնական հետախուզության Վարչության (CIA) եւ Հետախուզության (FBI) գործակալներին սրամադրված առանձնաստեղծությունների կողմից:

Ի միջի այլոց նշում, որ այդ դրվագում նույնպես, ինչպես եւ ամբողջ հարցազրույցում, նոր եւ արտաքին ոչինչ չկա, եւ ես համաձայն չեմ «Անդրադարձ» հոդվածի հեղինակի հետ, որ առանձնաստեղծությունները սրամադրումը սենսացիոն եւ անախտադեղ բնույթ ունի, որտեղ այլ երկրում նման բան չկա:

Ուզում եմ նշել, որ Խորհրդային Միության փլուզումից հետո աշխարհի շատ հասուկ ծառայություններ (հիմնականում հետախուզությունները) շատ կարգով հայտնվեցին բոլոր համադրություններում, ընդ որում

ժամանակներում ավելի արագ արձագանքեցին, քան դիվանագիտությունը (եւ դա օբյեկտիվ է) եւ ստեղծեցին համագործակցության առաջին «կամուրջները»:

Հետո սկսվեց փորձի փոխանակում, կարգերի ուսուցում եւ վերադասարանում, երբեմն սեփական աջակցություն, համատեղ օպերացիաներ միջազգային ահաբեկչության դեմ, դրանք «փողերի լվացման դեմ» եւ այլն, եւ այլն: Հետո արդեն ստեղծվեցին լեզու ռեզիդենտներ (օրինական ներկայացուցչություններ), որոնք կոնկրետ աշխատանքային ռեզիդենտ աղանակներ էին համագործակցությունը ստեղծող հասուկ ծառայությունների հետ: Ես կարող եմ նշել մի շարք երկրների անուններ, որոնք սրամադրել են առանձնաստեղծություններ՝ այսպես կոչված գործընկերներին իրենց հասուկ ծառայությունների կենտրոնակայաններում: Կան եւ դեղձեր, երբ «գործընկերները» ստեղծում են իրենց առանձին կայանատները (իհարկե ստեղծող հասուկ ծառայությունների հետ համաձայնեցնելով): Այլ բան է, թե ինչպես է ձեռք գնալ այդ ֆայլին եւ սրամադրել առանձնաստեղծություններ «գործընկերները» կենտրոնակայանում: Նախ հազվի առնենք, որ առանձնաստեղծության կարելի է սեփականական հսկողություն սահմանել մյուս առանձնաստեղծությունների նկատմամբ, կամ հակառակը: Հետո հնարավորություն է ստեղծ-

վում ժամանակներ ստեղծել, ուսումնասիրել սրամադրություններ, գրույցներ վարել հետագա զարգացումներով, եւ այլն: Ուրեմն փոխադարձ վստահությունը որքան բարձր է լինի, որքան զգուշացնում է իրեն, որքան կարող է դարձադրել հրահանգ լինել ամենավերին իշխանական օրակարգի:

Զնորանալ նաև անգլիական ասպետները. «Չկան մշակական բարեկամներ եւ մշակական թշուարներ, այլ կան մշակական հետախուզություններ ու շահեր»: Սա հասկալի վերաբերում է հասուկ ծառայություններին: Միանգամից նշում, որ Ուզի Արադը իրավունք չունի նման ստեղծվածության «արտադրող» կազմակերպելու, ոչ իր գործունեության ընթացքում, ոչ էլ դեսպանաթղ կարգավիճակում, եթե իհարկե դա հասուկ գործառույթ չէ, համաձայնեցված մի շարք ասյանների հետ (ընդ որում՝ երկու կամ ավել ղեկավարներին):

Պատասխան-վերլուծաբան Ա. Այվազյանը իրազեկ է դարձել, որ Գիլ Յոֆանը հերքել է այդ հարցազրույցի փաստը եւ նշել է, որ կեղծ է նաև նրա անվամբ բացված այն բլոգը, որտեղ հրատարակվել է այդ նյութը:

Նշում, որ լիովին համաձայն եմ Այվազյանի վերլուծության հետ: Այն, սա ակնհայտ «հետախուզական գործառույթ է», կազմակերպված որտեղ կողմի հասուկ ծառայությունում: (Շարունակելի)

«Այդ ո՞վ է խիզախելու ու թռչի Երեւան-Գորիս շվերթով. անձամբ ես այդ համարձակությունը չեմ ունենա»

Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը վստահեցնում է՝ Սյունիքի մարզում բնակավայր չկա, որ օրգանական մեզ հայտնված կամ կենսաապահովման թայմանների հասանելիությունից կտրված լինի: Կառավարության միտքում երեկ՝ նոյեմբերի 18-ին է հայտարարել:

Փաշինյանի ասածը տարածաշրջանի կառավարման ու ենթակառուցվածքների նախարար Գնել Սանոսյանն է հաստատում. «Այո, չկա: Ե՛վ Որոտանը, Ե՛լ Շուռնուխը, Ե՛լ Պարսավանը ճանապարհներ ունեն: Գլխավոր դժվարությունը ճակատենից հարավ ընկած գյուղերի հետ է կապված: Առաջիկա 2-3 օրվա ընթացքում, երբ Գեղամուտ-Ճակատեն հասվածը կխառնաճակատ, արդեն ավելի մասշտաբ կդառնան»:

Թեև վարչապետն ու կաբինետի անդամները, մեկը մյուսին լրացնելով, հայտարարում են, թե Սյունիքի համայնքներն արտաքին աշխարհից կտրված չեն, մարզապետները բոլորովին հակադիր բնույթի հաղորդագրություն է տարածում:

«Սյունիքի հարցերով միջգերատեսակական աշխատանքային խումբը շարունակում է ամենօրյա ռեզիդենտ արձագանքել խնդիրներին, որոնց հանդիպում են Կաղան-Ճակատեն ճանապարհահատվածի փակման հետեւանով դժվարության մեջ հայտնված գյուղերը: Երեկ ճակատեն-Չավ հասվածի գյուղեր է ուղարկվել 3 տնտես բեռնից ու 3 տնտես դիզելային վառելիք, այսօր՝ 2 տնտես բեռնից ու 1 տնտես դիզելային վառելիք: Այսօր շարունակվում են փոխանակումները Երեւան-Չավ հատվածի մեջ: մարզապետների լիցենզիաները համար»,- ասված է մարզապետների տարածած հաղորդագրության մեջ:

Ազգային ժողովի «Հայաստան» խմբակցության ղեկավար Աննա Գրիգորյանն «Ազգ»-ի հետ զրույցում մեկ այլ խնդիր վրա է ուշադրություն հրավիրում. Տարեկան անցնող Գորիս-Կաղան այլըն-

դամային ճանապարհով հնարավոր չէ ռազմական սեփական սեղանի տեղափոխել:

«Հաշվի առնելով այդ ճանապարհի ոչ բարենպաստ աշխարհագրական ռելիեֆը՝ կարծում եմ, որ ռազմավարական նշանակության սնուցման համար այն ոչ նպաստավոր ճանապարհ է: Հասկալի է ձեռնարկել խնդիր է լինելու մեկ կողմից բեռնատարի սեղանի տեղափոխումը: Հնարավոր է՝ մեկ ամբողջ ճանապարհ մեկ բեռնատարի ղեկավարող կաբինետի լինի, հնարավոր է այդ բեռնատարը կանգնի ու այլևս հնարավոր չլինի այդտեղ հասնել: Այն նույն օրը, երբ սեղանը թեթեւ ձյան ղեկավարող փակվել էր Գորիս-Կաղան ճանապարհը, իմա էլ մեկ ժամ ցրի այդ թայմաններում կանգնել եմ խցանման մեջ», - նշում է ղեկավարողը:

Գրիգորյանը ղեկավարում է խիզախել ու հայրենի Կաղան հասնել վարչապետի առաջարկած մեկ այլ այլընտրանքային երթուղիով՝ իմենաթի միջոցով: «Անձամբ ղեկավարում չեմ օդանավ բարձրանալ ու այդտեղ Կաղան հասնել,- ասում է՝ իր հայրենակիցներին հիշեցնելով, թե որտեղ է գտնվում Կաղանի օդանավակայանը,- Այն ադրբեջանական հեռակեսից մի քանի քառակուսի մետր հեռավորության վրա է գտնվում: Նման թայմաններում, երբ օդանավը, ամենայն հավանականությամբ, մտնելու է Ադրբեջանի օդային տարածք, մեր ո՞ր մի հայրենակիցն է խիզախություն ունենալու այդտեղ անցնել, թռչել: Ալիևն ամեն օր նրա ռազմաքաղաքական հայտարարություն է անում, սահմաններին նոր զարգացումներ են ստեղծում, իշխանություններն էլ մտածում են, թե կարող են սիրաշահել կաղանիցներին ու մեր մյուս հայրենակիցներին, թե ոչինչ, որ Գորիս-Կաղան ճանապարհը փակ է, մենք էլ օդով կգնանք: Բայց իշխանությունն անվստահալից ի՞նչ միջավայր է կարողանալու աղանակել, ի՞նչ երաշխիքներ է տալու ՀՀ «հոլաք ու արժանապատիվ» ֆաբրիկներին»:

ՄԵՎԻՍ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

Գլուխներս կախ շարունակելու ենք քննարկել հայրենիքի ծվատումը

Խորհրդարանի միջադեպներում նստած՝ լրագրողներն ու օպերատորները մնալով ինչ սահմանի սիրող իրավիճակը: «Փաստորեն՝ Ադրբեջանն ի՞նչ ուզում, ստանում է», - ասում էր մեկը, «Է՛հ, մեր ձեռքին ի՞նչ կա, թույլացել ենք», - շարունակում էր մյուսը, «Հույսը նորից Ռուսաստանի վրա է», - վրա էր բերում մյուսը: Խոսակցությունները երբեմն-երբեմն միջամտվում էին ղեկավարողների հետ հարցազրույցներով՝ սեփականիցներին առաջ, կամ առանց դրա: Երկու դեղձերն էլ սակայն բովանդակությունը չէր փոխվում: Ազգային ժողովի քաղաքական կաբինետներում ու միջանցքներում ազգընկերներն ու նրանց խոսքերը հասարակությանը մասնակցությունը մնալով ինչ սահման գծող ղեկավարողները գործած սխալների չափը, նրանց գերի ընկել-չընկնելու ու արկի ընկնելու ժամանակ ողջ մնալու հավանականությունը:

Միջոցին գինվորականները դառնում են ամեն մի միջոցով հողակցորդի համար, խորհրդարանում կարմիր գորգերի վրա խորխոր ֆայլված ցուցադրող ղեկավարողներն ու ղեկավարողներիցները մտորում են՝ հերթական անգամ ո՞ւմ մեղադրել կորցած տարածքների, ղեկավարողների, ղեկավարողների ու մնացած ամեն ինչի համար:

Ազգային ժողովի օրինակը կարելի է տարածել մյուս բոլոր գերատեսչությունների, բնակելի շինարարության, բնակչության ու աղանակների վրա: Փոխանակ մտածելով՝ ով ինչով կարելի է գործադրել ու օգտակար լինել ղեկավարողը, առողջ, զենք բռնել ինչպես ղեկավարողի մնալով եւ մյուս ղեկավարողների ընկնել-չընկնելու հարցը:

Տղամարտություն է, թե բոլորը համակերպվել են, որ հակառակորդ գալու է ու հաս առ հաս գրավի սահմանամերձ բոլոր համայնքները, իսկ մենք գլուխներս կախ շարունակելու ենք մնալով ինչ հայրենիքի ծվատումը: Համակերպվենք, որ շահած-փայլալից ղեկավարողը կորցնում ենք հանգիստ, առանց ջղաձգումների: Սա, իհարկե, ոչ թմբիկ, ոչ էլ ուժերի ջլատում է, սա ընդամենը ղեկավարող մտածելակերպի բացակայության հետեւան է, ինչը մեզ տարիներ ի վեր սնուցել են ղեկավարողներից ղեկավարողներից ղեկավարողները:

ՄԵՎԻՍ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

ԿԱՐԵՆ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Իրանագետ

Հայկական սփյուռքի բազմաթիվ նվիրյալ գործիչներ վաղուց զբաղեցնում են բնակության երկրի գիտական, մշակութային եւ հասարակական կյանքում իրենց արժանի տեղը: Սակայն նրանց մեջ կան մտավոր կարողություններով օժտված այնպիսի բացառիկ ներուժի տեր անձինք, որոնք դաշիվ են բերում ոչ միայն եւ ոչ այնքան հայտնաբերող, հայ համայնքին, որքան նաեւ սկյալ հյուրընկալ ղեկավարներ: Նրանք իրենց անմնացորդ նվիրումով եւ կասարած աշխատանքով նվաճել են օտար հասարակությունների սերը եւ վայելում են նրանց հարգանքը:

Այդպիսի լավագույն օրինակ է հենց հարեւան Իրանը, որտեղ 20-րդ դարում իր գործունեությունն է ծավալել մեծանուն գիտնական **Ալեմուց Տերյանը**:

Նոյեմբերի 9-ին լրացավ աստղաֆիզիկոս եւ Իրանի գիտության ղեկավարի մեջ բացառիկ դեր եւ ներդրում ունեցած Ալեմուց Տերյանի ծննդյան 100-ամյակը:

Հայազգի անվանի գիտնականը ծնվել է 1921 թվականին Թեհրանում՝ կրթությունը որդես բարձր արժեք դավանող ուսումնասեւնչ հայկական ընտանիքում: Տարրական կրթություն ստացել է հայկական դպրոցում, միջնակարգ՝ դարսկական: Բարձրագույն կրթությունը ստացել է Թեհրանի համալսարանի ֆիզիկայի ֆակուլտետում:

Նա Ֆրանսիայում շարունակել է կրթությունը՝ ստանալով ֆիզիկայի բնագավառում դոկտորի գիտական աստիճան: Հիշարժան է, որ Սորբոնի համալսարանից ստանալով դոկտորական աստիճանը եւ Կոպենհագենում արձակուրդի ընթացքում 1960-70-ական թվականներին մասնակցել է եվրոպական եւ ամերիկյան բազմաթիվ գիտական կոնֆերանսների՝ գովասանքի արժանա-

Ալեմուց Տերյան - 100

հարկի, ֆրանսիական հեռանկարային առաջարկի մեծումը կամ որ նույնն է, թե երախտագիտության խորը զգացումը հանդեպ իրանական հայրենիքի՝ փոխհասուցվեց նրան: Նրա գիտական գործունեությունը ըստ արժանվույն գնահատվեց Իրանում՝ հռչակելով Ալեմուց Տերյանին որդես իրանական արդի աստղագիտության Մայրը: Արեգակի աստղադիտարանի հետ կապված իր ուսումնասիրությունը խորացնելու նպատակով մեկնում է Գերմանիա չորս ամսով: 1964-ին լինելով առաջին կինը ստանում է դոկտորի աստիճան:

Տերյանի անվան հետ է կապված Իրանում առաջին անգամ արեւի եւ աստղերի ֆիզիկայի դասավանդումը, ինչպես նաեւ Իրանի ղեկավարության մեջ արեգակնային առաջին հեռադիտակի ստեղծումը: Հարկ է նշել, որ ստանալով Կոպենհագենում 1960-70-ական թվականներին մասնակցել է եվրոպական եւ ամերիկյան բազմաթիվ գիտական կոնֆերանսների՝ գովասանքի արժանա-

նալով արհասահմանյան գիտնականների կողմից:

Կարծում ենք ուշագրավ է այն կարեւոր փաստը, որ Թեհրանի համալսարանի առաջին կին ֆիզիկոսը հետազոտություններ է կատարել արեւի էներգիայի ուսումնասիրման բնագավառում եւ հավասարեցնել էր, որ Իրանում 241 օր կարելի է լիարժեք օգտվել արեւի էներգիայից: Հետաքրքիր է, որ Իրանի արեւի իր հոգում դարձրած մեծն դոկտոր Զարեհից երեք տասնամյակ անց նրա հայրենակից Ալեմուց Տերյանը գիտական ընտանիքում էր դիտարկում իրանական արեւի հզորությունը:

Ալեմուց Տերյանն իր մտավոր մեծ կարողությամբ եւ ստեղծագործական բացառիկ համաճարով իրավամբ վաստակել է առաջին կին գիտնականի ղեկավարի պատվին: Այսօր էլ նրա մահից տասնամյակ անց իրանական գիտության երկնակամարում փայլում է անվանի հայտնու աստղը, որը դաշիվ է բերում հայ համայնքին, ողջ հայությանը:

Աշտանակ եւ Աշտարակ (սուրբաբանության փորձ)

ԱՇՏԱՆԱԿ նշանակում է մոմակալ: Օգտագործվել է նաեւ անուշահոտ յուղեր եւ խունկ ծխելու համար: Աշտանակներն ունենում են 7, 9, կամ 13 ձյուղ (կենտրոնում Ջրիսուսը, իսկ երկու թեւերում՝ /6+6/ 12 առաջալսվելը խորհրդանշող)

Սուրբաբանական բառարաններն Աշտանակի ծագման մասին ընդամենն իրենց ենթադրություններն են փոխանցում: Գեուրգ Ջահուկյանը, օրինակ, առանց աղբյուրը նշելու, բառն իրանական փոխառություն է համարում, ներկայացնելով միայն Անահիտ Փերիխանյանի վարկածը, համաձայն որի, Աշտանակը առաջացել է դարձվածքից *atishtanak ձեւից: Իսկ Գր. Աճառյանն իր Արմասականում Աշտանակ բառը տեղադրել է անսույգ բառերի շարքում: Ել չենք խոսում Վարդգես Ուրիշյանի 1995 թ. լույս ընծայած «Մեր արմասները նոր լույսի սակ» հակազգիտական բառարանի մասին, որտեղ Աշտանակ բառը բխցվել էր դարձվածքից սնկել, հաստանալ, կոտանալ իմաստներով *shtan եւ *ashtan ձեւերից:

Փորձենք ներկայացնել ԱՇՏԱՆԱԿ բառի սուրբաբանության մեր վարկածը: Նշեցնենք, որ աշտանակներն ունենում են 7, 9 կամ 13 ձյուղ: Դա հասուկ է հրեաներին ու քրիստոնյաներին, իսկ գրադասականների աշտանակներն այլ տես են ունեցել: Դրանք իրենց ձյուղերի ֆանակով տարբերվել են այլոց աշտանակներից, եւ նախատեսված են եղել ուր մոմերի համար:

Նշենք, որ իրանցիների մոտ ուր թիվը կենցաղ եւ իմացության խորհրդանշան է: Ըստ իրանական դիցաբանության, Արարիչը լոսոս ծաղկի սակ եղած ցեխն օգտագործում է երկրի մակերեսն արարելու համար: Նույն դիցաբանության համաձայն, լոսոսի ուր ծաղկաթերթերից էլ գոյացել են աշխարհի ուր կողմերը (աջ, ձախ, վերեւ, ներքեւ, հետ, առաջ, ներս, դուրս):

Այսպիսով, կարող ենք ասել, որ (ուր ծաղկաթերթերն ունեցող լոսոս ծաղկի տեսքով) ԱՇՏԱՆԱԿ բառը փոխառություն է իրանական աղբյուրից, որի ԱՇՏ բաղադրիչը (դարձվածքն էլ ժամանակակից դարձվածքն է) նշանակում է ուր: Ի դեպ, իրանական լեզուներում [h] հնչյունի անկունը բառակազմում սովորական երեսուրթ է: Աֆղանստանի դարի լեզվով **հաֆթ** եւ **հաւթ** (յոթ եւ ութ) բառերը [նաեւ h հնչյունով սկսվող բառերը] արհասանվում են ԱՖԹ եւ ԱՇԹ, թեւ գրվում են «հե» տառով:

Նույն ծագումն ունի նաեւ անսույգ բառերի շարքին դասվող հայերեն ԱՇՏԱՐԱԿ (բազմակողմ բարձր ու նեղ շինության մաս կամ առանձին կառույց) բառի ԱՇՏ բաղադրիչը: Բավարար է նշել, որ իրանական աշխարհում գրադասական արհուսանները կառուցվում էին ուրանկյան տեսքով, որտեղ կրակարանները տեղադրվում էին ուր սյուներով դարձրված ուր կողմ ունեցող դահլիճներում, որոնց մոտեւ աղափակվում էր ուր դարձվածների միջոցով:

Հայերեն ԱՇՏԱՐԱԿ բառի ԱՇՏ բաղադրիչի իրանական hasht (ուր) թվի հետ առնչության մասին է վկայում նաեւ այն փաստը, որ հայերեն որոշ բարբառներում ԱՇՏԱՐԱԿ բառն արհասանվում է ՀԱՇՏԱՐԱԿ կամ ԽԱՇԹԱՐԱԿ ձեւով: Պատահական չէ նաեւ Իրանի Արեւմտյան Արդասականի Սալմաս գավառի մոտակայքում գտնվող هاشتراک hashtarak գյուղի անվանումը:

Գ. ԱՄԱՐԵՆՅԱՆ

Թուրքիայում օրհան Փամուկի դեմ կրկին քրեական գործ է հարուցվել

Օրերս Թուրքիայում վերաբացվել է թուրք գրող, Նոբելյան մրցանակի դափնեկիր Օրհան Փամուկի դեմ հարուցված քրեական գործը: Նրան մեղադրում են իր նոր «ժամանակի գիտերներ» վեպում Թուրքիայի Հանրապետության հիմնադիր Մուսթաֆա Քեմալ Աթաթուրքին վիրավորելու, զրգարելու եւ թուրքական դրոշմ անարգելու մեջ: Այս մասին հաղորդում է նաեւ ermenihaber-ը: Բողոքը ներկայացրել է փաստաբան Թարջան Ուլյուրը՝ ղեկավարելով, որ Փամուկը ժողովրդի մեջ ասելություն եւ թեմանամ է սերմանել: Գործը մեղադրությանը նախադրել էր այն՝ հայտնելով, որ գրում Աթաթուրքի դեմ ուղիղ վիրավորանքի օրինակներ չեն հայտնաբերվել:

Հայցվոր կողմը բողոքարկել էր որոշումը, իսկ բողոքը մեղադրությանը էլ եզրակացրել է, որ գրքի որոշ հատվածներում կան արհասանքներ, որոնք կարող են վիրավորական համարվել: Օրհան Փամուկը չի ընդունել իր դեմ մեղադրանքները՝ շեղվելով, որ վեպում որեւէ կերպ Աթաթուրքին չի վիրավորել, չի անարգել նաեւ թուրքական դրոշմը:

Հիշեցնենք, որ սա Թուրքիայում Օրհան Փամուկի դեմ դասական միակ հետադրումը չէ, դեռ 2005 թվականին, երբ Փամուկն անդրադարձավ Հայոց ցեղասպանությանը, նրա դեմ բազմաթիվ քրեական գործեր հարուցվեցին՝ ծայրահեղ ազգայնական փաստաբան Քեմալ Քերիմչիզիզի ներկայացրած բողոքի հիման վրա: Բողոքները ներկայացվեցին 2006թ. հունվարի 22-ին: Նրա գրքերը այրեցին ազգայնական հանրահավաքում: Փամուկը հետագայում հայտարարեց, որ մտադրություն ուներ ուշադրություն հրավիրել խոսքի ազատությանը վերաբերող հարցերի վրա:

2011 թ. մարտի 27-ին Փամուկը մեղավոր է ճանաչվել եւ ստիպված է եղել վճարել ընդհանուր առմամբ 6000 լիրա որդես փոխհասուցում հիմն գանձանք նրանց արժանադատությունը վիրավորելու համար:

Փամուկի դեմ քրեական մեղադրանքները առաջ ֆաշիզմից 2005թ. փետրվարին քրեական «Դաս Մագազին» թերթի հետ գրույցի ժամանակ արված հայտարարությունների ղեկավարով, որոնք տարածվեցին մի քանի քաղաքական թերթերում՝ Tages-Anzeiger, Basler Zeitung, Berner Zeitung, Solothurner Tagblatt: Հարցազրույցում Փամուկն ասել է. «Այստեղ ստանվել են շուրջ 30 հազար ֆուրդ եւ մեկ միլիոն հայ: Եվ գրեթե ոչ ոք չի համարձակվում ասել այդ մասին: Ես ասում եմ:

Թուրք ղեկավարները այս թեմայով մեկնաբանություններ խուսափում են անել»:

Փամուկը հայտարարել էր, որ ինքը ենթարկվել է ասելության արժանաբեր, որի ղեկավարը ստիպված հեռացել է իր հարազատ երկրից: Հետագայում, երբ վերադարձել է, 2005 թվականին, իր դեմ արդեն քրեական գործեր են հարուցված եղել: BBC News-ին սկսած հարցազրույցում նա ասել է, որ ինքը ցանկանում էր դառնալ խոսքի ազատությունը, որը Թուրքիայի միակ հնարավորությունն էր, որ հաշիվը միայն իր իսկ ղեկավարության հետ: «1915 թվականին Օսմանյան հայերի հետ տեղի ունեցածը մեծ բան էր, որը զաղտնի դառնալից թուրք ժողովրդից. ասես՝ դա տարու էր, բայց մեծ ղեկ էր կարողանալ խոսել անցյալի մասին»: Սակայն, երբ CNN TURK-ը հարցրեց Փամուկին իր ելույթի մասին, նա ղեկեց, որ «հայերը սղանվել են», բայց մերժեց, որ «թուրքերն են սղանել հայերին» եւ չմեղադրեց թուրք ղեկավարներին:

Թուրքիայի Զբեական օրենսգրքի 301-րդ հոդվածը ղեկում է. «Մարդը, որը հրադարակայնորեն կվիրավորի Թուրքիայի Հանրապետությունը կամ Թուրքիայի Ազգային Մեծ Ժողովը, կղաժժվի վեց ամսից մինչեւ երեք տարի ազատազրկմամբ»: Փամուկին մեղադրանք առաջարկվեց այդ օրենքի խախտելու համար: Հոկտեմբերին սկսված դատական գործընթացից հետո, Փամուկը վերահաստատեց իր տեսակետները Գերմանիայում տեղի ունեցած մրցանակաբաշխության ժամանակ սկսած ելույթում. «Կրկնում եմ, ես բարձրաձայնել եմ, որ Թուրքիայում մեկ միլիոն հայ եւ 30 հազար ֆուրդ է սղանվել»:

Գ. Գ.

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

ողոյ, որոճեալ

Ուժին ղեգ է ավելի հզոր ուժ հակադրել

«Երբ ես ծնվեցի, սեւ էի: Եվ մեծացա ես՝ մնալով սեւ: Երբ ես երկար եմ մնում արեւի տակ, ես սեւ եմ: Եվ անգամ այն ժամանակ, երբ մեռնեմ, սեւ եմ լինելու: Իսկ դու, սոխակաւորներ... Երբ ծնվում եմ, վարդագոյն եմ: Մեծանալով՝ դառնում եմ սոխակ: Արեւի տակ մնալուց կարմրում եմ: Երբ ցուրտ է՝ կարմրում եմ: Երբ վախենում եմ, դեղնում եմ: Իսկ երբ մահանալ, մոխրագոյն եմ դառնալու: Եվ դու դեռ անվանում եմ ինձ «գունավոր»: 2005 թվականին լավագոյն դասնակաճ ճանաչված աֆրիկացի տղայի գրածը կարծես մեզ է վերաբերում, միայն թե մեկ այլ կերպով:»

Երբ մենք կայինք, ներկայիս աշխարհի շատ ու շատ ազգ-ժողովուրդներ դեռևս չէին էլ ձեւավորվել, բայց մեր անմիաբանության ու անուղղելի հանդուրժողականության հետեւանով սկսեցինք մեծ ու Փոքր Հայերի, Օսկի ու Կոնստանտինի բաժանվել: Երբ մեր ու հզոր հարեւաններ ձեւավորվեցին ու աչք սկսեցինք նայել մեր ստեղծած շեղումները և գեղեցիկ փառանքներին, մենք մեծահոգաբար նրանց ներս թողեցինք: Նրանք էլ եկան, հավանեցին-հարմարվեցին ու մնացին: Երբ մենք երբեմն-երբեմն Վարդան ու Վասակ խաղացինք, նրանք հրաշալի կարողացան օգտվել դրանից ու ավելի խորը արմատավորեցին մեր երկրում: Երբ դաստիարակեցինք մեզ ու սուր հանեցինք, նրանք ընկրկեցին ու կարճ ժամանակով հեռացան, որ մեզ ու մեր միասնությունը ներսից փակեցին մեր հոգի և միասնական ժամանակակից մեզ ստեղծեցին: Ու սիրեցին, երկար սիրեցին, սրկացրին, անդամակցեցին, իրա-հնազանդ դարձրին: Երբ մեր ժամանակներում փորձեցինք դարավոր ընդարմացումից սթաբիլիտետ, մարդավայել արդյունքներ ստեղծելու արժանապատիվներն ու ինչիստեղծելու, նրանք ուղղակի մեզ սրի փակեցին, ցեղասպանեցին, որովհետեւ կրկին համախմբվելու նպատակներ էինք ցույց տալիս: Երբ «հաղափալիթ» աշխարհն իրենց դառնալուց ներսում կրակոս ճառերով «դասադասեց» այդ արարող, մենք չափազանց ոգեւորվեցինք դրանից, կարծես մոռացանք ու շուտապէս եղանակ մեր երկրի մի փոքրիկ անկյունում մնալու կողմից մեզ ղեկավարելու ծրագրերը:

Հետո ջրեր հոսեցին: Խաղաղ ու աշխարհասփյուռ եղած, բայց ֆանտաստիկալ ու որակական թռիչք արդեցինք: Երբ մեր դասակարգները նորից աշխարհին դարձանք ու դաստիարակեցինք, այդ միջոցով կամ դիվանագիտական խաղաղամեթոդով մեզ ազդեցին համարեցին, թե մարդկային ու զինեցին մեր դարավոր թեմանում եւ ուղղեցին մեր դեմ: Երբ մենք երեսուն տարի զբաղվում էինք գրգռանալով մեր ուղղակի կառուցելով, թեմանիս սեւ ու կուրծքիս եւ աշխարհի հզորներին

թողնելով մեր սաստիկ զինվեց, լավագոյն դաստիարակեց, կարողացավ հերթական անգամ մեզ սեւերի ու սոխակների բաժանել, հրով ու անօդաչուներով եկավ ու հարթեց:

Այսօր էլ հարթում, սողալով նորանոր սարժմեր է խլում, մեր իսկ երկրի ներսում մաքսակետեր սեղանում, իսկ մենք համառոտ դասեր չհաղելով այդ ամենից շարունակում ենք իրար բզկեցել, որից ամենաշատը հրավում, ուրախանում է թեմանիս եւ վստահորեն նորանոր դասակարգներ ենք կայացնում: Իսկապես հանձարեղ է ասված՝ ուժն է ծնում իրավունքը, թե չէ այդ նույն սահմաններով երեսուն տարի ամրանում էինք ու մի փայտեղի կարիք էլ չկար: Երբ փչեց շատ խելացի մարդիկ այստեղից դեմքերում եզրակացություններ են անում, իրենց սխալները վերլուծում ու դասեր են քաղում դրանցից, մենք շարունակում ենք մեր անբաժանելի համառությամբ հին ու նորի բաժանված, համախմբվելու, միակամակներու եւ հզորանալու փոխարեն իրար կողմից բռնել, հուրախություն թեմանու իրար անվանարկել:

Հարկավոր է ստուգել, այդ դասակարգի հեղինակ տղան գուցե դարձապես սեւամորթ սփյուռփախ է եւ այլաբանության միջոցով (փոխակերպության տեսակներից մեկը, որով իրականության, երեւոյթի, առարկայի մասին գաղափար է սրվում ոչ թե ուղղակի նկարագրությամբ, այլ գեղարվեստական միջոցով, խոսքի ուրույն կառուցման միջոցով) ներկայացրել է մեր ժողովրդի անցած ճանապարհը: Գե՞ որ հստակ է, թե յուրաքանչյուր ժողովուրդ ունի այն իշխանությունը, որին արժանի է եւ, որ ասվածը բացարձակ ճշմարիտ է գլխավոր խնդրում: «ամբողջ առջեւում կանգնած մարդիկ արտահայտում են այդ ամբողջ թափանցած ձգտումները» (Ալեքսանդր Լաուզա, «Վեցերի գեղարվեստական մեջ», Ս.-Պետերբուրգ, 2001):

Այնպես որ, ցավով, բայց լիարժեք, որ արդար է այն, ինչ տեղի է ունենում այդ ժողովրդի հետ: Հղատությունը, որը մեծագույն մեղքերից մեկն է, մեր օրերում դարձավ հայ ժողովրդի հեղափոխական դրոշակը: Երկրի ղեկավարը ժողովրդին հայրենասեր, փայլ, ուժեղ, կիրք եւ խելացի անվանելու փոխարեն, նրան անվանեց ՀԱՄԱՐՏ, որն ուղիղ ճանադար է դեմոկրատիային: Տարիների առաջ հրատարակում հայաստանից, որ բոլորը վարչապետ են, երբ միջոցով վարչապետ... ու բոլորը հավասար են ու հիմա ունենք այն, ինչ ունենք... Իսկ Ազգային ժողովը եւ կառավարությունը զբաղված էին Լանդարոսի կոնվենցիա, Գոյմախարկի ավելացում, Բանկային գաղտնիքի եւ նմանաբովանդակ այլ օրենքներ մշակելով, որոնք ունեն կապ չունենին ճգնաժամի կամ ժողովրդի հոգսը թեթեւացնելու հետ:

Սասցվել է մի իրավիճակ, երբ Հայաստանը հիմա ոնց որ անգլուխ ձիավորը լինի... Իսկ վստահ կարող եմ ասել, որ մինչեւ ազգը չհասունանա, չհիմնականաթյի, արանից ավելիին արժանի չի էլ լինելու... Կլանա հարց է առաջանում. «Ինչո՞ւ խելով ու կրթված մարդիկ, ովքեր իրավամբ անկեղծ սիրում են իրենց ժողովրդին, երբեք այս երկրում իշխանություն չունեն: Այս հարցի դասախառնը ես հասկացա, երբ ճանաչեցի Ասվածաշունչը: Բանն այն է, որ մեզանից յուրաքանչյուրը ոչ մեծ վերադասուններով ստանում է այն, ինչ ցանկանում է: Իշխանություն ստանում է նա, ով իշխանություն է ուզում: Որդես կանոն, այդ մարդը տարիներ է ծախսել սվյալ դիրքին հասնելու համար եւ հետագայում իր անբողջ ուժը եւ ունակությունները կծառայեն ունեցած իշխանությունը դադարելու: Իսկապես որ, յուրաքանչյուր ժողովուրդ ունի այն իշխանությունը, որին արժանի է:

Երբ տարի առաջ «երկրի հակառակ կողմում» հեղափոխությունը ուժեղ կրակի վրա դրված կաթսայի օրինակով սասանայաբար եռում էր երկրում: Այդ եռման ի վերջո ավարտվեց նրանով, որ երկրի գլուխ անցավ եւ Ազգային ժողովում, կառավարությունում, Անվտանգության խորհրդում, Պաշտպանության, Արդարադատության նախարարություններում եւ, ընդհանրապես, կառավարման ողջ համակարգում դիրքավորվեց անհասկանալի ու չճանաչված մի թիւ, որից մեծ տղատելիներ ակնկալելու արդեն ոչնչով դասառարարանել ուղղակի հնարավոր չէր, քանի որ անվտանգ էին ու տարատեսակ հոսանքների էին դավանում: Երկիրն անդամալիորեն կազմափոխվում էր: Չարագույս արագությամբ մահվան շունչը մոտենում էր անվտանգային համակարգին, նորանկախ Հայաստանի սրբություն սրբոց բանակին: Վերջինիս փաստացի աղատառարարության հարցը լուծված էր տարբեր տեսանկյանի «դասարանների» ջանքերով, կարգային ջարդի արդյունքում անասան թողնված բանակը բերվել, հասցվել էր դասարան դասարանական դասարանի շեղում: «Արցախը Հայաստան է ու վերջ» ռազմասենյակ թեզը երկրի վրա հարձակվելու մարտահրավեր դարձավ, խայսառակ, իրականում իր ներսում խորապես լուսավորված դասարան, ստորացուցիչ կառուցվածքային, ու բավական չէ, որ այս ամենը հաջողությամբ մարտված է, հիմա էլ հանրության գիտակցության մեջ այն անբարոս հայաստանի ամբարձրումը, թե հղատ են մեր այս ունեցած դասարանները: Այսպես հարց է առաջանում՝ մի՞թե մենք այն աստիճան ենք բարոյագրված եւ ուղղաթափ, որ կարող ենք հղատ լինել մեր այս դասարանները, ինչպես եղանք 387, 591, 1555, 1639, 1813, 1828, 1878, 1920

թվականներին: Հիմա էլ հղատ լինենք, երբ 2020թ. նոյեմբերի 9-ին Հայաստանը բաժանվեց Ռուսաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ: Երբ հայկական բանակին դասարանը դասարանում կրել եւ կառուցվածքային դասարանում մասնակցության փոխհատուցում Թուրքիան ստացավ Արցախի տարածքի մոտ 70% (մնացյալ 30% առաջիկա տարիներին հանձնելու խոստանով), իսկ Ռուսաստանին բաժին հատվել իր միակ կայուն հարեւանի հետ կապ ունենալու հնարավորությունից:

Մարդու ինքնությունն իհարկե բազմաբնույթ է՝ սեռական, կրոնական, էթնիկական-ազգային եւ այլն: Այդ ինքնության տարբեր բնույթի մասին ընկալումները՝ թե՛ հավաքական, թե՛ անհատական հենքի վրա անընդհատ մանր փոփոխությունների են ենթարկվում՝ ինչպես մեր մարմնի բջիջները: Հայտնի է, որ առաջին երկու նշանակով հայերը Բեհիսթունի արձանագրության մեջ՝ մոտ մ.թ.ա. 520 թվականին իրապատկառ Արախան ու Դարբարիսեն են, որոնք արձանագրության դասարանում Դարեհ Ա-ի համար ինքնությամբ հայեր էին: Ավելի քան 2400 տարիների ընթացքում ծնված, արդար ու մահացած միլիոնավոր հայերի ինքնության դասարանական ճանադարի արդյունք եւ այդ ճանադարից շարունակողներից մեկն էլ ինքս եմ եւ համոզված եմ, որ ինչպես հանձարեղ Ռոմեն Ռոլանն է ասել. «ուժին ղեգ է հակադրել ավելի հզոր ուժ, ոչ թե թուլություն, ոչ թե հրաժարում»:

Կարծում եմ, չէ՛ համոզված եմ, որ այսօր մենք Մարդու կարիք ունենք: Մարդ, որը կրնի ձեռքի ու եթե ղեգ է՝ ուղղակի կլռի, մարդ՝ որի հետ ուղղակի կուզես թեկուզ մեկ գավաթ ջուր խմել: Մարդ՝ որը դիմացը կանգնած նույն կլռի, ոնց մեջքից հետեւում, որը սիրը բաց կախ այն, ինչ զգում ու մտածում է, ու փեզ երբեք չի դաշի ֆո մտածածի ու զգացածի համար: Բոլոր դեմքերում ու ժամանակներում, առավել այս դժվար դասին, մարդկանց Մարդ է ղեգ եւ ուրիշ ոչինչ: Մարդ, որն ուղղակի կլռի կողմից այնպես, որ դու չլարվես, ու չմտածես ինչն էր ձիւս եւ ինչը սխալ... Անսխալ մարդ կարծում եմ չկա, բայց սխալ էլ կա, սխալ էլ...: Այնպես որ, Մարդուն մարդ է ղեգ, նույնիսկ ամենաբարձր ու զորեղ աղոթներից հետո, որովհետեւ փեզ նմանի մեջ ես դու ռեալիզացվում, զսնում, աճում: Որովհետեւ Մարդ էակը ամենամեծ է, եթե լույսի ուղիղ է գնում: Դա էր դասառարար, որ մարդկությունն իր արեւալուսից սկսած միտ Մարդ է փնտրում, որ զսնի իրեն նրա մեջ: Մեզ այսօր առավել քան անհրաժեշտ է հենց այդ Մարդը եւ ոչ թե այդ բարձր հակադարձ ընթերցանելու դրանը...

10.11.2020-10.11.2021

Բացահայտելով են, թե կոծկելու

ՀՀ գլխավոր դասախառ Արթուր Դավթյանի խորհրդակցական **Գոռ Աբրահամյան**ն ֆեյսբուքյան էջում գրել է, որ Ադրբեջանի ՁՈՒ 6 զինծառայողներին ՀՀ ՁՈՒ-ի կողմից գերի վերցված լինելու եւ հետո գաղտնի դասարաններում հետ հանձնելու վերաբերյալ հրատարակումները վերհանվել են ՀՀ գլխավոր դասախառությունում իրականացվող ՁԼՄ մշակութային կրթական ցրտանակում եւ ուղարկվել են վարույթն իրականացնող համադասախառ մարմին՝ արբեջանական ՁՈՒ-երի կողմից ՀՀ դասարան սահմանը նոյեմբերի 14-ին ամբողջականությունը խախտելու դեմոկրատիայի առթիվ ՀՀ Ե-

ղեկնածուի կայացրի զինվորական դասախառությունում ՀՀ ֆրեական օրենսգրքի 329-րդ հոդվածի 2-րդ մասով եւ 300.2-րդ հոդվածի հասկանալիներով հարուցված ֆրեական գործի ցրտանակներում ստուգելու, ֆնտրության առարկա դարձնելու համար: Երեկ մամուլում տեղեկություն եղավ, որ նոյեմբերի 14-ին ՀՀ սահմանագոսու արեւելյան ուղղությամբ արբեջանական ՁՈՒ սադրանքի հետեւանով տեղի ունեցած բախումների արդյունքում հայկական կողմը 6 արբեջանացի զինծառայող էր գերեվարել, այնուհետեւ հանրությունից գաղտնի վերադարձել նրանց:

Մ.Խ.

Հիշելով Վանոյին

Մեծարգո խմբագիր
Օրերս կայացավ Վանո Սիրադեղյանի հիշատակին նվիրված հանդիպում, եւ չնայած ցանկությանս՝ առողջական վիճակիս դասառարար ներկայից չկարողացա:
Ասելիս կարճ էր, բայց անդամալիորեն ուզում էի մի փաստ՝ կարծած Վանո Սիրադեղյանի հետ, հրատարակել:
Տարիներ առաջ, երբ նախկին Սոցիալիստական, այժմ՝ Արմինի փողոցի սենյակում ու հողերը վաճառքի հանվեցին, իմ գործընկերոջ հետ գնեցինք մի հին տուն նույն տեղում նորը կառուցելու նպատակով: Քառահարկ բնակելի մի շինություն կառուցելու մեր ծրագիրն ու ցանկությունն այնուհետի փոթորիկ ու ընթացությունն առաջացրին

ճարտարապետների մոտ, որ գործը հասավ Երեւանի ֆալաֆաթե Վանո Սիրադեղյանին: Վերջինս թույլ տվեց կառուցել ֆառահարկ շենք, բայց ասելիս, շինարարական ու գնահատական հայցելուց բացի, ունի մեկ այլ կարեւոր միտք, որը թող արժեւորի ընթերցողը:
Երբ ֆալաֆաթե խոսեց ճարտարապետների հետ, որոնց մեջ դասարանից Մուսեղյանն էր, Սիրադեղյանն ասաց. «Այս կրթությամբ դասարան, որ այդ տարածքում կառուցվեց 4-5 հարկանի շենքեր, եւ փողոցը կփակեք բարձրահարկերից»: Ինչպես ասում են. «Հեռուն էր տեսնում...»:
Հավելեմ, որ Վանոն, վարչարար լինելուց բացի, իր տարեկիցների մեջ ամենահաջողակ նովելիստ էր:

ՈՍԿԵՆ ԿՈՇՏՈՅԵԱՆ

Տրամաբանությունից դուրս

Նոյեմբերի 17-ի երեկոյան կայծակնային կերպով լուր տարածվեց, թե Հարավային ռազմական օկուպի գործերի հրամանատարի սեղակալ, գեներալ-լեյտենանտ Ռուսաստանի Մուրադովը Բաքվից երեւան է թռչում՝ ինքնաթիռի մեջ իր հետ բերելով հայ զինծառայողների դիմեր:

Նշենք, որ մինչ այդ դառն, նոյեմբերի 16-ին, Սյունիքում տեղի ունեցած հայ-ադրբեջանական ռազմական գործողությունների հետեւանում գոհվածների ստույգ թվի մասին տարբեր տեղեկություններ էին օրջանառվում՝ 12, 15, իսկ նոյեմբերի 17-ի առավոտյան խոսվում էր 1 գոհի մասին:

Լրատվամիջոցները օրջանառում էին դառնազարային զինծառայող **Գուրգեն Սարգսյանի** անունն ու նրա հետ կապված դատաբանությունը: Տեսնելով, որ փաստաթղթերը վերջացել են, նա կապ է սկսել հրամանատարությանն ու ասել, որ դիրքը չի թողնի, բայց գերի էլ չի ընկնի: Գուրգենը նմանակով դայթերցել է իրեն: Նա մեռնակ է եղել, երբ ընկերները վիրավոր:

Այս լուրից հետո հանրությունն ստասում էր, թե Մուրադովը Բաքվից ում դիմեր է բերելու, որոնք գոհվել են նոյեմբերի 16-ին, Սյունիքում թեմանուն հետ մղելու:

Կարճ ժամանակ անց դարձավ, որ Մուրադովին Երեւան տեղափոխած ինքնաթիռում ընդամենը մեկ հայ զինծառայողի մարմին կա: Ինչ վերաբերում է գերիներին, գերիներ չկային:

Նոյեմբերի 18-ին դարձ էր, որ Մուրադովը Բաքվից Ե-

րեւան է բերել ավագ լեյտենանտ **Տարն Սահակյանի** խոսանգոված մարմինը: Տարնը Տավուշի մարզի Ոսկեդար գյուղից էր, մի քանի ամիս էր, ինչ Ջերմուկի գնդում աշխատում էր որդես սպա: Նոյեմբերի 14-16-ը տեղի ունեցած մարտական գործողությունների ընթացքում հայկական կողմը ադրբեջանցի գերիներ է վերցրել, սակայն ռուսով հրաման են ստացել՝ գերիներին հետ սանել: Այդ ժամանակ էլ հայ զինվորներն են գերի ընկել ադրբեջանցիների կողմից: Տարնը նրանց մեջ է եղել: Հարազատները չգիտեին՝ ով է եղել ադրբեջանցիներին հետ սանելու հրաման սկողը, ինչի դատաբանություններին գերեվարած հայ զինվորներն իրենք են գերեվարվել: Տարնին անասնաբար ծեծել են, խոսանգելով սղանել: Իսկ մյուս գերիների ճակատագիրը հայտնի չէ, սակայն դժվար չէ կանխատեսել, որ նրանց ողջ մնալը ադրբեջանցի գերիներին ազատ արձակելու հրաման սկողին բացարձակ ձեռք չի տալիս:

Ռազմական գործողությունների ժամանակ թեմանուն գերի է տարել 13 զինծառայողի: Կան անհետ կորածներ, որոնց մասին դատախազանք մարմինները լուր են: Օրինակ՝ Աժ դատախազության եւ անվտանգության հարցերի մասնական հանձնաժողովի նախագահ **Անդրանիկ Զոհարյանը** բոլորին խորհուրդ է տալիս հետեւել միայն դատախազական տեղեկատվությանը, որը ոչինչ չի հաղորդում:

Հայաստանի Հանրապետության սահմաններից ներս, մեր հողի վրա տեղի են ունեցել ռազմական գործողություններ, ադրբեջանական կողմը հայտնել է, որ ունի յոթ գոհ, սակայն մեկն չգիտեմք, թե որքան են մեր կորուստները: Արցախյան 44-օրյա դատաբանական մեղադրանքով 246 անհետ կորած: Արցախի 75 տղուը հանձնելու դատաբանություն անհետ կորածներ ունենալը դեռ մի կերպ հասկանում ենք, բայց Հայաստանի՞ տարածքում ինչ-որ հասկանալի ու ընդունելի այդ փաստը: Սա նշանակում է, որ մեկ կորցրել ենք վերահսկողությունը մեր իսկ տարածքների նկատմամբ:

Եթե ունեն 13 գերեվարված ու անհայտ թվով անհետ կորածներ, ուրեմն բացառված չէ, որ արցախյան դատաբանական սցենարը կրկնվում է՝ նոր տարածքներ՝ նոր գերիների ու անհայտ

ճակատագրով անհետ կորածների դիմաց:

Նոյեմբերի 18-ին թեմանուն կրակոցներ է արձակել նաեւ Տավուշի սահմանի ուղղությամբ. սա եւս ազդանշան է:

Ի դեպ, Աժ-ի ամբիոնից **Նիկոլ Փաշինյանը** գերիների վերաբերյալ աննախադեպ հայտարարություն արեց. «Գուցե սխալ ենք վարվել էմոցիոնալ ֆոնի վրա՝ ի՞նչ է նշանակում գերի ընկնել, ի՞նչ հանգամանքներում է դա եղել՝ ղեկ է մնալի: Զինվորական կանոնագրերը սահմանում են, թե որ դեպքում գերի ընկնելը չի համարվում հանցագործություն»:

Սա այն նույն Փաշինյանն է, որը մախրնսրական ֆարգարեալի ընթացքում անընդհատ կրկնում էր, թե գերիները հեռուներ են, մեր եղբայրները, որոնց ազատելու համար իմքը դատաբան է անգամ իր որդի Անոսի-

կին ուղարկել Բաքու՝ փոխանակման:

Հասկանալի է՝ այն ժամանակ գերիների թեմանուն փնտրելու նպատակով օտարերկրյա ձեռնարկ էր, հիմա արդեն եկել է դառն, երբ Փաշինյանը Հայաստանի սուվերեն տարածքները չդատաբանելու մեղքը գցում է բանակի վրա. իբր զինծառայողները կռվելու, հողը դատաբանելու փոխարեն նախընտրել են իրենց կյանքը փրկել՝ գերի ընկնելով, դրա համար էլ 41 փնտրել կորցրել: Մեղավորներ փնտրելու փաշինյանական հայտնի ձեռագիր է, ի՞նչ խոսք:

Փաշինյանը միտ է աչքի ընկել իրարմերժ հայտարարություններով: Մոտ 10 օր առաջ Աժ-ի ամբիոնից ասեց գոհ կեցվածքով հայտնեց. «Սյունիքում գործերի հետեւանում հրամանը ես են սկսել»:

Նոյեմբերի 17-ին, Աժ-ի հարցազրույցի ժամանակ նույն Փաշինյանն ասեց. «Զրկակելու հրաման սկողը դատաբանական դավաճանություն է գործում»:

Ըստ էության՝ մեկ վաղուց ոչ մի բանի վրա չենք զարմանում, մանավանդ, երբ այդ ոչ մի բանի ակունքները իշխանության գլխում ու բերանում են: Ամեն ինչ դուրս է եկել տրամաբանությունից ու ադրբեջանության սահմաններից: Փաշինյանին լսելն ու զարմանալն արդեն իսկ անադրելի է ու անհասկանալի:

ՆԱԻԲ ՅԱՆ

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒԲՅԱՆ

Յակուսական ադամանդները հեռաբերում են Էրդողանին. թուրքական սուլթանը ցանկանում է Ռուսաստանից խլել Յակուսիան

Թյուրքական գիտությունների ակադեմիան օրերս Ռուսաստանի ամենամեծ օրջանը՝ Սախայի Հանրապետությունը (Յակուսիա) համարել է «համապարտադիր հանրության կողմից չճանաչված դատաբանական կազմավորում»:

Թյուրքական ակադեմիայի հիմնադիրներից են Թուրքիան, Ադրբեջանը, Ղազախստանը, Ղրղզստանը: Այդ կառույցի կենտրոնը գտնվում է Ղազախստանի մայրաքաղաք Նուր-Սուլթանում: Նդատաբանական աշխարհի դատաբանական եւ արդիականության, լեզվի եւ մշակույթի վերաբերյալ գիտական հետազոտությունների խթանումն է, ինչպես նաեւ «համապարտադիր տարածքում թյուրքական դատաբանությունների դերն ու տեղը բացահայտելը»: Բաց սվայլների համաձայն՝ Թյուրքական ակադեմիան կապեր ունի Թյուրքական խորհրդի մասնակից երկրների ֆաղափական կազմակերպությունների եւ Թյուրքական մշակույթի միջազգային կազմակերպության (TURKSOY) հետ: Չնայած այն հանգամանքին, որ այդ կազմակերպությունների մասնակիցները գրեթե նույն երկրներն են՝ հիմնականում նախկին խորհրդային հանրապետությունները, Անկարան նրանց ակնհայտ առաջնորդն է: 2019 թվականի ամռանը Թուրքիայի նախագահի որդին՝ **Բիլալ Էրդողանը**, այցելել է Սախայի Հանրապետություն: Նա այցելել է Յակուսիայի տարածքի մեկ կողմ, որտեղ նամազ է արել:

զարգացնեն հարաբերությունները հանրապետությունների միջեւ, ոչ միայն զբոսաշրջության, այլ նաեւ այլ ոլորտների»,- մեջբերում են լրատվամիջոցները նրա խոսքերը: Ավելի ուշ հանրապետության ներկայացուցիչ **Այխալ Գաբիշեյը** դատախազայն այցով մեկնել է Թուրքիա:

Թուրքական նվաճողական այս ֆաղափականությանն օրերս անդրադարձել է IMEMO RAN- գիտական կենտրոնի ավագ գիտաբանադր, Դիվանագիտական ակադեմիայի դոցենտ **Վլադիմիր Ավասյովը**՝ դատախազանելով Lenta.ru-ի հարցերին:

«Այն, ինչ կատարվում է, բնական է: ԽՍՀՄ փլուզումից հետո Թուրքիան ամեն կերպ փորձում է ազդել հետխորհրդային տարածքի դատաբանությունների եւ Ռուս-

աստանի թյուրք ժողովուրդների վրա: Սրանում ոչ մի անսպասելի բան չկա, սակայն Ռուսաստանի կազմում «չճանաչված դատաբանական սուբյեկտ» մասին ձեւակերպումը չի կարող հարցեր չառաջացնել»-իրավիճակը մեկնաբանել է նա՝ նշելով, որ Թուրքիան աշխատում է թյուրք ժողովուրդների հետ՝ ազդելով կրթության, գիտության, կրոնի եւ մշակույթի միջոցով ձեւավորել լոբբիստական կառույցներ հետխորհրդային տարածքում, այդ թվում՝ Ռուսաստանում:

«Թեմեկ մեզ մոտ Անկարան ավելի փչ հաջողություններ ունի, քան որ Մոսկվան նախորդ տարիներին, չնայած հակամարտություններին, կարողացավ կոնսուլիդացնել հասարակությունը»:

Խնդրին անդրադարձել է նաեւ վերոհիշյալ Այխալ Գաբիշեյը, որը Սախայի Հանրապետության (Յակուսիա) այսօր կոչված Հանրապետության հայրերի լիգա հասարակական կազմակերպության նախագահն է: Նա հերքում է տարածաօրջանում անջատողական միտումները եւ նման կարգի խոսակցություններն անվանում բացահայտ սուտ:

«Յակուսիայում ինտրոսպիկ ազգը սախա ժողովուրդն է, որի մեջ ընդգրկված են թյուրքական ցեղեր: Աշխարհում այսօր թյուրքական ցեղերի մոտ 250 միլիոն մարդ կա: Մենք՝ որդես սախա ժողովուրդը, դատաբանել ենք մեր մայրենի լեզուն, մշակույթը, կենցաղը, ավանդույթներն ու բանահյուսությունը: Բայց դա չի նշանակում, որ մենք ուզում ենք ինչ-որ մեր առանձին դատաբանությունը ստեղծել: Դա հիմարություն է»,- նշել է նա:

«Թուրքիայում տարբեր ֆաղափական կուսակցություններ եւ միտումներ կան: Շուտով Թուրքիայում նախագահական ընտրություններ են. տարբեր տեղեկությունների լոբբիստներն արդեն սկսում են տարբեր ֆանտազիաներ առաջ ֆաղել: Սա թուրք գիտնականների եւ ֆաղափական գործիչների գոտ անձնական կարծիքն է, ովքեր ցանկանում են դրանով ֆաղափական դիվիդենդներ վասակել: Յակուսիան եղել է եւ կլինի Ռուսաստանի Դատաբանական անբաժանելի մասը: Մենք ասում ենք Յակուսիա - նկատի ունենք Ռուսաստանը: Մենք ասում ենք Ռուսաստան - նկատի ունենք Յակուսիան»-եզրափակել է Գաբիշեյը:

Նորից վիզ ենք ծռում

⇒ 1 Որոշու ի՞նչ են հրաճան սպել աղբբեջանցի գերիներին վերադարձնելու, երբ նրանք մերոնց գերի են վերցնում, ինչ է սա՛ անմտությունը, թե դավաճանությունը, դեռ ոչ ոք չի դարձաբանում:

Այս ել այլ անհասկանալի դրամերը վկայում են որջ տեղի ունեցողի ծայրերն իրար չկողմելու մասին, ու երբ վարչապետ Փաշինյանը խորհրդարանում ասում է, թե ղեկավարները ընկածների յուրաքանչյուր դեմք, չկրակելու հրաման չի եղել, չկրակելը դավաճանություն է, սա բոլորովին համոզիչ չի հնչում այս փաստերի ֆոնին: Ու գերի ընկած զինվորների վրա մեղք բարդելը դարձապես անընդունելի ու սգեղ է: Մանավանդ՝ հենց հաջորդ օրը կառավարության միտքին Փաշինյանը կրկնեց Ազգային ժողովում ասածը, թե 2021 թվականի մայիսից ի վեր ՌԴ-ից Հայաստանի ել Ադրբեջանի սահմանների սահմանազանում ել սահմանագծան վերաբերյալ երեք առաջարկ է հնչել (սահ թե ինչու տեղի ունեցավ մայիսի 12-ի ներխուժումը), երեքն էլ ընդունելի են եղել ել Եւրոմանակում են ընդունելի մնալ: Նա մեզ, որ մախտերին ՌԴ ՊՆ-ից այդ սահմանագծանում ել սահմանագծան մախտարասական փուլի վերաբերյալ առաջարկներ են ստացվել (սահ, թե ինչու է տեղի ունեցել Ույեմբերի 16-ի ներխուժումը, դե ինչու ոնց չկասկածես սարված խաղի մասին) ու նորաթուխ ՊՆ Սուրեն Պաղիկյանին հանձնարարեց ճշեկ առաջարկների մանրամասները, որոնցով փորձեն սկսել դրանց իրագործումը:

Այդ ի՞նչ անհայտ բովանդակությամբ առաջարկներ են, ո՞վ է հանձնայն դրանց հետ, արդյո՞ր ԱԺ-ում Փաշինյանն ասում էր, թե ադրբեջանցիների սարածներ կան մեր վերահսկողության սակ, մեր սարածներից՝ ադրբեջանցիների, խոսքը դրանց մասին է, արդյո՞ր նոր բազար կա Հայաստանին դասկանող սարածների վերաբերյալ, ու ո՞վ է Հայաստանում իշխանությունը՝ ՌԴ դասկանության մախտարությունը, որը մեր երկրի սահմանագծան վերաբերյալ կարող է առաջարկներ ներկայացնել: Կամ ինչու՞ն չեք բացում վերջապետ այդ առաջարկների բովանդակությունը, ի՞նչ է, Հայաստանը, նրա սահմանները մի ֆանի անձի են դասկանում (եղ ընտրություններում ստացված փվեի անդեմ արգումենթը չբերեք, խոսքը բոլորիս հայրենիք մասին է):

Ես այդպես էլ չհասկացա, թե

ինչու՞ն ղեկավարները 16-ին կրակը դադարեցվեք ՌԴ ՊՆ Սուրեն Պաղիկյանի հետ հեռախոսագրուցից հետո, ի՞նչ դայմանավորվածության արդյունքում, եթե մեր ՊՆ հաղորդագրությամբ նշված է, թե 10 միավոր գրահատեխնիկա, 7 սասնյակի չափ թեմանու զինվոր են ոչնչացվել, այսինքն համարժեքից մի բան էլ ավել դասասխան է սրվել, մինչդեռ չզիսես ինչու մեր երկու հեռակետ մնացել է ադրբեջանցիների ձեռքում: Ինչու՞ն մինչեւ իհիմա մեր զորքերի վերաբերյալ վերջնականապես ճշեկած տեղեկատվություն չկա, ի՞նչ է նշանակում Նիկոլ Փաշինյանի ասածը, թե չնայած Հայաստանը 41 փվ կորուստ ունի իր սարածից, բայց այդ կորուստները մայիսի 12-ի ներխուժան արդյունքում են. բա էն երկու դիրքը, որ այս անգամ մնացին թեմանում՝ կես մեթրանոց են: Կամ մինչեւ իհիմա ինչու՞ն եք գաղտնի դադել, որ Հայաստանի նոր սարածային կորուստը 41 փվ է, ամաչո՞ւմ էիք: Ինչու՞ն եք դիմել ՌԴ-ին՝ ռազմական օգնություն խնդրելով (բանավոր, իսկ արարողակարգով դիմելու մասին ոչինչ դեռ հայտնի չէ), եթե միջոցական դայմանագրով այդպիսի աջակցություն սարածային ամբողջականության խախտան դարձապես ՌԴ-ն ավսոմաս ղեկ է ցուցաբերի Հայաստանին: Կամ եթե իրականությունը ղեկ է, որ սարածաբանում ամեն կասարկողի հեղինակներն այս դադին հայտնի են, ու անգամ ԵՄ-ն, ԵԱԶԿ Միմսկի խմբի հանամախազահները կողմերին հավասարեցնելով են կոչ անում՝ մնալ Ույեմբերի 9-ի համաձայնության դրույթների Երջանակում, ուրեմն դու ղիսի իմոք ֆեզ արժանադասիվ ել անգիջում դասկանես, ոչ թե սահմանագծանում առաջարկից խոսես, կամ էլ ի վիզ ծռես ու օգնություն չստանաս, սա էլ ես չեմ, **Սուրյույն** է ասում, ռուս իրեն. «Հայաստանում գոռում են՝ «Ռուսաստան, փրկիր՝ մեզ», իսկ իշխանությունները սարածում են իստերիա: Լավ, ես մի բան չեմ կարողանում հասկանալ... Թեմանին մեղ է ֆո սարած: Դու գերագույն զիխավոր հրամանատար ես, ունես բանակ, ունես զորք, թեմանին գրավել է բարձունքներ ֆո երկրում: Բանակը ծավալիր, գորիչները օդ հանիր, կռիվ սուր թեմանում ֆո սարածում: Միեւնույն ժամանակ դիմիր ՌԴ-ին այն կարգով, ինչպես մախտաստված է դայմանագրով, ոչ թե բանավոր կամ ֆեյսբուքով: Անկեղծ՝ Ես զարմացած եմ»:

Ու անգամ Հայաստանի արսափն վեկտորի փոփոխության մասին խոսակցություններն են այս դադին վսանգավոր ու գրաբարժող, ֆանի որ մեր վեկտորը ղեկ է լինի հավասարակշռված ու փոխարացնող, ոչ թե մեր դաբանակցին կամ հակառակորդին հրահրող:

Սյունիքի ներխուժան դասածաներին վերադառնալով՝ սարբեր կողմնորոշումների ել սարբեր ֆաղաֆական Եահերի ներկայացուցիչների վարկածներում, այնուամենայնիվ, մեկ դադ մույնական է. Սյունիքով միջանցքը ղեկ է Ադրբեջանին ու Թուրքիային այն ասիճան, որ երբ մերոնք ասում էին՝ միջանցքային սրամաբանություն չի լինելու ել այդպիսով, ինչպես ՌԴ ԱԳՆ ներկայացուցիչ Չախարովան է խոստովանում՝ կողմերի տեսակետները խաղաղությամբ դայմանագրի ել հաղորդողներին բացման վերաբերյալ իրար հակադիր են, Ադրբեջանն իր մեծ եղբոր թույլությամբ ու դրոմամբ փորձեց ուժով միջանցք բացել ու անընդիս փորձելու է ուժով միջանցք բացել հենց Սիսիանի ուղղությամբ, որտեղից Նախիջեան ընդամենը 28-30 կմ է, ու ոչ թե մեր կողմից հնչեցված (**ԱխՔ Արմեն Գրիգորյան**) ավելի հարավից Բիչենեկ ուղղությամբ ուղուն է համաձայն: Ադրբեջանը ցույց է սալիս իր ախորժակը, նրան անընդիս իրելու են դեղի որ ներխուժաններ, իսկ Հայաստանը, սրանուրան վիզ ծռելու փոխարեն՝ լավ կանի ողջ ռազմական ներուժը բերի բարձր դասարասության, ելնելով նրանից, որ Ադրբեջանի ուզած միջանցքը կսրելու է ողջ Սյունիքը Հայաստանից: Մանավանդ՝ եթե դա մեր վերահսկողության սակ չլինի. դասարկ խոսումներին չենք կարող հավասալ, ու անգամ ռուսական վերահսկողությունը անվսանգության ու կյանի ճանադարիի երաբիսի չէ՝ ռուս խաղաղադադի ներկայությամբ սրակտրիսի կամ սանստեխնիկի սղանությունները վկա:

Ասված մեր դասասխանասուններին խելք սա՛՝ նոր սխալներ չանելու, որը ոչ միայն իրենց վերջն է, այլ նաեւ Հայաստանի:

Իսկ սարատեսակ առաջարկները՝ ներկա կառավարության հրաժարականի, Հայաստանի մախտազաի կողմից նոր ժամանակավոր կառավարություն կազմելու ել համանման այլ մոտեցումներ՝ նույնպես ադրելու իրավունք ունեն, ի վերջո Հայաստանի Եահր դադանջում է ունենալ դադեսային դյաններ ել գործիքներ՝ ֆորսմաժորների համար:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՌԱԿ-ի Համադրուած Մամուլի խմբագիրներուն հանդիպումները կը շարունակուին

Չորեքաթթի 17 Նոյեմբեր 2021-ին տեղի ունեցաւ ՌԱԿ-ի Համադրուած Մամուլի խմբագիրներուն հերթական առցանց հանդիպումը: «Չում»ի միջոցաւ կազմակերպուած այս հանդիպումն մասնակցեցան «Ազգ»ի, «Արագայ»ի, «Զարթոնք»ի, «Պայլար»ի, «Սարսարադաս»-ի ել «The Armenian Mirror-Spectator»-ի խմբագիրները:

Ժողովի ոււադրութեան կիզակետին էին Սիւնիքի զինուորական ել ադադակական վերջին զարգացումները: Համազգային գոտեմը-

դուն դադանջող այս չափազանց վսանգաւոր ել օրհասական կադրութեան ի տես, ժողովը որոտեց միացեալ՝ յասուկ մախաձեռնուրթին-առաջարկով մը հանդէս գալ:

Յասուկ մկասառումով վեր առնուեցաւ Երուսաղէմի կալուածի վարձակալութեան հարցը, սոյն սագմադին առնչուող վկայութիւններուն ել վաւերական տուեալներուն լոյսին տակ:

Նոր մեղավորներ փնտրելիս Տիմա էլ գերիներն են մեղաւոր

44-օրյա դաստրազմից ու դրանից հետո մինչեւ այժմ երկրում կասարկող ամեն մի ցավոտ իրադարձության համար իշխանությունը մախտեառաջ մեղավորներ է փնտրում, ադա հասկանալուց հետո, որ մեղքն ուրիշ վրա բարդել չի լինում, անցնում է իրն ու ավանդական եղանակին՝ հիււասակելով «թալանչի մախկիններին»: Վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանը**, բանուգործը թողած, այժմ էլ որոտել է ֆնել, թե ինչ դայմաններում են հայ ռազմագերիները գերի ընկել: «Ժամանակն է, որ գերեվարման ամեն դեղիքը դասաբաձ հետաֆնենք, հասկանամք ի՞նչ հանգամանքներում: Ձիմվորական կանոնագրերը սահմանում են, թե ո՞ր դեղում գերի ընկնելը չի համարվում հանցագործություն: Ամեն դեղում ղեկ է ֆնենք՝ այդ դեղի հետ գործ ունենք, թե ոչ: Եթե մարդը վիրավոր կամ անգիտակից վիճակում է գերեվարվում, ադա ոչ մի «դրեսենգիա» չի կարող լինել»,- Ազգային ժողով-կառավարություն հարցուդասասխանի ժամանակ հայտարարեց նա:

բեր հանցադներ վերագրելով: Ադրբեջանում դադակող ռազմագերիները, փաստորեն, ոչ միայն հակառակորդ ղեկությունում, այլ նաեւ մեր երկրում կարող են հանցագործ համարվել:

Գերիներին, ըստ երեւույթին, գերի ընկնելու մեջ մեղադրող Փաշինյանը, հիււտեցնենք, առաջին անգամ չէ, որ նրանց մասին ոչ միանշանակ, ֆնադասության արժանագող հայտարարություն է անում: Խորհրդարանական արսահերթ ընտրությունների մախտընտրական ֆարոգարավի ժամանակ էլ, ասել էր, թե «Գերիները կներեն իշխանություններին մեկ-երկու ամիս ոււացունով վերադարձը, բայց Հայաստանի Եահերից անհամաչափ զիջումները չեն ների»:

Ս. ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

Գույժ Պավել Անանյան

Նոյեմբերի 17-ին անմահների երկնային արայությանը միացավ մեր ժամանակի հերոս **Պավել Անանյանը**, որը, հակառակ խորհրդային վարչակարգի հարուցած բոլոր գաղափարաբաղադական արգելներին, 1982 թ. դեկտեմբերին Վլադիմիրի բանիսի գերեզմանոցում հայտնաբերել ել 1983 թ.ի օգոստոսին հայրենիք է բերել հերոսաց հերոս **Գարեգին Նժդեհի** (1886-1955 թթ.) աճյունը: Այս առաքելությանը հաջորդած խորհրդանշական երրորդությամբ Նժդեհի սրբազան մատուցները անթեղվել են 100 տարի առաջ նրա իսկ առաջնորդությամբ ազատագրված ել հայրենիքի բախիսի համար հարաձուն արժեք ունեցող Սյունիքի ել Վայոց ձորի մարգերում: (Խոսուսուի լեռան լանջ, Սոփակավորի Սուրբ Ասվածածին վանի բակ, Կաղանի Նժդեհյան հոււահամալիր):

Հավերժ փառք Գարեգին Նժդեհի գործին ել նրա ճումարիս հետնորդներին:

Գ.Գ.

«ԱԶԳ» ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան Լ տարի
Հրատարակիչ
«ՎԱՐՍՆ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիալ-մեակութային
հիմնադրամ
Երեւան 0010, Եզմիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azg@azg.am,
azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈՒ ԱՒԵՏԻԶԵԱՆ
Հաւակադադիսի (գրվազդ)
հեռ. 010 582960

Համակարգչային Եարուածիք՝
«Ազգ» թերթի

«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st.,
Yerevan, Armenia, 0010